ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΕΤΟΣ ΚΒ΄.— ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1947—ΤΕΥΧ. 1-2

ὈΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚὸΝ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΌΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤῊΣ Κ. ὙΠΕΎΘΥΝΟΣ

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ἀνατέλλει καὶ ρίπτει τὰς χρυσᾶς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπάνω μας καὶ εἰς τὴν χλόην τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ ἐρείπια πέρα ἕως πέρα καὶ εἰς τοὺς τάφους, καὶ ὅλα θὰ φωτισθοῦν ὡσὰν βωμοὶ ἱεροί, διότι ἡ ψυχή μας εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἀνάμνησιν. Πόσον σήμερα νοιώθομεν βαθειὰ ὅτι εἶνε μοναδικὴ χαρὰ νὰ κλαύσῃ κανεὶς τοὺς ἰδικούς του! Κάτι μεγάλο ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος μας, κἄτι τὸ σταθερό, τὸ γόνιμο, τὸ ἀσύλητο, περιθριγγωμένο μὲ ἄφθαστη καθαρότητα, χρηστότητα καὶ ἀνιδιοτέλειαν. Ὅ,τι θέλει ἂς γίνῃ, τοὺς θησαυρούς μας τοὺς ἀληθινοὺς τίποτε δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ. Ἔρχεται ὁ νέος χρόνος μὲ τὸν ρυθμὸν τῶν μεγάλων πραγμάτων, καὶ ὅ,τι θέλει ἂς μᾶς φέρῃ. Εἶνε ὡραῖος, διότι τὸν ἀναμένομεν ἴσως, καὶ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀναμονήν.

Ἡ ἀληθινή μας εὐτυχία εἶνε: μὲ τὸν χρόνον ποὺ περνᾷ νὰ γινώμεθα περισσότερον σοφοὶ καὶ καλοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ παραμερίζωμεν εἰς τὰς τραγικὰς στιγμὰς τὴν μοῖραν. Ἡ χαρά μας ἡ ἀληθινὴ εἶνε πέρα ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ ἀπὸ τὴν ἄνεσιν, πέρα καὶ ἀπὸ τοὺς τάφους. Ἕνα κομμάτι διαμαντένιο τῆς εὐτυχίας μας εἶνε καὶ ἡ δυστυχία μας, κεκαθαρμένη ὅταν εἶνε ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ ἡ παροδικότης μας καὶ ἡ τραγικότης μας, καὶ τὸ εὔθραυστόν μας, δὲν εἶνε κάποιος φόρος τοῦ λεπτοῦ καὶ πολὺ ὡραίου καὶ πολυτίμου ποὺ εἴμεθα; Καὶ ἡ ζωὴ καταξιώνει τὸν θάνατον, καὶ ὁ θάνατος καταξιώνει τὴν ζωήν. Αἱ θυσίαι φωτίζονται μὲ τὴν ἀγάπην μας, καὶ φωτίζουν αὐταὶ τὸν δρόμον τῆς ζωῆς μας. Τὸ καλύτερον καὶ οἱ καλύτεροι γίνονται ὁλοκαύτωμα. Μὲ τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ καλυτέρου κτίζεται τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς καὶ ἀναβαίνει ὁ πολιτισμός. Ἀρκεῖ νὰ ξεύρωμεν τὰς εὐθύνας μας καὶ τὸ καθῆκόν μας, νὰ κρατῶμεν τὴν θέσιν μας, νὰ μὴ τὴν προδίδωμεν. Καὶ ἡ ἀδιαφορία ἀκόμη εἶνε προδοσία καὶ ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων.

* * *

Ὁ ἰατρός, ἐὰν ἀφήσῃ τὴν ἰατρικὴν καὶ τραπῇ εἰς ἄλλα, διαπράττει προδοσίαν. Ἡ μητέρα θὰ μείνῃ μητέρα, ὁ Πλάτων θὰ φιλοσοφήσῃ καὶ δὲν θὰ

ἀφήσῃ τὴν φιλοσοφίαν του, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ἀσθενεῖς, ὅσον ἅγιον πρᾶγμα καὶ ἂν εἶνε αὐτό. Ὁ Παστὲρ ὠφέλησε ἀσυγκρίτως περισσότερον τὴν ἀνθρωπότητα, ἀφιερώσας τὴν ζωήν του εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, παρὰ ἐὰν ἐκάθητο καὶ ἔκλαιε διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς περιέθαλπε. Θὰ σταθῶμεν ἐκεῖ ὅπου ἐτάχθημεν καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς διακονίας μας, τῆς ἀποστολῆς μας θὰ προχωρήσωμεν. Δὲν θὰ στρέψωμεν μήτε δεξιά, μήτε ἀριστερά. Ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θέτει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἄροτρον, καὶ στρέφει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δὲν εἶνε εὔθετος διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἀναφερόμεθα εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἀλλάσσουν κατεύθυνσιν, καὶ δὲν χρησιμοποιοῦν ὅσα τάλαντα ἔλαβον εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὰ ἔλαβον, πολλάκις δὲ καὶ τὰ ἀχρηστεύουν ὁλοσχερῶς. Τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης δικαιοσύνης θὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν μεγάλην καταδίκην των. Κάποιος μῦθος παλαιὸς λέγει: «Εἰς ἕνα φάρον, εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ ὠκεανοῦ, ὁ ὑπάλληλος τὸ λάδι τὸ ὁποῖον ἦτο προωρισμένον διὰ τὰς λυχνίας τοῦ φάρου, ποὺ ἐφώτιζε τὰ πλοῖα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὴν θύελλαν, τὸ ἐμοίραζε εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ γειτονικοῦ χωρίου». Ἡ μητέρα θὰ θηλάσῃ τὰ παιδιά της, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ δώσῃ κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ γάλα της εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, θὰ δώσῃ τὰ παιδιά της. Ὅταν ἀναβῶμεν ἡμεῖς, θὰ ἀναβοῦν καὶ οἱ ἄλλοι μαζύ μας. Ὅταν καθυστερήσωμεν ἡμεῖς, θὰ μείνουν καὶ αὐτοὶ καθυστερημένοι. Τοὺς ἄλλους θὰ τοὺς ἀγαπήσωμεν ὄχι μὲ οἶκτον, ἀλλὰ μὲ ἀγάπην, θὰ τοὺς συγχωρήσωμεν μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ τοὺς παραμυθήσωμεν μὲ σεβασμόν.

* * *

Ὁ κόσμος χωρίζεται εἰς δύο τάξεις: εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διευθύνουν, διδάσκουν, φωτίζουν, χειραγωγοῦν, καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διευθύνονται, ἐκπαιδεύονται, χειραγωγοῦνται. Οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἡγέται, ὀφείλουν διαρκῶς νὰ καταρτίζωνται, νὰ μελετοῦν, νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὰς εὐθύνας των, εἰς τὴν διακονίαν των. Πρέπει νὰ εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἀφομοιώνουν τὰ νέα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα φέρει ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος, ἡ ζωὴ ἡ ἀνεπίστροφος, ἡ ἐλευθέρα καὶ δημιουργική. Ἄλλως θὰ ἔχουν τὴν θέσιν καὶ ὄχι τὴν ψυχὴν τῆς θέσεως, θὰ ἐκπέσουν, θὰ χάσουν ἀκόμη καὶ τὴν θέσιν των μίαν ἡμέραν. Πρέπει ἐπίσης νὰ εἶνε γεμᾶτοι μὲ πίστιν πρὸς τὸν ἑαυτόν των καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, αἰσιόδοξοι, γεμᾶτοι ἀξιοπρέπειαν καὶ γαλήνην. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν τοὺς ἄλλους δὲν πρέπει νὰ βόσκουν εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν κραιπάλην. Ὀφείλουν νὰ μὴ χάσουν ποτὲ τὴν τόλμην καὶ

τὴν δύναμιν νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἑαυτόν των καὶ τὸ ἔργον των, ἂν θέλουν νὰ μὴ ἀνατραποῦν καὶ νὰ μὴ ἀποσκυβαλισθοῦν. Τὸ ἅλας νὰ μὴ χάση τὴν οὐσίαν του, καὶ ἡ λυχνία νὰ μὴ τεθῇ ὑπὸ τὸν μόδιον.

Ὁ λαός, τὰ πρόβατα, ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ποιμένας. Ὁ λαὸς ἔχει τὰς ἀσχολίας του, ἔχει τὰ παιδιά του, τὰ βάσανά του, τὴν ἀμάθειάν του, στριμώχνεται εἰς τὸ βῆμα, εἰς τὴν σκηνήν, εἰς τὸν ἄμβωνα, ν' ἀκούση μίαν λέξιν, διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήση τὸ βράδυ εἰς τὸ σπίτι του, διὰ τὸ παιδί του, διὰ τὴν γυναῖκά του. Τὰ πρόβατα βόσκουν, βλέπουν χάμω, ὁ ποιμὴν βλέπει πρὸς τὰ ἄνω, δεξιά, ἀριστερά, διὰ νὰ μὴ ἔλθη ὁ λύκος, ὁ ἐχθρός. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς γίνεται ἡ θύρα τῶν προβάτων, κοιμᾶται μαζὺ μὲ τὰ πρόβατα, ὀπίσω ἀπὸ τὴν θύραν, ὥστε νὰ ξυπνήση, ἐὰν ἔλθη, ὁ ἐχθρὸς καὶ ζητήση ν' ἀνοίξη τὴν θύραν. Τὴν ἡμέραν ὁδηγεῖ τὰ πρόβατα εἰς καλὴν βοσκήν. Ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀνήσυχη καὶ ἀναπαύεται μονάχα εἰς τὸν Θεόν. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ξεύρει ποῦ νὰ τὴν ὁδηγήση.

* * *

Τὸ μεγάλο ζήτημα εἶνε νὰ γυρίσωμεν, ὡσὰν τὸν ἄσωτον υἱόν, ὀπίσω εἰς τὸ σπίτι μας, εἰς τὴν διακονίαν μας, εἰς τὸ ἔργον μας. Αὐτὸ εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ βαθύτερα μηνύματα ποὺ μᾶς φέρει ὁ νέος χρόνος. Νὰ ἀποκατασταθῇ πρέπει ἡ συνέχεια τῆς πειθαρχίας. Χωρὶς πειθαρχίαν δὲν ὑπάρχει ρυθμός, χωρὶς ρυθμὸν δὲν ὑπάρχει ἁρμονία, χωρὶς ἁρμονίαν δὲν ὑπάρχει ζωή, πρόοδος.

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ
ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ

ΤΟ ΛΗΞΑΝ ΕΤΟΣ 1946, εἶνε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Πατριαρχείας Μαξίμου τοῦ Ε΄. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἀντὶ χαιρετιστηρίων προσρήσεων καὶ ἐκδηλώσεων χαρᾶς, ὡς ἔδει, χαράσσομεν δυστυχῶς ἐκφράσεις πόνου καὶ συμπαθείας διὰ τὴν καταλαβοῦσαν τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα ἀσθένειαν. Πιστεύομεν ὅτι ἡ δοκιμασία αὐτὴ θὰ παρέλθῃ, καὶ ὁ σεπτὸς ἀσθενὴς θὰ ἐπανεύρῃ τὴν ὑγείαν Του. Ἡ Ἱεραρχία, ὁ Κλῆρος καὶ ὁ Λαὸς ἑνώνουν πρὸς τοῦτο τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Οἱ πάντες μὲ βαθὺ ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦν τὴν κατάστασιν. Εἴχομεν στηρίξῃ πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὴν Πατριαρχείαν Μαξίμου τοῦ Ε΄, καὶ τὸ πρῶτον ἔτος αὐτῆς, ἂν δὲν ἐπήρχετο ἡ ἀσθένεια, θὰ μᾶς ἔδιδε τόσην χαρὰν καὶ ἱκανοποίησιν, διότι ὑπῆρξε πλούσιον καὶ φωτεινὸν εἰς ἔργα καὶ εἰς ὑπόσχεσιν συνεχίσεως τῶν ἐπιδόσεων εἰς ἀνασυγκρότησιν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων. Ὁ Κύριος δὲν θὰ ἀφήσῃ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν νὰ ἀνακοπῇ ἡ καλὴ αὐτῆς πορεία, καὶ τὸν σεπτὸν αὐτῆς Προκαθήμενον νὰ ταλαιπωρηθῇ περισσότερον, ἀλλὰ θὰ στείλῃ πλουσίαν τὴν ἐξ ὕψους Αὐτοῦ ἀρωγὴν καὶ ἴασιν. Θὰ ἁπλώσῃ δὲ τὴν θείαν Αὐτοῦ πρόνοιαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εὑρισκόμενον εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, καὶ θὰ τὸν στηρίξῃ μὲ τὴν εἰρήνην Του καὶ τὸ ἔλεος Αὐτοῦ.

Ὅταν μᾶς κυκλώνουν κλύδωνες, καὶ αἱ τρομεραὶ δοκιμασίαι διαδέχωνται ἡ μία τὴν ἄλλην, καὶ τὰ σκότη τοῦ ὁρίζοντος πυκνώνωνται, τότε ἡ πίστις μας γιγαντοῦται καὶ ἡ ἐλπίς μας κρατύνεται. Ἡ δόξα μας καὶ ἡ καύχησίς μας ἡ πίστις μας εἶνε. Καὶ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὴν νύκτα λάμπουν.

Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ἀπὸ τὴν μακρὰν καὶ εὔορκον ἐκκλησιαστικήν Της σταδιοδρομίαν, ἀπὸ τὸν βίον Της τὸν σεμνὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Πατριαρχείου, ἀπὸ τὰ πλούσια χαρίσματα ὅσα ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, ἀπὸ τὴν συνείδησιν ὅτι ἐφάνη πιστὸς καὶ ἄξιος, θὰ ἀντλῇ φῶς καὶ θάρρος καὶ πίστιν ὅτι τὸ κακὸν θὰ παρέλθῃ καὶ ὅτι θέλει ἐπανεύρῃ πλήρη τὴν πολύτιμον Αὐτῆς ὑγείαν.

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΕΣ

ΚΑΙ ΑΛΛΟΤΕ ἔγραψα περὶ τῶν Ἀμερικανῶν ἱεροκηρύκων τῆς ἐποχῆς μας [1]. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου εὑρέθην εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς μίαν συγκέντρωσιν τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου ὁ καθηγητὴς τῆς Ὁμιλητικῆς κ. Guilky ἐξεφράσθη μὲ θαυμασμὸν διὰ τὸν σύγχρονον ἀμερικανὸν ἱεροκήρυκα κ. Harry Emerson Fosdick· «εἶνε, ἐτόνισεν, ὁ μεγαλύτερος σήμερον ἱεροκῆρυξ τῶν Ἀγγλοφώνων λαῶν». Τὰ κηρύγματά του ἠκούοντο ραδιοφωνικῶς καὶ παρ᾿ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἀλήστου μνήμης Προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν Ρούζβελτ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὸ ἴδιον κάμνει καὶ ὁ σημερινὸς Πρόεδρος τοῦ μεγάλου ἐκείνου χριστιανικοῦ κράτους.

Ἐμελέτησα τὸ σύγγραμμά του «Successful Christian Living» («ἐπιτυχὴς χριστιανικὴ ζωή») [2]. Ἐκ τῆς μελέτης τῆς σειρᾶς τῶν λόγων αὐτῶν τοῦ Ἀμερικανοῦ ἱεροκήρυκος ἐξήγαγον τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς διδασκαλίας, κατὰ κανόνα, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν κηρυγμάτων τῶν ἰδικῶν μας ἱεροκηρύκων. Ἰδικούς μας ἐννοῶ ὄχι μόνον τοὺς ὁμογενεῖς, ἀλλ᾿ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους ἱεροκήρυκας. Διαφέρει ὄχι ὀλίγον καὶ ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν ἱεροκηρύκων τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐν Παρισίοις. Ἡ συλλογὴ τῶν κηρυγμάτων τοῦ Fosdick ἀρκετὴν ὁμοιότητα παρουσιάζει πρὸς τὰ πολυθρύλητα κηρύγματα τοῦ προτεστάντου πάστορος τῆς Γενεύης, μακαρίτου Frank Thomas, τὸν ὁποῖον συχνὰ ἤκουον ὡς φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς εἰρημένης πόλεως.

Ὁ F. Thomas προσέδιδεν εἰς τὰ κηρύγματά του ψυχολογικόν, καὶ πρὸ πάντων, κοινωνικὸν χαρακτῆρα. Πάντως εἶχεν ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀμερικανοῦ πάστορος G. D. Herron, καθηγητοῦ τοῦ Ἐφηρμοσμένου Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς πόλεως Grinnel, τῆς Πολιτείας

---

[1] «Ὀρθοδοξία», τόμ. ΙΔ΄, σελ. 132-142.

[2] Καὶ ἄλλα δημοσιεύματα τοῦ H. E. Fosdick ὑπάρχουν «ἡ σημασία τῆς προσευχῆς», «ἡ σημασία τῆς πίστεως», «ἡ σημασία τῆς διακονίας», «Χριστιανισμὸς καὶ πρόοδος», «ἡ νεωτέρα χρῆσις τῶν Γραφῶν», «περιπετειώδης θρησκεία», «ὡς ἐγὼ βλέπω τὴν θρησκείαν», «ἡ ἐλπὶς τοῦ κόσμου», «τὸ μυστικὸν τῆς νικηφόρου ζωῆς» κ. ἄ.

Ἀϊόουα (Iowa). Τὰ ἔργα τοῦ Herron «Κοινωνικὸς Χριστιανισμός», «Λόγοι καὶ Διαλέξεις», εἶχον μεταφρασθῇ εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ἐξεδόθησαν μετὰ προλόγου ὑπὸ τοῦ G. Chastard. Τὴν εἰρημένην ἕδραν τοῦ «*Ἐφηρμοσμένου Χριστιανισμοῦ*» ἵδρυσε μία κυρία. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἕδρας αὐτῆς σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Ἰησοῦ μίαν κοινωνικὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων πρὸς ἄλληλα, εἰς τὴν συνολικὴν ἢ κοινωνικήν, ὅπως λέγομεν, ζωήν. Πρόκειται δ. λ. δ. νὰ συντελέσῃ εἰς εὐοίωνον καὶ ἱκανοποιητικὴν λύσιν τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Κατὰ τὴν ἄποψιν αὐτήν, ἐφ' ὅσον ὁ συνεταιρικὸς βίος, ἡ ἀλληλοεξάρτησις ἀτόμων καὶ ὁμάδων, αὐξάνει κατὰ τρόπον καταπληκτικόν, τόσον ἕνεκα τῶν νέων οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς καταργήσεως τῶν ἀποστάσεων χάρις εἰς τὰ νέα μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἐπὶ τοσοῦτον πρέπει νὰ ὑποχωρῇ ἡ ἀτομικιστικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Προχωροῦν ἀκόμη περισσότερον· ἡ συνεταιρικὴ καὶ κοινωνικὴ ἄποψις τῆς ζωῆς εἶνε τοσοῦτον ἀνωτέρα, ὅσον ἡ λογικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ ζωὴ εἶνε ὑπερτέρα ἀπὸ τὴν κτηνώδη. Ὡς συμπέρασμα ἕπεται τοῦτο· «ἡ θρησκεία δὲν εἶνε πλέον ἀτομικὴ ὑπόθεσις, κἄτι τι τοῦ ὁποίου ἡ ἀσφαλὴς τοποθεσία εἶνε ἡ συνείδησις, ἀλλὰ «κοινωνικὴ» ὑπόθεσις, ποὺ ἐνδιαφέρει τὸν χριστιανὸν ὄχι μόνον ὡς ἄτομον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ὡς ὁμάδα ὠργανωμένην, ὡς σύστημα, ὡς ἐκκλησίαν.

Εἶνε ὅμως γνωστὸν ὅτι οἱ Διαμαρτυρόμενοι—καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἱεροκήρυκες περὶ τῶν ὁποίων ἐδῶ ὁ λόγος εἶνε διαμαρτυρόμενοι καὶ μάλιστα ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐλευθέραν προτεσταντικὴν σχολὴν—συμφώνως πρὸς τὰς περὶ ἐκκλησίας, ὁρατῆς καὶ ἀοράτου, ἀρχάς των καὶ πρὸς τὰς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας ἀντιλήψεις των θεωροῦσι τὴν θρησκείαν μᾶλλον—ἵνα μὴ εἴπω ἀποκλειστικῶς—ἀτομικὴν ὑπόθεσιν. Τοιαύτας διαστάσεις ἔχει λάβῃ ἡ ἀτομικιστικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ ἀντίληψις περὶ χριστιανισμοῦ ὥστε Λουθηρανοὶ Θεολόγοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταπολεμήσωσι τὰς τάσεις ταύτας. Ὁ τίτλος μιᾶς τοιαύτης μελέτης δημοσιευθείσης εἰς τὴν «Neue Kirchliche Zeitschrift» εἶνε πολὺ χαρακτηριστικὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου. «Τὸ φάρμακον τῆς λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ *ἄνευ Ἐκκλησίας* ὑποκειμενισμοῦ τῶν χρόνων μας (gegen den unkirchlichen Subjectivismus unserer Zeit») [3].

Ἡ ἀπὸ τοῦ δευτέρου τετάρτου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀρξαμένη μεγάλη κοινωνικὴ καὶ κοινωνιστικὴ κίνησις, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις ἀποσκοποῦσα περισσότερον κοινωνικὰς παρὰ πολιτικὰς

---

[3]) Βλέπε περὶ τούτου ἐμὸν ἔργον «Union ou Rapprochement des Eglises Chrétiennes», p. 10.

μεταβολάς, αἱ ἀνησυχητικαὶ κινήσεις τῶν λαϊκῶν καὶ πρωτίστως τῶν ἐργατικῶν μαζῶν προσέδωκαν εἰς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα μεγίστην σπουδαιότητα. Τὸ τοιοῦτον καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι πολλὰ κράτη ἠναγκάσθησαν τὰ ἴδια νὰ προβοῦν εἰς λύσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, ἐλαφρύνοντα τοὺς ὅρους τῆς ἐργασίας καὶ τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς ἐν γένει τῶν ἐργατῶν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν ἄλλην στάσιν ἔναντι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ νὰ θεωροῦν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἰδιαιτέρως ὡς κοινωνικὴν ὑπόθεσιν. «Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἀρχὴ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως» ἔγραφεν ὁ Καθηγητὴς τοῦ Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου Harvard Francis Reabody, εἰς τὸ ἔργον του «ὁ Ἰησοῦς καὶ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα». Πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς κοινωνικῆς ἀναστατώσεως καὶ τῶν βιαίων ἀνατροπῶν ἔγινε καὶ κάτι ἄλλο εἰς τὴν Ἀμερικήν· ἡ συνένωσις ὅλων τῶν προτεσταντικῶν ὁμάδων κατὰ τὸ 1912 πρὸς ἀπὸ κοινοῦ συνεργασίαν κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς ἀθεΐας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀποσυνθέσεως, καὶ πρὸς συμβολὴν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ὁμαλήν, δικαίαν, εἰρηνικὴν καὶ χριστιανικὴν λύσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ὁ προμνημονευθεὶς Herron ἐπιμένει εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ ἀνθρώπινοι θεσμοὶ εἶνε πάντοτε ἡ ἔμπρακτος ἐφαρμογὴ μιᾶς δεδομένης θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως. Κατ' αὐτὸν πᾶσα ἀπόπειρα μεταρρυθμίσεως τῆς κοινωνίας δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ προσπάθεια μετατροπῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς πολιτικὰς διδασκαλίας καὶ πολιτικοὺς θεσμούς! «Ὁ Χριστιανισμός, γράφει, δὲν εἶνε τύπος καὶ μορφὴ λατρείας, ἀλλὰ ἰδανικὸν κοινωνικόν, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται εἰς μίαν κοινωνίαν ἀνθρώπων» [4]).

Καὶ ὁ Fosdick, ὡς ἤδη ἐσημείωσα, τὴν ἰδίαν φαίνεται ὅτι ἔχει ἰδέαν περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα. Πάντως ὅμως ἡ ἰδέα αὐτὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντιπροσωπεύουσα, μέχρι τινός, τὰς περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀρχὰς καὶ ἀντιλήψεις τοῦ μεγάλου Ἀμερικανοῦ ἱεροκήρυκος, διότι δὲν ἀναπτύσσει αὐτὰς εἰς ἓν εἰδικὸν σύγγραμμα, ἀλλὰ εἰς τὰ κηρύγματά του. Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν τὰς ἰδέας αὐτὰς τοῦ Fosdick ἐκφράζον καὶ ἀναπτύσσον κήρυγμά του εἶνε τὸ ἀκόλουθον εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάλυσιν προβαίνω.

Λαμβάνει τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου «τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσι;» (Ματθ. ε', 46, 47 καὶ Λουκ. στ', 32-34) ὡς ρητόν, περὶ τὸ ὁποῖον καὶ ζητεῖ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ θέμα του. Πρόκειται

---

[4]) Παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ τελευταῖον ἔργον μου «Πόλεμοι, Κοινωνία, Χριστιανισμός κλπ.», ὅπου θὰ ἴδῃ ποία εἶνε ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τῶν παρομοίων.

περὶ τῆς στάσεως τῶν Χριστιανῶν ἀπέναντι τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ὁ Fosdick φρονεῖ ὅτι καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ πράττουν περισσότερα ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανούς, τοὺς «τελώνας καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς». «Τί περισσὸν ποιεῖτε;», ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ εἰς τὸ τέλος πολλῶν παραγράφων τοῦ κηρύγματος. Βεβαίως ὁ Ἀμερικανὸς ἱεροκῆρυξ πολὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ λόγια αὐτά, χρησιμοποιούμενα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς Του, νὰ μὴ ἀγαπᾶτε μόνον ἐκείνους ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, νὰ μὴ εὐεργετῆτε μόνον ἐκείνους ποὺ σᾶς κάμνουν καλόν· ὄχι· αὐτὸ δὲν εἶνε ἀρκετόν· τὸ ἴδιον κάμνουν καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ τελῶναι· ἡ τελευταία αὐτὴ λέξις συμφώνως πρὸς τὰ τότε συμβαίνοντα ἦτο συνώνυμος πρὸς τὴν λέξιν «ἁμαρτωλός». Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Χριστὸς (Ματθ. ε΄, 20) κηρύττει ὅτι ἄξιος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶνε προικισμένος μὲ ἀρετὰς περισσοτέρας παρ᾽ ὅσας ἠμποροῦν νὰ ἐπιδείξουν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισσαῖοι. «Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισσαίων οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἡ δικαιοσύνη αὐτὴ εἶνε τὸ σύνολον τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, «ἡ καθολικὴ δικαιοσύνη», καθὼς ἡρμήνευσαν τὴν λέξιν αὐτὴν οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες. Ἀλλ᾽ ὁ Ἀμερικανὸς ἐλευθέρως καὶ γενικῶς χρησιμοποιεῖ τὸ «τί περισσὸν ποιεῖτε;», ἐφαρμόζων αὐτό, ὡς εἶπον ἤδη, εἰς τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Χριστιανοῦ εἰς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα.

Ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἐν Ἀμερικῇ ὑπαρχούσας καὶ ἀλληλοσυγκρουομένας οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς ἀντιλήψεις καὶ περὶ τοῦ κομματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, λέγει, φθάνει μέχρι τοῦ σημείου ὅπου εὕρηται ὁ ἀγὼν ὁ λεγόμενος τῶν τάξεων. Ἐμπρὸς εἰς αὐτὴν τὴν τεταραγμένην κοινωνικὴν ἀτμόσφαιραν διερωτᾶται· «καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ (ἐν Ἀμερικῇ) κάμνομεν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους;» Ἐξακολουθῶν διατυπώνει τὴν σκέψιν ὅτι πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἰδιότητας καὶ ἱκανότητας ποὺ ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐπιτυχῆ λύσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων δὲν εἶνε ἰδιότητες ἀνήκουσαι ὡς προνόμιον ἀποκλειστικὸν εἰς τοὺς Χριστιανούς. Καὶ ἀναφέρει ὡς τοιαύτην πρωτίστως τὸν νοῦν, τὴν σκέψιν. Ὡς μαθηταὶ ὅμως τοῦ Χριστοῦ ὀφείλομεν νὰ διακρινώμεθα ποιοτικῶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ στρέφων τὸν λόγον πρὸς τὴν ἔναντι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων στάσιν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαναλαμβάνει· «τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;» Τονίζει ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Χριστιανῶν πρέπει νὰ εἶναι ζωηρὸν διὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε δίπλευρος· «προσπαθεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὰς κοινωνίας των καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταβάλῃ

τὰς κοινωνίας των διὰ νὰ ἀνοίξῃ εἰς τὰς ψυχὰς (εἰς τὰ ἄτομα) μίαν ὁδὸν ἀνωτέρας ἠθικῆς διαπλάσεως». Ὥστε, κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν Θεολόγον, τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα εἶνε πρὸ παντὸς ζήτημα ἠθικόν. Ἡ ἐσωτερικὴ μεταβολή, ἡ ἠθικὴ προαγωγὴ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου θὰ ἐπιφέρῃ τὰς σωτηρίους ἐξωτερικὰς μεταβολάς. Τὸ σημεῖον αὐτό, κατ' ἐμέ, εἶνε σπουδαιότατον καὶ ἄξιον πολλῆς καὶ σοβαρᾶς προσοχῆς. Κατακρίνει τοὺς φρονοῦντας ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς περιορίζει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Φέρει ἓν συγκεκριμένον ἢ μᾶλλον περισσότερα τοῦ ἑνὸς παραδείγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀναγλύφους παριστάνει μερικὰς κοινωνικὰς ἀδικίας ἐν Ἀμερικῇ. Κατακλείει αὐτὴν τὴν παράγραφον μὲ τὰ ἐπιγραμματικὰ λόγια «αἱ δικτατορίαι καταλήγουν εἰς πολέμους καὶ κατόπιν οἱ πόλεμοι καταλήγουν εἰς δικτατορίας μὲ μίαν ἀποτρόπαιον καὶ καταστρεπτικὴν ἀλληλουχίαν».

Ἐδῶ ὅμως ἔχω νὰ κάμω τὴν ἑξῆς παρατήρησιν· Ὁ Ἀμερικανὸς ἱεροκῆρυξ παρουσιάζει τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ἐξετάζοντας ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου μονοπλεύρως τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, νὰ λέγουν· «Δὲν εἶνε ἔργον ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, ὡς ἀτόμων, νὰ διαρρυθμίσωμεν τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ ἐλαττώσωμεν ἢ καὶ νὰ ἄρωμεν τὰς κοινωνικὰς ἀδικίας, ἀλλὰ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ φανῶμεν ἀδιάφοροι πρὸς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων; Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ἐκτέλεσιν ἑκάστοτε τοῦ καθήκοντος τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐν μέρει συμβάλλομεν εἰς τὴν αἰσίαν λύσιν μερικῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἐὰν ἔχωμεν περαιτέρω καὶ ἄλλας ἱκανότητας, ὅπως καὶ κατ' ἄλλον τρόπον εὐρύτερον ἐπιτελέσωμεν τὸ ἔργον τοῦ συγχρόνου Σαμαρείτου, δὲν μᾶς τὸ ἐπιβάλλει αὐτὸ ἡ ἰδία πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη; Διὰ τοῦ τρόπου τούτου συμβάλλομεν, νομίζω, εἰς τὴν ἔμμεσον λύσιν τοῦ α' ἢ τοῦ β' κοινωνικοῦ προβλήματος χωρὶς νὰ μᾶς ἀποκλείηται καὶ ἡ περαιτέρω γενικωτέρα συμβολὴ ἂν μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν αὐτὸ αἱ ἰδιαίτεραι ἰδιότητές μας καὶ ἡ θέσις μας ὡς ἀνωτέρων κοινωνικῶν παραγόντων». Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν δέχομαι τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὅτι «τὸ ἀτομικὸν εὐαγγέλιον συνεπάγεται τὸ κοινωνικὸν εὐαγγέλιον». Τοῦτο δέχομαι καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξα εἰς τὸ ἔργον μου, «πόλεμοι κοινωνία...», ὅτι δ.λ.δ. αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαί, διαδοθεῖσαι εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐφαρμοσθεῖσαι ὑπὸ πολλῶν ἀτόμων ἐπέδρασαν εὐεργετικῶς ἐπὶ τῶν νόμων καὶ τῶν θεσμῶν τῆς κοινωνίας. Οὐδὲ ἠμπορῶ νὰ ἀποκλείσω τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἀμερικανοῦ ἱεροκήρυκος, ὅτι ἔχομεν χρέος νὰ φροντίζωμεν τόσον διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὅσον καὶ διὰ τὰς κοινωνικὰς συνθήκας, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζοῦν οὗτοι. Ὁ Fosdick τονίζει ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χριστιανῶν διὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἐπιβάλλεται καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγκην τῆς προφυλάξεως ἡμῶν

αὐτῶν τῶν χριστιανῶν. Πρόκειται περὶ χριστιανικῆς αὐτοσυντηρησίας τρόπον τινά. Ἀναφέρει τὰς ἀθεϊστικὰς ἐκθέσεις τὰς ὁποίας πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου ἐβλέπομεν ἐν Ρωσσίᾳ. Αὐτὴ ἡ κατάστασις προεκάλει ἀγανάκτησιν ἐν Ἀμερικῇ. Ἀλλὰ προσθέτει διατὶ δὲν ἀγανακτοῦμεν ὅταν βλέπωμεν πενιχρὰς συνοικίας, πενίαν, δυστυχίαν, λιντσαρίσματα εἰς τὸν δρόμον; Καὶ αὐταὶ εἶνε ἓν εἶδος ἀθεϊστικῶν ἐκθέσεων. Ἡ σύγκρισις εἶνε ἀντιληπτὴ μόνον ὅταν θεωρήσωμεν τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς πληγὰς τῆς κοινωνίας καὶ πρὸς τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἀτόμων, ὡς ἐκδηλώσεις τῆς πρακτικῆς ἀθεΐας τῶν ἀσπλάγχνων, τῶν λεγομένων χριστιανῶν. Ὁ σύνδεσμος τῆς συγκρίσεως εἶνε πολὺ χαλαρός. «Τρομακτικὰ ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ ἐνδιεφέρθημεν διὰ τὰς θεωρητικὰς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀρνήσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπαρκῶς ἐνδιεφέρθημεν διὰ τὰς πραγματικὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀρνήσεις τοῦ Θεοῦ».

Ἐξακολουθεῖ μὲ τὸν ἴδιον τόνον νὰ ὀνομάζῃ ἀθεϊστικὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰ κράζοντα κοινωνικὰ ἀδικήματα. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ κρίνων προσθέτει ὅτι «τὰ 60 ἑκατομμύρια [5]) τῶν χριστιανῶν ποὺ εἶνε ἐγγεγραμμένοι ὡς μέλη ἐκκλησιῶν, πρὸ τῶν κοινωνικῶν ἀδικημάτων δὲν ἠμποροῦν νὰ εἴπουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα». Εἶνε περιττόν, νομίζω, νὰ ἐπανέλθω ἐκ νέου εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψιν μου.

Κατόπιν ἐξετάζει τὰ περὶ τοῦ κριτηρίου, τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὸ τοιοῦτον πρέπει νὰ εἶναι σαφέστερον. «Ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία τῆς ζωῆς, γράφει, πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου». Αὐτὸ μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ «res sacra homo homini» τοῦ Σενέκα.

(Ἀκολουθεῖ)

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

[5]) Ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχουν πολλὰ ἑκατομμύρια χριστιανῶν, ἐξ ὧν 25 ἑκατομμύρια καθολικῶν. Ἡ ποικιλία αὐτὴ τῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων ἐδημιούργησε τὸ σύστημα τοῦ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἀλλὰ ὁ χωρισμὸς αὐτὸς δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν ἱερέως τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κογκρέσου, τὴν διὰ προσευχῆς ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, τὸν καθορισμόν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἡμέρας κοινῆς προσευχῆς καὶ ἄλλα παρόμοια. Αἱ Χριστιανικαὶ Κοινότητες ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς Corporations καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐγγραφὴ τῶν χριστιανῶν ὡς μελῶν μιᾶς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ (*)

ΔΙΑΠΡΕΠΕΙΣ ΠΑΤΕΡΕΣ καὶ Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς, ἐν οἷς καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, δεόντως ἐκτιμῶντες τὴν μορφωτικὴν ἀξίαν καὶ χρησιμότητα τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας, διέβλεπον ἐν αὐτῇ ***εὐαγγελικήν*** τινα ***προπαρασκευήν***, ἤτοι καλλιέργειαν τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους διὰ τὴν καταβολὴν καὶ τὴν βλάστησιν τοῦ σπόρου τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας. Στερρῶς, δηλαδή, ἐχόμενοι τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ πάσης ἔξωθεν γενετικῆς ἐπιδράσεως, παρεδέχοντο οὐχ' ἧττον, ὅτι ἡ Φιλοσοφία, θετικῶς μὲν δι' ὅσων ὑφηγεῖτο εὐγενεστέρων ἀρχῶν περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀρνητικῶς δὲ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀνεπαρκείας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν βαθυτάτων ἐφέσεων τῆς καρδίας, ἐπαιδαγώγει τὰ ἔθνη, ὡς ὁ Νόμος τοὺς Ἑβραίους, εἰς Χριστόν.

Τὰ διάφορα ἰδεολογικὰ συστήματα, διὰ τῶν ἀνεπιλύτων προβλημάτων τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, διήγαγον εἰς τὰς ψυχὰς σκοτεινὰ καὶ ἀκαθόριστα συναισθήματα, συγκεχυμένους καὶ ἀσυναρτήτους πόθους, προπαρασκευάζοντα οὕτω τοὺς ἀνθρώπους νὰ χαιρετίσωσιν ἐν τῇ νέᾳ θρησκείᾳ ὅ,τι μετὰ τόσου κόπου ἐπεδίωκον, τὴν κατάπαυσιν τῶν ἀλγεινῶν ζητήσεων καὶ τὴν παρηγορίαν εἰς τὰ δεινὰ τοῦ βίου. Οὐδέποτε δὲ αἱ ζητήσεις αὗται ὑπῆρξαν τόσον ἀλγειναὶ καὶ ἡ προσδοκία τοῦ Λυτρωτοῦ τόσον ἔντονος, τόσον καθολική, ὅσον ἐν «τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου», ὅτε ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν Ἑαυτὸν διὰ τῆς Ἐνσαρκώσεως. Πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης, ἀληθείας ἀναλαμπαὶ διέσχιζον τὸν ὁρίζοντα τῆς «ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου» διαπορευομένης Ἀνθρωπότητος. Καὶ ἦσαν οἱ πρόδρομοι τοῦ «Φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ», ὅπερ θὰ ἐφώτιζε τοὺς ἀνθρώπους. Ἦσαν οἱ πυρσοί, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐξανάψῃ τὰ ὑψηλὰ φιλοσοφήματα.

Ὑπὸ τὸ μελιχρὸν φῶς των προηυτρεπίζετο ἡ πρόσοδος τῶν ἐθνῶν εἰς Χριστόν.

Ἡ εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ συνετελεῖτο.

Ὁ σεμνὸς Πλάτων ἐφωταγώγησε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος, τῆς ἐνυποστάτου Ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τοῦ Κάλλους, εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Χορηγοῦ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Πατρός, πρὸς τὸν

(*) Σημ. Τὸ παρὸν ἄρθρον εὑρέθη μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Αἰμιλιανοῦ, δημοσιεύεται δὲ αὐτούσιον καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς.

ὁποῖον ὀφείλει νὰ κοινωνῇ πάντοτε ἡ ψυχή, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν βασάνων τοῦ κακοδαίμονος βίου· ἀλλὰ κληρονόμος τοῦ Ὀρφισμοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποσαφηνίσῃ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως καὶ τὴν θέσιν τῆς ὕλης ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Περιέπεσεν εἰς τὴν διαρχίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πλατωνικῷ θεῷ κατέδειξε τὸ τέρμα, πρὸς ὃ φέρεται ἡ ὅλη τοῦ κόσμου κίνησις· ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ὑποδείξῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀφίξεως εἰς τὸ τέρμα τοῦτο. Καὶ ἀφῆκε τοὺς ἀνθρώπους δυστυχεῖς, ὡς ἦσαν ἐν τῇ ἐφημέρῳ ζωῇ των. Οὔτε ὁ διδάσκαλος, οὔτε ὁ μαθητής, οὔτε οἱ τούτων μαθηταὶ καὶ διάδοχοι ἐφαντάσθησάν ποτε νὰ ἐγκαθιδρύσωσι τὴν «βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου καθεστῶτος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Χάρις προσέρχεται ἐπίκουρος εἰς τὴν ἀθεράπευτον ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Φιλοσοφία των, ἀριστοκρατικὴ εἰς τὸ εἶδός της καὶ τὸ περιεχόμενον, τὴν μὲν ὑποτιθεμένην τελείωσιν καὶ εὐδαιμονίαν ἐπεφύλασσεν εἰς μόνους τοὺς ὀλίγους καὶ ἐκλεκτοὺς διανοητάς, οὐδὲν δὲ Εὐαγγέλιον ἐκόμιζεν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς, εἰς τοὺς πτωχούς, εἰς τὸν ἐργαζόμενον λαόν, εἰς τοὺς ἀδυνάτους. Ἦλθεν ἔπειτα ἡ φιλοσοφία τῆς Στοᾶς. Προσοικειωθεῖσα ἐν μέρει τὴν κληρονομίαν ἐκείνην, διὰ τοῦ Ποσειδωνίου, ἔσχε ταύτην τὴν διαφορὰν πρὸς ἐκείνους, ὅτι κατεβίβασε τὸν Θεὸν εἰς τὸν κόσμον, μέχρι τῶν ταπεινῶν τάξεων τοῦ λαοῦ· ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀποβαλὼν ὁ Θεὸς τὸν ὑπερκόσμιον αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ πρὸς τὸν κόσμον ταυτισθείς, νὰ προσλάβῃ τὸ ἀγριωπὸν ἦθος τῆς ἀδυσωπήτου Μοίρας. Τίνα λοιπὸν θέσιν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἐνταῦθα ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο κέντρον τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ βελτιώσεως, ἀφοῦ κατ' οὐσίαν Θεὸς δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ τὸ μέγα Πᾶν, ἐν τῷ ὁποίῳ οὐδεμίαν καθ' ἑαυτὰ ἀξίαν ἔχουσι τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα;

Ἀδύνατος ἐφαίνετο ἡ προσγείωσις τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἀδύνατος ἡ εἴσοδός του εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ διακυβευθῇ ἡ περὶ Θεοῦ ἰδέα ἢ ἡ ἀκεραιότης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Καὶ ὁ κόσμος ἦτο κατεδεδικασμένος εἰς τὴν ζάλην τῶν ἀμφιρρόπων λογισμῶν καὶ εἰς τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἀλγεινῶν ζητήσεων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες σύμφυτον τὴν ἱκανότητα περὶ τὴν φιλοσοφικὴν παρατήρησιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς ὄντων καὶ γινομένων, τὴν ἀναγωγὴν εἰς γενικὰς ἐννοίας καὶ ἀρχάς, καὶ τὴν κατὰ σύστημα κατάταξιν τῶν συνδοξαζομένων, ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην καταλλήλου ἐκφραστικοῦ ὀργάνου. Καὶ ἐδημιούργησαν τὴν ὡραίαν γλῶσσάν των, γλῶσσαν σαφῆ, πλήρη καὶ τελείαν πρὸς ἔκφρασιν καὶ παράστασιν τῶν ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ ἀναφαινομένων πνευματικῶν ἀναλαμπῶν.

Καὶ ἔρχεται ὁ Χριστιανισμός. Καὶ εὑρίσκει τοὺς ἐντόνους καὶ ἀσυ-

ναρτήτους ἐκείνους πόθους. Καὶ εὑρίσκει τὴν γλῶσσαν ταύτην. Ἱκανοποιεῖ ἐκείνους, χρησιμοποιεῖ ταύτην. Μεταχειρίζεται ὅρους καὶ δὴ καὶ λογικὰ τεκμήρια, ὑπὸ τῶν διαφόρων σχολῶν ἐκλαϊκευθέντα, καὶ τὰ μετατρέπει εἰς εὐχρήστους καὶ εὐαποδείκτους διατυπώσεις τῶν ἀποκεκαλυμμένων ἀληθειῶν. Κληρονόμος, ἐκ γενετῆς, τῆς περὶ ἑνὸς Θεοῦ, ποιητοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, κομίζει τὴν νέαν Ἰδέαν, ἢ μᾶλλον τὸ ἀπὸ τῆς κεκαλυμμένης ἐκείνης θρησκείας μεγαλειωδῶς ἀνακύπτον νέον Γεγονός, ὅτι ὁ Λόγος ἢ ἡ αἰωνία Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐγένετο Σάρξ, χωρὶς νὰ μειωθῇ τὸ παράπαν τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος της, χωρὶς νὰ καταποθῇ ἡ σὰρξ ἐν τῇ ἑνώσει μετὰ τῆς Θεότητος. Καὶ πρὸς τὸ Γεγονὸς τοῦτο ἐναρμονίζει πᾶν ὅ,τι ὡραῖον καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ σύγχρονα φιλοσοφήματα, ὥς τις εὐαγγελικὴ προπαρασκευή. . .

Περιδεὴς καὶ κατάπληκτος ἵσταται ὁ ἄοπλος νοῦς πρὸ τοῦ Μυστηρίου. Ἀλλὰ τὸ κῦρος καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἱστορικῶν δεδομένων τὸν ἀναγκάζουσι νὰ προσχωρήσῃ. Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον καλεῖται νὰ προσφέρει πίστιν, δὲν ὁμοιάζει τοὺς ἐθνικοὺς Θεούς· ἐκεῖνοι ἦσαν ἀτυχῆ τῆς φαντασίας πλάσματα, ἦσαν «τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Ὁ ἱστορικὸς Θεάνθρωπος, ὁ προσλαμβάνων εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν Ἑαυτοῦ δόξαν, ὄχι μόνον τὰς ψυχάς, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ὑπερβαίνει πᾶσαν τελειότητα τοῦ Σοφοῦ τῶν ἱστορικῶν, πᾶσαν δόξαν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, εἶνε ἰδανικώτερος τοῦ ἰδανικοῦ Θεοῦ τοῦ Πλάτωνος. Καὶ ὅμως εἶνε οἰκειότατος εἰς τοὺς καθαρούς, εἰς τοὺς ταπεινούς, εἰς τοὺς πραεῖς, τοὺς εἰρηνοποιοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας. Οὗτοι, ἐν τῇ ἑνώσει των μετὰ τοῦ Λυτρωτοῦ, ὑφίστανται τὴν κατὰ Θεὸν ἀλλοίωσιν τοιαύτην, οἵαν οὐδεμία ἄλλη βίωσις, φιλοσοφικὴ ἢ θρησκευτική, δύναται νὰ παραγάγῃ· εἶνε ἀνεξάρτητοι, κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ ὅμως εἶνε ὑπὲρ πάντας πρόθυμοι καὶ ἱκανοὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος· ἐν τῇ ἑκουσίως στερήσει τῶν πάντων τὰ πάντα κατέχουσι καὶ πολλοὺς πλουτίζουσι· καίτοι δὲ πολλὰ πράγματα ἐπιτρέπονται εἰς αὐτούς, ἀλλ' ὑπ' οὐδενὸς ἐξουσιάζονται. Ἡ ἀντίθεσις ὕλης καὶ πνεύματος, πεπερασμένου καὶ ἀπείρου, ὁ λίθος οὗτος τοῦ προσκόμματος τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, ἐν τῷ νέῳ συστήματι αἴρεται κατὰ τὸν πρακτικώτερον τρόπον.

Ἀλλ' εἶνε ξένοι πρὸς τὴν λυτρωτικὴν ταύτην χάριν τοῦ νέου συστήματος οἱ κακοί, ἰδίᾳ οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς, οἱ ὀχυρούμενοι εἰς τὰ χαρακώματα τοῦ ἐγώ, οἱ ὑπερήφανοι. Ἡ δὲ ὑπερηφάνεια ἦτο ἡ ὕπουλος πηγὴ ὅλων τῶν φιλοσοφημάτων· δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τὴν ἀλήθειαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἀνεζήτουν εἰς

σκοτεινὰ θεωρήματα καὶ εἰς ὀνειροπολήματα ἀκαθόριστα. Καὶ ὅταν ἦλθεν ἡ νέα θρησκεία καὶ διεξεδίκησεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰ τῇδε κἀκεῖσε ἐσκορπισμένα μόρια τῆς Ἀληθείας καὶ στοιχεῖα τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς καὶ ἐνηρμόνισεν αὐτὰ πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἰδέαν ἢ τὸ κεντρικὸν Γεγονὸς καὶ ἐξέφρασεν αὐτὰ συστηματικώτερον καὶ λογικώτερον, οὐδὲν πλέον ὑπελείφθη εἰς τὰς σχολάς, εἰμὴ μόνον αἱ εἰδικαί των πλᾶναι, τῶν ὁποίων ὁ βαρὺς ὄγκος ἐν τῇ ὁρμητικῇ φορᾷ τῆς πτώσεως συμπαρέσυρε συστήματα καὶ θιάσους καὶ σχολικὰς ὀργανώσεις εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς. Ἀπέθανον. Καὶ πρῶτον ἀπέθανε τὸ στωϊκὸν σύστημα, τὸ ἰσχυρότερον ὅλων. Ἐκτοπισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἑρμητισμοῦ ἢ τοῦ κατὰ Πλούταρχον Πλατωνισμοῦ, ἐξεφυλίσθη βαθμηδὸν εἰς τὰς δεισιδαιμονίας τοῦ πανθεϊσμοῦ μέχρις οὗ, ἐπὶ τελευτῆς, ἀπερροφήθη ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου φιλοσοφικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ. Ἦτο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο σύγκραμα πασῶν τῶν ἀποπλανήσεων τοῦ μυστικισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας ὁ καχεκτικὸς πλατωνισμὸς ἑνὸς Πορφυρίου ἢ ἑνὸς Ἀποστάτου Ἰουλιανοῦ, μάτην ἠθέλησεν, εἰς μίαν ἀπέλπιδα προσπάθειαν, νὰ δώσῃ συστηματικὴν θεολογίαν καὶ ὠργανωμένην λατρείαν, ἀντίρροπον καὶ πολεμίαν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀκολούθως ἀπέθανον ὁ Συγκρητισμὸς καὶ ὁ Νεοπλατωνισμός. Τὸ δὲ Εὐαγγέλιον ἐπέζησεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων των.

Κατὰ τὴν ραγδαίαν ταύτην πτῶσιν αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ καὶ οἱ θρησκευτικοὶ θίασοι ἔχανον καθ' ἑκάστην ὀπαδούς, οἱ ὁποῖοι διαγινώσκοντες πλέον τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνεπάρκειαν τῆς Φιλοσοφίας, ὡς ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστῖνος καὶ τόσοι ἄλλοι μετ' αὐτόν, προσέφευγον εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἀθρόοι, ἐπειδὴ ἀνεύρισκον ἐν αὐτῇ πολλὰς οἰκείας ἰδέας, καθαρώτερον καὶ πλατύτερον διατυπουμένας καί, τὸ σπανιώτερον, εἰς ἑνότητα συνηρμοσμένας ὑπὸ μίαν κορυφαίαν Ἰδέαν, ξένην, κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὴν γένεσιν, καὶ ἄγνωστον εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, τὴν Ἰδέαν, ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο».

Ἦτο εὐγενὴς ἐκδήλωσις ἀναγνωρίσεως καὶ τιμῆς πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἀθρόα ἐκείνη συρροὴ προσηλύτων ἐκ τῶν τάξεων τῆς Φιλοσοφίας, ὄχι ὅμως καὶ ἀκίνδυνος. Οὐ μόνον πνεύματα ἀνερμάτιστα καὶ ἀνισόρροπα, ἀπὸ τῶν παλαιῶν φιλοσοφημάτων ἐπηρεαζόμενα, ἀπεπειράθησαν τοὺς θεωρητικοὺς ἐκείνους συνδυασμούς, τοὺς γνωστοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Γνωστικαὶ αἱρέσεις***, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀτομικαὶ ἐργασίαι τῶν πρώτων θεολόγων πρὸς ἐξήγησιν τοῦ δόγματος δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμέναι ἐπιδράσεων ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Φίλωνος καὶ τῆς Στοᾶς. Ἐξ αὐτῶν προῆλθον ὁ Ἀρειανισμὸς καὶ ὁ Σαβελλιανισμός, αἱρέσεις, αἵτινες λεληθότως ὑπενόμευον τὸ χριστιανικὸν οἰκοδόμημα. Ἀλλ' ἡ γνησία διδασκαλία, ἡ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῶν Ἀποστόλων ἐρηρει-

σμένη καὶ ὑπὸ τῶν διὰ κανονικῆς καὶ ἀδιακόπου διαδοχῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐγκατεστημένων ἐπισκόπων μαρτυρουμένη, παρέμεινεν ἄθικτος μέχρις οὗ «ἡ μία, ἁγία, καθολική, ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Νικαίας, ἀπήλλαξε τὴν πίστιν ἀπὸ τῶν ὀθνείων καὶ διαλυτικῶν ἐκείνων στοιχείων.

Οὕτω δὲ ἀνενδοιάστως πλέον προσβλέπουσα ἡ Ἐκκλησία πρὸς τὴν Φιλοσοφίαν, ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς λογικὰς ἀρχὰς καὶ τὴν τεχνικὴν γλῶσσάν της εἰς διατύπωσιν, ἄμυναν καὶ δικαίωσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Ἀναγνωρίζουσα τὸν προπαρασκευαστικὸν ἐν τοῖς Ἔθνεσι χαρακτῆρα τῆς Φιλοσοφίας, παρέλαβεν ἐξ αὐτῆς ὅ,τι ὡραῖον καὶ χρήσιμον εἶχε, ἀπὸ τοῦ Σωκράτους μέχρι τῆς Στοᾶς, μέχρι τῶν Νεοπλατωνικῶν, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀποκεκαλυμμένην ἀλήθειαν, κατὰ τρόπον οἰκεῖον εἰς τὸν τότε κόσμον καὶ γνώριμον. Σπουδαία δὲ ὑπῆρξεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ συμβολὴ τῶν τριῶν φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας. Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, προπαιδευθέντες ἐν τῇ ἑλληνικῇ σοφίᾳ, ὄχι μόνον ἐπωφελήθησαν αὐτῆς ἐν τῇ Θεολογίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐγένοντο διαπρύσιοι κήρυκες τῆς προπαιδευτικῆς χρησιμότητός της ἐν τοῖς τροφίμοις τῆς εὐσεβείας.

Καὶ ἦτο ἀξία τῆς τιμῆς ταύτης ἡ εὐγενὴς Φιλοσοφία, ἥτις προελείανε παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὴν ὁδὸν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐξεχώρησεν εἰς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν τύπους καὶ τρόπους σκέψεως καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν τοὺς ὀπαδούς της. Ἀλλὰ πόσον μεγάλη φαίνεται ἡ δόξα τῆς νέας θρησκείας, ἥτις ἠδυνήθη νὰ ζωοποιήσῃ, νὰ ἀξιοποιήσῃ ὅ,τι πρὸ αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐν καταστάσει καταπτώσεως καὶ φθορᾶς, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ διακυβεύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοτέλειαν!

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

Ο ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩι
ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΤΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥ Δ΄ ΛΟΦΟΥ τοῦ Βυζαντίου περιώνυμον δρομικὸν ναὸν (βασιλικὴν) τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, μεγαλοπρεπῆ καὶ θαυμαστόν, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος εἰς τὸν βίον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου [1]. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἤγειρεν εὐρυχωρότατον ἡρῷον ἐν σχήματι σταυροῦ «πρὸς ταφὴν ἑαυτῷ» καὶ πάντων τῶν μελῶν τῆς δυναστείας, πήξας καὶ δώδεκα κενὰς θήκας, σκοπῶν νὰ ἐναποθέσῃ εἰς αὐτὰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων [2].

Πρὶν ἢ περατωθῇ ὁ ναὸς καὶ τὸ μαυσωλεῖον ἀποθνήσκει ἐν Νικομηδείᾳ τῷ 337 ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ μετακομίζεται μετὰ μεγάλης πομπῆς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου εἰς βασιλεύουσαν καὶ κατατίθεται προσωρινῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀκακίου ἐν τῷ Ἑπτασκάλῳ. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου μετεκομίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους καὶ κατετέθη εἰς τὴν ἐν τῷ ἡρῴῳ προετοιμασθεῖσαν λάρνακα.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν βλαβέντος τοῦ μαυσωλείου, ἐπειδὴ «ὁ οἶκος ἔνθα ἡ λάρναξ, ἐν ᾗ τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀπέκειτο, πτῶσιν ἠπείλει» [3], διέταξεν ὁ πατριάρχης Μακεδόνιος, περὶ τὸ 359, νὰ μεταφέρωσι τὸ σῶμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν ἅγιον Ἀκάκιον, καὶ τότε ἐπηκολούθησαν οἱ φόνοι κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου εἰς τὴν Δύσιν, μεταξὺ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ πατριάρχου. Οἱ βασιλικοὶ ἐθεώρησαν ὡς βεβήλωσιν τὴν μετακίνησιν καὶ μεταφορὰν τοῦ λειψάνου, οἱ δὲ πατριαρχικοὶ ὡς ἀνάγκην ὑπαγορευθεῖσαν ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῆς πτώσεως τοῦ μαυσωλείου. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Δύσεως ὁ Κωνστάντιος καὶ μαθὼν τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔκτροπα, τὸν μὲν Μακεδόνιον καθῄρεσε, τὸ δὲ λείψανον τοῦ πατρός, μετὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ στερέωσιν τοῦ μαυσωλείου, μετεκόμισεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἐσῴζετο μέχρι τῆς ἁλώσεως [4].

---

1) Βιβλ. Δ΄, νη΄, νθ΄.
2) Ἔνθ' ἀνωτ. ξ΄.
3) *Σωκράτης*, ΙΙ, 38.
4) *Σωκράτης*, Β, 38, 42, 45. *Σωζόμενος*, Δ, 21, 26. ***Κάλλιστος***, Θ, 47.

Οἱ ἱστορικοὶ Φιλοστόργιος καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίου (περὶ τὸ 356 καὶ 357) μετεκομίσθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ λείψανα τῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέου, Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου. «Ἐκ τῆς Ἀχαΐας μετεκόμισε (τὸ τοῦ Ἀνδρέου) ὁ Κωνστάντιος εἰς τὸν ναόν, ὃν οὗτος ἐξῳκοδομήσατο, τὸ κοινὸν τῶν ἀποστόλων ἐπιφερόμενον ὄνομα, οὗ πλησίον καὶ τὸν πατρῷον τάφον ἱδρύσασθαι» [5]. Ὁ δὲ Ἀναγνώστης οὕτω: [6] «Ἐβασίλευσε Κωνστάντιος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη εἰκοσιτέσσαρα, ἡμέρας ε' (337-360) καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Τιμοθέου μὲν πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Ἰουλίου, Ἀνδρέα δὲ καὶ Λουκᾶ πρὸ πέντε Νόνων Μαρτίων (357) καὶ κατετέθησαν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐγκαινισθέντι ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» [7].

Πότε ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ὁ Κωνστάντιος δὲν γνωρίζομεν, πάντως πρὸ τῆς καταθέσεως τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων. Δεύτερα τοῦ ναοῦ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν τῷ 370 ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Δημοφίλου [8].

Τὸ ἀποστολεῖον τοῦτο τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ τοῦ χρόνου

---

5) *Φιλοστόργιος*, Migne, P. Gr., τόμ. 65, 483.

6) Migne, P. Gr. τόμ. 86, 212.

7) Delehaye, Συναξ. σ. 412, 16. 266, 13. 268, 6. Ὅτι τρία μόνον ἀποστολικὰ λείψανα ἦσαν κατατεθειμένα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μαρτυρεῖ ὁ Προκόπιος (περὶ κτισμάτων, σ. 189) λέγων ὅτι: «τὰς τρεῖς θήκας τῶν λειψάνων (τῶν ἀποστόλων) κρατῶν εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ» ὁ πατριάρχης Μηνᾶς μετέβη ἐπὶ ὀχήματος καὶ ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ.

Τοῦ ἀπ. Λουκᾶ τὸ λείψανον ἐσυλήθη ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204.

8) Πασχάλιον Χρονικόν, I, 559, ἔκδ. Βόννης.

Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες ὅτι ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ὅτι διὰ τῆς καταθέσεως ἐν αὐτῷ τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων, Τιμοθέου, Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ, ἐπεκράτησε νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (Ὀρθοδοξία, ἔτος ΙΔ', 112, σημ. 3). Τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθὲς διότι καὶ ὁ πρῶτος τοῦ ναοῦ ἱδρυτής, ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, εἰς τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων καθωσίωσε τὸν ναόν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνστάντιος καὶ πάντες οἱ χρονογράφοι ναὸν τῶν Ἀποστόλων γνωρίζουσι καὶ ὀνομάζουσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως.

Ἐπίσης δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐκλήθη *Ἀποστολεῖον* διότι κατεῖχε τὰ ἀνωτέρω τῶν Ἀποστόλων λείψανα (Ὀρθοδοξία ἔνθ' ἀνωτ., σ. 113, σημ. 1). Πάντες οἱ ναοὶ οἱ εἰς ὄνομα Ἀποστόλου ἢ Ἀποστόλων καθιερωμένοι ἐκαλοῦντο *ἀποστολεῖα* χωρὶς νὰ κατέχωσιν ἀποστολικὰ λείψανα, ὡς τὸ ἀποστολεῖον τοῦ ἁγίου Πέτρου, τὸ συγκείμενον τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὸ ἀποστολεῖον Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν τῷ Διϊππείῳ καὶ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, τὸ ἀποστολεῖον Πέτρου καὶ Παύλου ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ καὶ ἐν τῷ Περιτειχίσματι, τὸ ἀποστολεῖον Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου ἐν τοῖς Μιλτιάδου κτλ. Πάντες οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀποστόλων ναοὶ ἐλέγοντο *ἀποστολεῖα*, οἱ ἐπ' ὀνόματι προφητῶν *προφητεῖα*, καὶ οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν μαρτύρων *μαρτυρεῖα*, κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν ἔκφρασιν τῶν Συναξαριστῶν.

ἀποσαθρωθὲν καὶ ἑτοιμόρροπον καταστάν, ἀνῳκοδόμησε (τῷ 546) Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας ὡραιότερον καὶ εὐρυχωρότερον. Ὁ Προκόπιος περὶ τοῦ νέου τούτου διασήμου κτίσματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ἀφηγεῖται ταῦτα: «Ἦν δέ τις ἐν Βυζαντίῳ ἐκ παλαιοῦ τοῖς Ἀποστόλοις νεὼς ἅπασι· μήκει δὲ χρόνου κατασεισθεὶς ἤδη καὶ πρὸς τὸ μηκέτι ἱστήξειν γεγονὼς ὕποπτος, τοῦτον περιελὼν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὅλον οὐχ ὅσον ἀνανεώσασθαι διὰ σπουδῆς εἶχεν, ἀλλὰ καὶ μεγέθους καὶ κάλλους πέρι ἀξιώτερον καταστήσασθαι» 9).

Εἰς τὸ ἐξαίσιον καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο οἰκοδόμημα ἐπεστάτησαν οἱ διάσημοι ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος ὁ ἐκ Τράλλεων καὶ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος, προσδώσαντες εἰς τὸ βασιλικὸν κτίσμα νέον ὅλως τύπον καὶ διάφορον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἐπὶ τῶν κεραιῶν τοῦ ὁποίου ὑψώθησαν τέσσαρες τροῦλλοι, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ἕτερος μεγαλύτερος, κατὰ τὸν γνωστὸν ἐν Βενετίᾳ ναὸν τοῦ ἁγίου Μάρκου (1111) καὶ τὸν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δαρδανίας (ἐν Γαλλίᾳ) ναὸν τοῦ Saint. Front τοῦ Périgueux 10) (1120-1160 ἢ 1170 κατ' ἄλλους).

Ὁ A. Heisenberg εἰς τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ ἔργον «Grabeskirche und Apostelkirche» ἰσχυρίσθη ὅτι τὰ εἰς δύο ἑλληνικὰ χειρόγραφα σωζόμενα μικρογραφήματα ναοῦ πεντατρούλλου 11), εἰς τὸ τοῦ Βατικανοῦ ὑπ' ἀριθ. 1162 καὶ τὸ τῶν Παρισίων ὑπ' ἀριθ. 1208, ἀναπαριστῶσι τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν προμετωπίδα αὐτοῦ. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη ἐπεκράτησε καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1936, συνελθὸν Ε' Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Βυζαντινολόγων ὁ διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος δι' ἀνακοινώσεως αὐτοῦ 12) ἐπολέμησε τὴν γνώμην τοῦ Heisenberg καὶ ἀπέδειξε διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων ὅτι αἱ δύο τῶν ὡς ἄνω χειρογράφων μικρογραφίαι ἀναπαριστῶσι τὸ ἱερὸν μόνον βῆμα ἢ τὸ πρὸ αὐτοῦ τέμπλον ναοῦ τινος πεντατρούλλου (ἄγνωστον τίνος), ὡς δῆλον γίνεται ἐκ δύο λειτουργικῶν εἰληταρίων, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 707 τῆς Πάτμου 13), ἐχόντων ἄλλας παρχστάσεις εἰκόνων ἐν τῇ προμετωπίδι, διασωζόντων ὅμως τὸ πεντάτρουλλον. Ἔπειτα ἐν τῇ γνωστῇ ἀπεικονίσει τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ Μηνολογίῳ τοῦ

---

9) Περὶ κτισμάτων Ι. 4, 187, 13 ἔκδ. Βόνν.

10) Diehl, Manuel d' art Byzantin.

11) Ἴδε ταῦτα καὶ ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ», ἔτος Ε', 539.

12) Τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην, τὴν ἐν περιλήψει γενομένην εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον, ἀνέπτυξε πλατύτερον ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζ. Σπουδῶν, ἔτος ΙΓ' (1937) σ. 158—178.

13) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 168, 172.

Βατικανοῦ [14]) ἡ διάταξις τῶν τρούλλων εἶνε διάφορος τῆς εἰκονιζομένης εἰς τοὺς κώδ. τῶν Παρισίων καὶ Βατικανοῦ. Εἰς τούτους οἱ τέσσαρες μικροὶ τροῦλλοι κεῖνται ἐπὶ τῶν γωνιῶν τοῦ σταυροῦ, ἐνῷ ἐν τῷ Μηνολογίῳ τοῦ Βατικανοῦ εἶνε ἐζωγραφημένοι ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοῦ σταυροῦ κεραιῶν [15]).

Ὅτι αἱ παραστάσεις τῶν δύο μνημονευθέντων κωδίκων, τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν Παρισίων, δὲν εἰκονίζουσι τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν βῆμα ναοῦ ἀγνώστου, εἶνε φανερὸν ἐκ τῆς διατάξεως τῶν εἰκονιζομένων σκηνῶν, διότι ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ ὁ καλλιτέχνης τῆς μικρογραφίας θὰ ἀπεικόνιζε τὸν πυλῶνα τοῦ ναοῦ μὲ τοὺς ἐπ' αὐτοῦ ἐγγεγραμμένους στίχους, ὡς φέρονται εἰς τὸν Λαυριωτικὸν κώδ. Κ. 34, οὕτω: «Στίχοι εἰς τὸν ἐξώπυλον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν ᾧ ἱστόρηται ἕκαστος πῶς ἐτελειώθη».

«Μάρκον θανατοῖ δῆμος Ἀλεξανδρέων.
Ζωῆς ὕπνον πρύτανιν ὑπνοῖ Ματθαῖος.
Ρώμη ξίφει θνήσκοντα τὸν Παῦλον βλέπει.
Ἴσον Πέτρῳ δίδωσι Φίλιππος μόρον.
Βαρθολομαῖος σταυρικῷ θνήσκει πάθει.
Καὶ τὸν Σίμωνα σταυρὸς ἐξάγει βίου.
Σταυροῖ Πέτρον κύμβαλον ἐν Ρώμῃ Νέρων.
Καὶ μὴ θανὼν ζῇ καὶ θανὼν Ἰωάννης.
Εἰρηνικῶς τέθνηκε Λουκᾶς ἐν τέλει.
Σταυροῦσι Πατρεῖς ἄνδρες ὠμῶς Ἀνδρέαν.
Μάχαιρα τέμνει τοὺς Ἰακώβου δρόμους.
Νεκροῦσι λόγχαις τὸν Θωμᾶν ἐν Ἰνδίᾳ» [16]).

---

[14]) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 162.

[15]) Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 163.

[16]) Οἱ στίχοι οὗτοι εἰς ἕτερον κώδικα τῆς Λαύρας, τὸν Θ. 214 φ. 20, καὶ τὸν Παρισινὸν 1782, φέρονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ψελλοῦ, «Ψελλοῦ ἐπιγράμματα εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ιβ' ἀποστόλων», εἰς ἄλλους κώδ., ὡς τὸν τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης XI, 31, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρόμου, εἰς τὸν τῆς Μόσχας 426 ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀλλ' εἰς τοὺς δύο ἀνωτέρω κώδικας τῆς Λαύρας καὶ τῶν Παρισίων ἔχουσιν ἄλλην διάταξιν. Ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Πέτρου καὶ ἀκολουθοῦσι διάφορον σειράν, ὡς εἶνε οἱ ὑπὸ τοῦ Pitra, ἐπ' ὀνόματι ὡσαύτως τοῦ Ψελλοῦ ἐκδεδομένοι ἐν Spicil. Solesm. IV. 496. Ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ἦσαν γεγραμμένοι ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μαρτυρεῖ ἡ κατὰ λέξιν χρῆσις δύο ἐκ τούτων ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μεσαρείτου. Οὗτος πρὶν ἢ περιγράψῃ τὸν ναὸν ἐπικαλεῖται τοὺς Ἀποστόλους νὰ φωτίσωσιν αὐτὸν διὰ νὰ ἴδῃ τὰ κάλλη τοῦ ναοῦ τρανότερον καὶ καθαρότερον καὶ ἐπιτύχῃ νὰ ἱστορήσῃ ταῦτα. Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον λέγει: ***«Ἰάκωβε σοὺς μὲν δρόμους ἔταμε μάχαιρα*** καὶ οὐρανοδρόμον καὶ

Τοὺς στίχους τούτους, τοὺς εἰς τὸ ἐξώπυλον τοῦ ναοῦ, γνωρίζει ὁ Μεσαρείτης, ὡς ἔχων αὐτοὺς κεχαραγμένους ἐνώπιόν του καὶ δὲν ὑποθέτω ὅτι ἔκαμε χρῆσιν ποιήματος ἔξω τοῦ ἱεροῦ περιβόλου φερομένου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐν ὅσῳ ἐξ ἐπισήμων καὶ ἐγκύρων πηγῶν δὲν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ εἰς τοὺς ἀνωτέρω μνησθέντας κώδικας φερομένη μικρογραφία παριστᾷ πράγματι τὸν ναὸν τῶν ιβ´ Ἀποστόλων, ἡ γνώμη τοῦ κ. Ξυγγοπούλου θὰ ἔχῃ τὴν σοβαρότητα αὐτῆς, ὡς στηριζομένη ἐπὶ ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων ἀξίων πάσης προσοχῆς [17]).

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατεδαφίσας τὸν σεσαθρωμένον ναὸν τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων ἀφῆκεν ἄθικτον τὸ ἡρῷον (μαυσωλεῖον) τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, προσοικοδομήσας ἕτερον μικρότερον ἡρῷον ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐν σχήματι καὶ τούτου, σταυροῦ πρὸς ταφὴν αὐτοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς δυναστείας του. Ὁ Μεσαρείτης Νικόλαος [18]) περιγράφων τὰ δύο ταῦτα μαυσωλεῖα [19]) ἀπαριθμεῖ τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένους τάφους.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Πρ. ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ

σύνθηκόν σε τῷ δι' ὃν καὶ τὴν ἐκτομὴν ὑπέστης πεποίηκε» (Heisenberg, Grabeskirche und Apostelkirche, Zweiter Teil, σ. 25, 17). Πρὸς δὲ τὸν Βαρθολομαῖον λέγει: «***Βαρθολομαῖε σὺ μὲν προσήλωσαι σταυρῷ***, δι' οὗ καὶ παραδείσου πύλαι σοι ἠνεῴχθησαν· ἐμοῦ δὲ τὸν νοῦν τοῖς περὶ τὸν σταυρικὸν τοῦτον ναὸν προσηλωθῆναι θεάμασι παρασκεύασον ὡς ἀρεμβάστως εἴη ταῦτα κατασκοπῶν» (ἔνθ' ἀνωτ. σ. 26, 7). Ὁ τοῦ Μεσαρείτου Κατάλογος περιέχει τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν ἀποστόλων οἷα καὶ ὁ Λαυριωτικὸς κῶδιξ Κ. 34, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην διάταξιν: Πέτρος, Παῦλος, Λουκᾶς, Ματθαῖος, Μᾶρκος, Ἰωάννης, Ἀνδρέας, Θωμᾶς, Φίλιππος, Ἰάκωβος, Σίμων ὁ Ζηλωτής, Βαρθολομαῖος. Ἡ διαφορὰ τῆς διατάξεως προέρχεται ἴσως ἐκ τούτου ὅτι οἱ μὲν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ γεγραμμένοι στίχοι ἤρχοντο κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ Μάρκου καὶ ἔληγον εἰς τὸν Θωμᾶν, αἱ δὲ ἐν τῷ ναῷ εἰκόνες, αἱ περιγραφόμεναι ὑπὸ τοῦ Μεσαρείτου ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ Πέτρου καὶ ἔληγον εἰς τὸν Βαρθολομαῖον. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο Κατάλογοι διαφέρουσι τοῦ Καταλόγου τοῦ Λουκᾶ (στ´, 14)· τὴν θέσιν τοῦ Ματθία κατέλαβεν ὁ Παῦλος, ὁ μὴ ὢν ἐκ τῶν δώδεκα. Ἑπομένως ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων οὔτε εἰκὼν τοῦ Ματθαίου ὑπῆρχεν, οὔτε ποτὲ λείψανον αὐτοῦ μετεκομίσθη ἐν αὐτῷ, ὡς ἐσφαλμένως φρονεῖ ὁ Σάρδεων Γερμανός («Ὀρθοδοξία», ἔτος ΙΔ´, 112, σημ. 6).

[17]) Δυστυχῶς ἡ περιγραφὴ τῶν εἰκόνων τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, ἡ ὑπὸ τοῦ Μεσαρείτου τόσον λεπτομερῶς γενομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Heisenberg ἐκ δύο Κωδίκων, τῆς Ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ F 96 sup. καὶ F 93 sup., δημοσιευθεῖσα δὲν περιεσώθη πλήρης, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀγνοοῦμεν τὰς ἐν τῷ ἱερῷ βήματι διὰ μωσαϊκῶν εἰκονιζομένας παραστάσεις ἂν ἦσαν αἱ αὐταὶ μὲ τὰς ἐν τῇ προμετωπίδι τῆς μικρογραφίας τῶν δύο κωδίκων, Βατικανοῦ καὶ Παρισίων.

[18]) Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1163 ἢ 1164, ἐχρημάτισε Σκευοφύλαξ τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204) καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι καὶ ἐγένετο μητροπολίτης Ἐφέσου (Heisenberg, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 4).

[19]) Heisenberg, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 81—85.

ΠΩΣ ΠΕΡΙΕΣΩΘΗΣΑΝ

ΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ [1]

ΜΕΤΑΞΥ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι, πλὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας των, διεκρίθησαν καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐστήριξαν καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν Ὀρθοδοξίαν κατὰ τῶν αἱρέσεων, ἰδιάζουσαν θέσιν κατέχουν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ μέγιστοι φωστῆρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος ἐκλήθη Μέγας καὶ Οὐρανοφάντωρ, ὁ δὲ φθόγγος του ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν δεξαμένην τὸν λόγον του. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, μὲ τὸν ποιμενικὸν αὐλὸν τῆς Θεολογίας του ἐνίκησε τὰς σάλπιγγας τῶν ρητόρων. Ἀλλὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονος, ἡ χάρις τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἐκλάμψασα καθάπερ πυρσὸς ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην, τὸ ἰδιάζον προσὸν ἦτο ἥ τε στωμυλία καὶ ἡ εὐφράδεια λόγου, ἐφ' αἷς διέπρεπε, καὶ ἡ μεγίστη εὐχέρεια περὶ τὸ αὐτοσχεδιάζειν. Τὸν ἀποκαλοῦν ὄχι μόνον ποταμὸν θεόβρυτον, διαδραμόντα τοῖς λόγοις του τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ χελιδόνα εὔλαλον καὶ πολύφωνον, κρατῆρα προχέοντα ποταμοὺς διδαγμάτων, στόμα τῆς Ἐκκλησίας μεγαλοφωνότατον, καὶ δι' ἄλλων παρομοίων ἐπαίνων τὸν περιβάλλουν, ἀποδεικνυόντων τὸν θαυμασμὸν τῶν Χριστιανῶν διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦτο προσὸν τοῦ Χρυσοστόμου. Διότι Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἦτο ἀριστοτέχνης αὐτοσχεδιαστής. Μόνον περὶ αὐτοῦ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ λόγοι του οὐδέποτε ὄζουσι λύχνου. Οὐδέποτε ἡτοίμαζεν ἐκ προτέρων τὸ κήρυγμα ἢ τὰς ὁμιλίας του, οὔτε πάλιν τὰς ἐξήρτα ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἐδάφιον τῆς αὐθημερὸν ἀναγνωσθείσης Εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ὅπως πράττουν σχεδὸν ὅλοι οἱ ἱεροκήρυκές μας πολὺ βεβιασμένως, ἀλλ' ἥπτετο ἁπλούστατα τῆς τυχούσης αἰτίας καὶ «ἀπὸ γλώττης αὐτοῦ μέλιτος γλυκίων ρέεν αὐδή», ἤ, ὅπως λέγει δι' αὐτὸν ὁ Σουΐδας εἰς τὸ Λεξικόν του, «ἐσχεδίαζεν ἀνεμποδίστως καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ κατέρρεεν ὑπὲρ τοὺς Νειλῴους καταρράκτας».

---

[1]) Μελέτη ἀνέκδοτος. Μέτιθι ἀνακοίνωσίν μου ἐν εἰδικῇ συνεδρίᾳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τῇ Κυριακῇ, 18 Δεκεμβρίου 1916—καὶ «Νεολόγον» Κ/Πόλεως, Τρίτης, 20 Δεκεμβρίου 1916—, καὶ ἐν 12ῃ συνεδρίᾳ Ἑταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἐν Ἀθήναις, τῇ Παρασκευῇ, 22 Φεβρουαρίου 1924—καὶ «Ἐπετηρίδα Ἑτ. Βυζ. Σπ., 1924», σελ. 350-351.

Ἐνδείξεις τοῦ αὐτοσχεδίου τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι κυρίως αἱ ἀποστροφαὶ τὰς ὁποίας ἐν μέσῳ τῆς ὁμιλίας του ἀπηύθυνε πρὸς τὸν λαὸν ἐξ ἀφορμῆς τυχαίων γεγονότων. Π. χ. εἶχον καὶ τότε τὴν ἀνόητον συνήθειαν, μόλις ὁ κανδηλάπτης ἐξήρχετο διὰ νὰ ἀνάψῃ τοὺς πολυελαίους, ἔχασκαν παρακολουθοῦντες μὲ τὸ βλέμμα των τὸ ἄναμμα τῶν κηρίων. Τοῦτο συνέβη κάποτε διαρκοῦντος κηρύγματος τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἁγίας Σοφίας. «Ἀλλὰ προσέξατε λοιπὸν—ἐφώναξεν ἀγανακτήσας ὁ Χρυσόστομος—ἐγὼ σᾶς ὁμιλῶ περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ σεῖς χάσκετε μὲ τὸ ἄναμμα τῶν πολυελαίων». Ἄλλο. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχαία Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐτήρει συστήματά τινα τῶν Ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, ἐπιτρεπομένων καὶ ἐπιβαλλομένων τῶν ἐν τοῖς ναοῖς των ἐπιδοκιμασιῶν ἢ ἀποδοκιμασιῶν, διὰ χειροκροτημάτων, διὰ βοῆς ἢ διὰ θορύβου. Εἶναι γνωστὰ τὰ τροπάρια «Δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν», «χεῖρας κροτοῦντες ὑμνήσωμεν», ὁ ψαλμὸς «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας», κλπ. Λέγει λοιπὸν ὁ Χρυσόστομος: «Πολλοὶ πολλὰ πράττουσιν ὑπὲρ τοῦ εἰς μέσον στάντες μακρὸν ἀποτείνειν λόγον, κἂν μὲν κρότων τύχωσι τῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους, γέγονεν αὐτοῖς τοῦτο βασιλείας ἴσον· ἂν δὲ μετὰ σιγῆς τὸν λόγον καταπαύσωσι, γεέννης δήπου μᾶλλον αὐτοῖς χαλεπωτέρα κατέστη τῆς σιγῆς ἡ ἀθυμία» καὶ προσθέτει, μὴ ἐξαιρῶν οὐδ' ἑαυτόν, ὁμιλοῦμεν «οὐχ ὅπως τὰ ἤθη ρυθμίσωμεν, ἀλλ' ὅπως κροτηθῶμεν καὶ ἐπαίνου τυχόντες ἀπέλθωμεν». Περαιτέρω δ' ὁμολογεῖ «πιστεύσατέ μοι, οὐκ ἄλλως λέγω, ἐπειδὰν λέγων κροτῶμαι, παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν ἀνθρώπινόν τι πάσχω... καὶ γάννυμαι καὶ διαχέομαι».

Προσεπάθησεν ἐν τοσούτῳ ὁ Χρυσόστομος νὰ καταπαύσῃ τὰ χειροκροτήματα, ἀλλ' εἰς μάτην. «Πολλάκις ἐνενόησα — λέγει — θεῖναι νόμον τὸν κωλύοντα τοὺς κρότοις καὶ πείθοντα μετὰ σιγῆς ὑμᾶς ἀκροᾶσθαι καὶ τῆς προσηκούσης εὐταξίας... καὶ εἰ δοκεῖ, τοῦτον κυρώσωμεν τὸν νόμον ἤδη, μηδενὶ τῶν ἀκουόντων ἐξεῖναι κροτεῖν, μεταξὺ λέγοντός τινος». Μόλις εἶπεν αὐτὰς τὰς λέξεις, καὶ . τὸν κατεχειροκρότησαν. Τοὺς διακόπτει λοιπὸν καὶ φωνάζει· «Διατὶ ἐκροτήσατε; Ἀκριβῶς ζητῶ νὰ θέσω νόμον καὶ σεῖς τὸν παραβαίνετε; Μήπως ἐχειροκρότουν τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς Ἀποστόλους; Ὅταν ὁ Χριστὸς ὡμίλησεν ἀπὸ τοῦ ὄρους, τὸν ἤκουον ἐν σιγῇ. Δὲν ἀποστερῶ τοὺς θέλοντας νὰ χειροκροτῶνται, ἀλλὰ τοὐναντίον θέλω νὰ θαυμάζωνται περισσότερον. Εἰσέλθετε εἰς ἐργαστήριον ζωγράφου· ἐκεῖ ἄρχει πλήρης σιγή. Λοιπὸν καὶ εἰς τὸν ναὸν πρέπει νὰ γίνηται τὸ ἴδιον». Νέα χειροκροτήματα ἠκούσθησαν καὶ πάλιν· ἀδιόρθωτοι ἦσαν οἱ Βυζαντηνοὶ πρόγονοί μας. «Τί εἶνε πάλιν αὐτό;» φωνάζει ὁ Χρυσόστομος, «πάλιν χειροκροτεῖτε; Φαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε εὔκολον καὶ ὄχι ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ μακρᾶς συνηθείας δὲν κατορθώνετε νὰ διορθωθῆτε».

Οἱ λόγοι καὶ αἱ ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου εἶνε πλήρεις ἀπὸ τοιαύτας ἀποστροφὰς πρὸς τὸν λαόν, ἰδίᾳ ἕνεκα τῶν χειροκροτημάτων καὶ τοῦ ἀνάμματος τῶν πολυελαίων. Ἄλλοτε πάλιν ὁ λαὸς ἐσυνήθιζε διὰ βοῆς καὶ φωνῶν νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν του. «Ἐβοήσατε μεγάλα», παρατηρεῖ ὁ Χρυσόστομος, «ἐδῶ δὲν εἶνε θέατρον, δὲν ἤλθετε ἐδῶ νὰ ἀκούσητε ἠθοποιοὺς καὶ κωμῳδίας». Ἐπειδὴ δὲ ἐγέλασαν, τοὺς ἐρωτᾷ: «Πόθεν οὖν ὑμῖν ὁ γέλως οὗτος;» Καὶ ὁτὲ μὲν τοὺς ἐπαινεῖ ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ προσελεύσει εἰς τὸν ναόν, ἄλλοτε δὲ τοὺς ἐπιτιμᾷ καὶ ἐπιπλήττει διότι προσῆλθον ἀραιοί.

Τὸ μυστικὸν τῆς γοητείας, τὴν ὁποίαν ὁ Χρυσόστομος ἐξήσκει ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν του, ἐνέκειτο ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀβίαστον καὶ αὐτοσχέδιον τῶν ὁμιλιῶν του, εἰς τὰς ὁποίας συχνὰ ἀπηυθύνετο ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν λαόν, ὅπως εἴδαμεν, δι' ἐπαίνων, ἀποστροφῶν καὶ ἐπιπλήξεων.

Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος ὄχι μόνον οὐδέποτε προητοίμαζε τοὺς λόγους του, ἀλλ' ***οὔτε κἂν τοὺς ἔγραψε ποτέ***. Ἴσως τοὺς ἐσχεδίαζε μόνον κατὰ νοῦν εἰς γενικὰς γραμμὰς καὶ ἄφινε κατόπιν τὸν ἑαυτόν του ἐλεύθερον νὰ ἀναπτύξῃ τὸ θέμα του ἀναλόγως τῶν ἐμπνεύσεων τῆς στιγμῆς.

Καὶ τότε λοιπόν, πῶς διεσώθησαν αἱ ὁμιλίαι του; Ἁπλῶς, διὰ τῆς Πρωτοβυζαντινῆς Σημειογραφίας.

Ἀπὸ 47 ἐτῶν ἀσχολοῦμαι, μόνος Ἕλλην ἐγὼ δυστυχῶς, περὶ τὴν μελέτην τῆς γενέσεως, ἐξελίξεως καὶ καθόλου ἱστορίας καὶ ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Σημειογραφίας, ἀσχέτου πρὸς τὸ βιοποριστικὸν ἢ χειρωνακτικὸν ἐπάγγελμα τοῦ στενογράφου [2]). Λέγω δὲ «Ἑλληνικῆς», διότι καὶ ἡ τέχνη ἢ μᾶλλον ἐπιστήμη αὕτη, ἀναγομένη εἰς τὸ 350 π. Χ. ἔτος, εἶνε Ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως, ὡς καταφαίνεται ἐκ δύο ἐπιγραφῶν, τῆς μὲν εὑρεθείσης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς δ' ἐν Δελφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκ χωρίων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [3]). Ἀλλ' εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἔγινεν εὐρυτάτη χρῆσις τῆς σημειογραφίας, τῶν σημειογράφων καταρτισθέντων εἰς σωματεῖα καὶ συντεχνίας, κατοχυρωθείσας διὰ Διγεστῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ, καθοριζου-

[2]) Τοῦτο δὶς μόνον ἐρασιτεχνικῶς ἐξήσκησα, εἰς ὁμιλίας τοῦ Νεοκλέους Καζάζη καὶ τοῦ Παύλου Καρολίδου, ἐν Χαλκηδόνι, πρὸ 38 ἐτῶν.

[3]) Μέτιθι ἀνακοινώσεις μου ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἑταιρείᾳ Ἀθηνῶν, τῇ 27 Φεβρουαρίου 1925 «Περὶ γενέσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι σημειογραφίας», τῇ 3 Ἰουνίου 1938. «Ἡ Σημειογραφικὴ Φιάλη τοῦ Τρεβελλίου Πωλλίωνος», τῇ 26 Ἀπριλίου 1939 «Φιλολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὴν Σημειογραφικὴν Ἐπιστήμην», καὶ τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1946 «Ἀφορμαὶ καὶ θεραπεία τῆς παρ' ἡμῖν παραμελήσεως τῆς Σημειογραφικῆς Ἐπιστήμης». Καὶ «Ἀθηνᾶν», Τόμον ΛΖ' 1926, σελ. 239-240. Τόμον ΜΗ' 1938, σελ. 271-272. Τόμον ΜΘ' 1939, σελ. 256 καὶ 195 220. Καὶ Πανηγυρικὸν Τόμον τοῦ 1938 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος 1937, Μέρος Β', σελ. 457-463.

σῶν πᾶσαν λειτουργίαν τῶν συντεχνιῶν, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπολαυὰς τῶν σημειογράφων. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλυφθέντες πάπυροι τοῦ Β' καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνος καὶ χειρόγραφα τοῦ Α' μ. Χ., μαρτυροῦν τρανῶς ὅτι παλαιότερα συντομευτικὰ ἢ βραχυγραφικὰ συστήματα εἶχον τότε ἐξελιχθῆ εἰς τέλειον σημειογραφικὸν σύστημα, ὑπὸ πάντων χρησιμοποιούμενον ἢ ἐννοούμενον. Παντοῦ παρίσταντο οἱ σημειογράφοι. Τοῦτο δ' ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ Alexander White, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Ἐδιμβούργῳ, ὑπεστήριξεν ὅτι σημειογράφοι παρίσταντο καὶ εἰς τὰς συναγωγάς, καὶ ὅτι ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἀνέστη ἀναγνῶναι, καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου.. καὶ πτύξας τὸ βιβλίον.. ἐκάθισε, καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ (Λουκᾶ 4, 17-20), ὅτι ταχυγράφος τις θὰ ἀνέγραψε τοὺς λόγους του, χρησιμοποιήσας τὴν τότε γνωστὴν Ἑλληνικὴν σημειογραφίαν, ἀφοῦ ἄλλωςτε, κατὰ τὸν A. Roberts (London 1893) «a short proof, that Greek was the language of Christ», ἑλληνιστὶ ἐλάλει ὁ Σωτήρ. Ἕτερος Ἄγγλος θεολόγος, ὁ Oliver Mc Evan (London 1909), φρονεῖ ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διὰ τῆς σημειογραφίας περιέσωσε τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι οὕτω μόνον δικαιολογεῖται τὸ περιγραφικὸν ὕφος τοῦ Εὐαγγελίου του καὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος τοῦ Rochester, Canon Goar, ὑποστηρίζει ὅτι καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου οἱ λόγοι ἐσημειογραφοῦντο ὑπὸ τοῦ Τυχικοῦ καὶ ἀντεγράφοντο κατόπιν εἰς τὸ καθαρὸν ὑπὸ τοῦ Ὀνησίμου, μόνον δὲ τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν ἔγραψεν ἰδιοχείρως ὁ Παῦλος «πηλίκοις γράμμασι τῇ ἐμῇ χειρί».

Ἡ σημειογραφία ἀπέδωκε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ διαδικασίαι τῶν Μαρτύρων τῶν πρώτων αἰώνων καὶ μέγας ἀριθμὸς ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας περιεσώθησαν διὰ τῆς σημειογραφίας. Ἐκτὸς δὲ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου,—διὰ τὴν ὁποίαν ἀμφιβάλλουν, διὰ λόγους ἰδιαιτέρους, ἂν ἐτηρήθησαν σημειογραφικὰ πρακτικά—ὅλων τῶν ἄλλων Συνόδων, τῶν τε Οἰκουμενικῶν καὶ τῶν Τοπικῶν, ἐν Σιρμίῳ, Σαρδικῇ, Τυάνοις, Ἀντιοχείᾳ κλπ., τὰ πρακτικὰ ἀνεγράφησαν ἐπὶ λέξει διὰ τῆς σημειογραφίας. Εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐξόχως διεκρίθη ὁ Τυανεὺς Παλλάδιος, διάκονος καὶ νοτάριος τοῦ Ἐπισκόπου Τυάνων Πατρικίου, χάρις δ' εἰς αὐτὸν περιεσώθησαν τὰ Πρακτικά της.

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ σῶμα τῶν σημειογράφων, ἤ, ὅπως ἐκαλοῦντο, νοταρίων ἢ ταχυγράφων ἢ ὀξυγράφων, ἦτο μέγα καὶ ἰσχυρόν. Κατεῖχον ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀξιωματούχων ἢ ὀφφικιούχων τοῦ Κράτους. Αἱ εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμεναι Διγέσται τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅπως εἶπον, συνε-

πληρώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ ὑπηρεσία των ἦτο κεκανονισμένη μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν. Δὲν ἤρκει νὰ γνωρίζῃ τις τὴν Βυζαντινὴν σημειογραφίαν, διὰ νὰ τῷ ἐπιτρέπηται ἡ ἐξάσκησίς της, ἀλλ' ἔδει νὰ εἶναι καὶ ἐπισήμως καταγεγραμμένος καὶ ἀνεγνωρισμένον μέλος τῆς «συμμορίας» τῶν σημειογράφων. Ἐν τοσούτῳ οἱ μὴ καταγεγραμμένοι ἐπισήμως ὡς τοιοῦτοι κατώρθωνον νὰ σημειογραφοῦν μυστικῶς, κρυφίως, καὶ νὰ ὑποκλέπτουν τοὺς λόγους τῶν ῥητόρων ἢ τῶν θεολόγων, καὶ τοὺς τοιούτους Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀποκαλεῖ «γραφίδας λανθανούσας», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐπισήμους σημειογράφους, «τὰς φανερὰς γραφίδας». Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Βυζαντίου ἦτο γνωστὴ ἡ Βυζαντινὴ Σημειογραφία, ὑποστᾶσα τὴν ἐξέλιξίν της ἀπὸ πρωτοβυζαντινῆς εἰς δευτεροβυζαντινήν. Ἀμφότερα τὰ συστήματα εἶναι γνωστότατα σήμερον εἰς τοὺς περὶ τὴν Σημειογραφικὴν ἐπιστήμην ἀσχολουμένους, σώζονται δ' εὐτυχῶς καὶ παρέχουν τελείαν εἰκόνα τῆς προόδου καὶ τελειότητος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐξιχθῇ ἡ Σημειογραφία παρὰ Βυζαντινοῖς.

Ἐσημειογραφοῦντο λοιπὸν οἱ λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου καὶ διεδόθησαν ὅλοι χάρις εἰς τὴν πρωτοβυζαντινὴν σημειογραφίαν, τῶν σημειογράφων μὴ παραλειψάντων οὐδ' αὐτὰς τὰς πρὸς τὸν λαὸν ἀποστροφάς, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ σήμερον, εἰς τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῶν Βουλῶν, οἱ ἐπαγγελματίαι στενογράφοι ἀναφέρουν ἐν παρενθέσει (φωναὶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς, ἢ χειροκροτήματα, ἢ «ἀκούσατε» κλπ.). Μαρτυρίαι δὲ ῥηταὶ τῆς σημειογραφήσεως τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου εὑρίσκονται εἰς ἀρκετοὺς ἱστορικούς. Ἐν πρώτοις εἰς τὸν ἀκριβέστατον καὶ πιστότατον ἱστορικὸν Σωκράτη τὸν Σχολαστικὸν (380—440 μ. Χ.), λέγοντα· «Ὁποῖοι δὲ εἰσιν οἵ τε ἐκδοθέντες παρ' αὐτοῦ λόγοι καὶ οἱ λέγοντος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀξυγράφων ἐκληφθέντες, ὅπως τε λαμπροὶ καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ἔχοντες, τί δεῖ νῦν λέγειν· ἐξὸν τοῖς βουλομένοις αὐτοὺς ἀναλέγεσθαι». Τὰ τοῦ Σωκράτους ἐπαναλαμβάνουν καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος (1291) καὶ Γεώργιος Β' Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (+630), ὅστις προσθέτει· «ἦν δὲ πλῆθος σχολαστικῶν καὶ ταχυγράφων καὶ φιλοπόνων ἐκλαμβανόντων τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ». Ὁ δὲ Συμεὼν Μεταφράστης (ἀκμάσας τὸν Ι' αἰῶνα) λέγει· «Πᾶσι γὰρ ἔρωτι τοιοῦτον ἐνῆκε τῶν αὐτοῦ λόγων, ὡς μικροῦ δημηγοροῦντος, πολλάκις ἔνθους γίνεσθαι τοὺς ἀκροατάς. Ταύτῃ τοι καὶ σπουδὴν ἅπασαν εἰσῆγον μὴ ἀπολεῖφθαι τῆς ἀκροάσεως, καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα μὴ ἁπλῶς ἀκούειν, ἀλλὰ δι' ὀξυγράφων παραλαμβάνειν καὶ ὡς θησαυροὺς ἀποτίθεσθαι». Ἀκριβέστατα δ' ἀναφέρει περὶ τῆς σημειογραφήσεως τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου Ἀνώνυμος βιογράφος του, ἀξιοπιστότατος, καθὸ ἀρυσθεὶς ἐκ παλαιῶν πηγῶν. Οὗτος διηγεῖται ὅτι κάποτε ὁ Χρυσόστομος ἀκολουθούμενος ἀπὸ μέγιστον πλῆθος μετέβη εἰς

τὸν ναὸν τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ ἐν Δριπείαις (εἶνε τὸ ἔξωθι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χωρίον Γρύπες) καὶ ἐκήρυττε καθ' ὁδόν τε, κατὰ τὴν λιτανείαν καὶ ἐν τῷ ναῷ. «Τότε δὴ ότε — λέγει ὁ βιογράφος — δέκα πρὸς τοῖς ὀκτὼ (18) λόγους ἀναγράψασθαι λέγεται διὰ μέσης ὁδοῦ λιτανεύοντας τοὺς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παρηκολουθηκότας ὀξυτάτους γραφεῖς· εἴθιστο καὶ γὰρ οὐκ ἐν ἐκκλησίαις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐν ὁδῷ καὶ κατὰ πάσας τὰς τοῦ μεγάλου (δηλ. Χρυσοστόμου) θεηγορίας παρεῖναι αὐτοὺς καὶ τὰ σχεδίως αὐτῷ (δηλαδὴ αὐτοσχεδίως) ὑπαγορευόμενα ἀναγράφεσθαι, ἀνάξιον κρίναντας καὶ ὡς ἀληθῶς ἄτοπον, λήθῃ τοὺς ἐκείνου συγκαλύπτεσθαι λόγους».

34 ὁμιλίαι του εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν ἐσημειογραφήθησαν ἐπὶ λέξει καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνεγράφησαν. Τὰ σχετικὰ χειρόγραφα φέρουν ἐν περιθωρίῳ τὰς λέξεις «ἀπὸ σημείων», δηλ. ἀπὸ κείμενα σημειογραφημένα.

Ἕν χειρόγραφον τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου φέρει τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κηρύγματος ἔγινε θόρυβος ἐν τῷ λαῷ, διότι μικρὸν παιδίον εἶχεν εἰσχωρήσει μεταξὺ τοῦ πλήθους, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν ὁμιλίαν, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἡσυχίαν, παρατηρήσας· «Πάντοτε κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ Θείου λόγου γίνεται ἀνησυχία τις, διότι...» καὶ κατόπιν ἐξηκολούθησε τὴν διακοπεῖσαν ὁμιλίαν. Ἄλλοτε πάλιν τόσον ἐστενοχωρήθη ἀπὸ ἐπανειλημμένους θορύβους καὶ ταραχήν, ὥστε διέκοψεν αἴφνης καὶ κατέπαυσεν ἀγανακτῶν τὴν ὁμιλίαν του, εἰπών· «Ὁ Κύριος ἱερέων καὶ βασιλέων καὶ προφητῶν εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν» καὶ κατῆλθε τοῦ ἄμβωνος. Ὁ δὲ σημειογράφος του παρατηρεῖ· «ἐδῶ ἔγινε θόρυβος ἐν τῷ πλήθει καὶ ὁ Χρυσόστομος ἔπαυσεν ὁμιλῶν».

Εἶνε δὲ ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Χρυσοστόμου, πατριάρχης Ἀττικὸς (406—425), μολονότι ἐπιμελῶς προητοίμαζε καὶ ἀπεστήθιζε τοὺς λόγους του, δὲν ἔδρεψε τὰς αὐτὰς μὲ τὸν Χρυσόστομον δάφνας· οἱ σημειογράφοι δὲν ἐθεώρουν τοὺς λόγους του ἀξίους σημειογραφήσεως. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅ τε Σωκράτης ὁ Σχολαστικὸς καὶ ὁ Ἑρμείας Σωζόμενος.

Ὁ Χρυσόστομος ἐξετίμα πολὺ τὰς εἰς αὐτὸν ἀποδοθείσας ὑπηρεσίας τῶν σημειογράφων. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις ναοῦ εἰς τιμὴν τῶν ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν τῷ 360 μ. Χ. μαρτυρησάντων σημειογράφων Ἁγίων Μαρκιανοῦ καὶ Μαρτυρίου, τοὺς ὁποίους ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία τῇ 25 Ὀκτωβρίου. Οἱ Ἅγιοι οὗτοι «νοτάριοι» ἦσαν οἱ πάτρωνες τῶν σημειογράφων, ἐτησίως δ' ἐτελεῖτο παννυχὶς εἰς τὸν ναόν των, εἰς τὸν ὁποῖον μετέβαινον οἱ σημειογράφοι ἐν σώματι λιτανεύοντες πρὸς προσκύνησιν τῶν

ἐν αὐτῷ φυλαττομένων λειψάνων των. Προηγεῖτο ὁ ἑκάστοτε μέγας χαρτοφύλαξ, σημειογράφος καὶ αὐτός, ἐπιβαίνων ἡμιόνου φερούσης λευκὸν κάλυμμα. Πρὸ τῆς λιτανείας οἱ σημειογράφοι ἔστηναν χορὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πατριαρχείου, ἐπειδὴ δὲ ἤρχισαν νὰ συμβαίνουν πολλὰ ἀτοπήματα, ὁ Πατριάρχης Λουκᾶς ὁ Χρυσοβέργης (1156—1169) κατήργησε καὶ λιτανείας καὶ χορούς. Ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων νοταρίων ἔκειτο ἔξωθεν τῆς Μελανδησίας πύλης, σήμερον Μευλευῆ-χανέ-καπυσῦ, πρὸς τὴν Χρυσῆν πύλην ἐν τῇ στ΄ ρηγιῶνι, δύο στάδια μακρὰν τῆς πόλεως.

Μὲ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον συνέβαινεν ἐν τούτοις τοῦτο τὸ περίεργον. Ἐνῷ ἦτο τὸ ἴνδαλμα τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ οἱ λόγοι καὶ αἱ ὁμιλίαι του συνεκίνουν καὶ ἐγοήτευον ἀκροατάς τε καὶ ἀναγνώστας, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐξορίαν του, ἀπέλπιδες καὶ κλαίοντες ἔλεγον· «Εἴθε νὰ ἔχανεν ὁ ἥλιος τὸ φῶς του καὶ νὰ μὴ ἔπαυε τὸ ἱερὸν στόμα τοῦ Χρυσοστόμου κηρύττον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»· ἐνῷ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ὁ θεσπέσιος Κανὼν τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ὁπωσοῦν συντόμευσις τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐν τούτοις σαφὴς μνεία ναοῦ ἀφιερωθέντος εἰς τὴν μνήμην του ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ὑπάρχει. Μόνον Ἰωάννης ὁ Διάκονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ Ῥήτωρ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ λόγῳ του εἰς τὸν βίον Ἰωσὴφ τοῦ Ὑμνογράφου, λέγει ὅτι «ὁ θεῖος Ἰωσὴφ τῷ τοῦ μεγάλου καὶ Χρυσοῦ τὴν γλῶτταν Ἰωάννου σηκῷ ἐμφιλοχωρεῖ», τοῦθ᾽ ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅπως βεβαιοῖ καὶ ὁ Δουκάγγιος, ὅτι κάπου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν τόσοι ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐπ᾽ ὀνόματι μαρτύρων, ὁσίων, ἀσκητῶν, μοναχῶν, ἐπισκόπων, ὑπῆρξε καὶ ναὸς ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐπειδὴ δ᾽ ὁ ἀείμνηστος Δρ. Ἀ. Μόρτμαν εἰκάζει ὅτι ἡ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Ξηροκηπίου (ἐν Τσικοὺρ-Μποστάν, εἰς τὴν κινστέρναν τοῦ Βώνου, παρὰ τὸ τέμενος Σουλτὰν Σελίμ, εἰς τὸν Ε΄ λόφον), ἡ κατέχουσα τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου, ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ μοναδικῆς ἐκκλησίας, πολὺ ἀργὰ καὶ κάπως παράμερα ὑπό τινος θιασώτου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἀνεγερθείσης.

Σύναξις εἰς μνήμην του ἀναφέρεται γενομένη μόνον τῇ 27ῃ Ἰανουαρίου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα ἀπέκειτο καὶ τὸ ἱερόν του λείψανον. Σήμερον ὁ μόνος ναὸς ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶνε ὁ ἐν Καλαμησίοις Χαλκηδόνος, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Εὐτροπίου, ὅπου σώζεται καὶ ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ τοῦ

τάφου τοῦ Εὐτροπίου τούτου [4]), εἰς δὲ τὸν Πατριαρχικὸν ναόν, κατὰ τὴν ἑορτήν του, ἐνθρονίζεται, κατ' ἀρχαιοτάτην συνήθειαν, ἡ εἰκών του ἐπὶ τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου, ἐνῷ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἵσταται παρὰ τὸν θρόνον. Ἐν Ἀθήναις δέ, ὅπου ὑπάρχουν 14 ναοὶ Ἁγίου Γεωργίου, 10 Ἁγίου Νικολάου καὶ εἷς μάλιστα τοῦ ἀνυπάρκτου Ἁγίου Φανουρίου, σώζεται μόνον ἓν ἀπομεινάριον, ὑπὸ τύπον εἰκόνος εἰς ἕνα τοῖχον τῆς ὁδοῦ Μονῆς Ἀστερίου, ἑνὸς παλαιοτέρου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, μετοχίου ὑπάρξαντος τῆς ἐν λόγῳ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῆς.

Ἔγραφον ἐν Φαλήρῳ (τῷ Παλαιῷ) Ἀττικῆς,
τῇ 25ῃ Νοεμβρίου 1946.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΑΒΡ. ΧΟΥΔΑΒΕΡΔΟΓΛΟΥΣ ΘΕΟΔΟΤΟΣ
Μέγας Δικαιοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας

4) Σαββατιαία Ἐπιθεώρησις Πολιτικὴ καὶ Φιλολογική. Α-11. Κ/Πολις, Σάββατον, 11/23 Μαρτίου 1878, σελ. 219, Ἀρχαιολογικά. «Ἐν ἀνασκαφαῖς, κατὰ Φεβρουάριον 1878, ἀνευρέθη ἡ πλάξ, τάφος καὶ ὀστᾶ τοῦ Εὐτροπίου» κατ' ἀνακοίνωσιν Ματθαίου Παρανίκα, Γυμνασιάρχου ἐν Χαλκηδόνι.

ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΣΜΑΤΩΔΙΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος)

27. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου τὰ πράγματα ἐν αὐτῷ ἤλλαξαν, αἱ δὲ τέχναι καὶ τὰ γράμματα ἐφυγαδεύθησαν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μὲ τὴν διασπορὰν τῶν λογίων. Τὰ περὶ αὐτὸ μοναστήρια, ὅσα ἐσώζοντο ἔτι μέχρι τῆς ἁλώσεως, ἠρημώθησαν ἐνοίκων καὶ κατεστράφησαν· οἱ δὲ μοναχοὶ αὐτῶν, μετενεγκόντες μακρὰν τῆς ὑποδουλωθείσης πατρίδος πλεῖστα χειρόγραφα ἀρχαίας σοφίας, κατέφυγον ὅπου ἠδυνήθησαν, μάλιστα δὲ εἰς τὸ ἁγιώνυμον Ὄρος τοῦ Ἄθω, ὅπερ τοὐντεῦθεν καθίσταται καὶ τοῦτο μία τῶν ἑστιῶν τῆς ὀρθοδόξου παιδείας καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων.

28. Τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν μεταβολὴν ἀντεμετώπισε σθεναρῶς καὶ ἐπωφελῶς τὸ ὀρθόδοξον Βυζάντιον, συνδέσαν ἐντὸς νέου πολιτικοῦ πλαισίου τὰ πεπρωμένα αὐτοῦ μὲ τοὺς κρατοῦντας. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἔγκαιρος ἀνάδειξις ὡς πατριάρχου τῶν ρωμαίων ὑπηκόων αὐτοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, κληρικοῦ προσώπου ἀφωσιωμένου εἰς τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, περιέσωσε τὴν κατάστασιν ἀπὸ τὴν γενικὴν ἐξαθλίωσιν. Εἰς τὸν πατριάρχην τοῦτον ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι ἔδωκε τὴν νέαν ρύθμισιν τῶν πραγμάτων τοῦ δουλωθέντος ρωμαϊκοῦ ἔθνους. Καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ τίποτε καὶ αὐτοὶ δὲν παρέλειψαν ἀπὸ τοῦ νὰ περισώσουν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἀπὸ τὴν ἱερὰν τοῦ παρελθόντος κληρονομίαν, διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν διορατικότητος καταστήσαντες τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἱερὰν κιβωτόν, ἐν ᾗ ἐφρόντισαν νὰ περικλείσουν πάντα προγονικὸν θησαυρόν, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ διασώσουν τὴν βυζαντινὴν ἐν γένει παράδοσιν. Ἀναμφιβόλως δέ, δυνάμει τῶν παραχωρηθέντων ὑπὸ τοῦ νικητοῦ Μωάμεθ προνομίων εἰς αὐτήν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης λαμβάνει μίαν ἰδιαιτέρως προνομιοῦχον θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ὀργανώσεων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον τοὐντεῦθεν ἀποβαίνει τὸ κέντρον ὅπερ συμβολίζει τὴν πηγὴν τῆς σωτηρίας ἀπὸ τῶν δεινῶν τῶν περιστάσεων καὶ καθίστα-

ται κέντρον πάσης ἀρχαίας παραδόσεως. Κατὰ μικρὸν εἰς τὰ ἱερὰ τεμένη εὑρίσκουσι καταφύγιον καὶ οἱ λόγιοι καὶ τὰ γράμματα. Διὰ τοῦ Πατριαρχείου τούτου ἐξασφαλίζεται τοῦ λοιποῦ ἡ ἀρχαία λατρεία τῶν χριστιανῶν. Ὁ Πατριαρχικὸς Ναὸς καὶ αὐτὸς συνεχίζει τὴν παράδοσιν τῆς πρὸ τῆς ἁλώσεως Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ γίνεται ἑστία, ὅπου οἱ ἐκκλησιαζόμενοι συγκρατοῦνται εἰς τὴν θρησκευτικὴν πειθαρχίαν διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ψαλμῳδίας τοῦ παρελθόντος. Ἐδῶ, εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, διασώζεται εἰς τὸ ἑξῆς ἡ ἀρχαία παράδοσις ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ψαλμῳδίαν. Τὴν ψαλμῳδίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀντιπροσωπεύουσι γενικῶς οἱ μουσικοὶ διδάσκαλοι αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι ὅπως παρελάμβανον ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην τὴν προγονικὴν μουσικὴν κληρονομίαν παρέδιδον ἑκάστοτε ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν. Οἱ μουσικοὶ χοροὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ συνεχίζουσιν ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῶν μουσικῶν διδασκάλων τοῦ παρελθόντος. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια καὶ αἱ ἀκολουθίαι ψάλλονται ὑπὸ τῶν ψαλτῶν τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τάξιν τῆς παραδόσεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καὶ τῶν χειρογράφων τῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μουσικοὶ διδάσκαλοι, οὗτοι εἶναι φανατικῶς προσκεκολλημένοι εἰς τὰ παλαιὰ ταῦτα μουσικὰ κείμενα. Παρ' αὐτοῖς δὲν εὑρίσκουν θέσιν αἱ καινοτομίαι. Παραμένουσι πάντοτε αὐτοὶ μύσται τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματῳδίας. Τῆς γραφῆς τοῦ μουσικοῦ μέλους οὔσης συνεπτυγμένης καί, ἀποκλειστικῶς, προϋποθετούσης ὡρισμένην παράστασιν αὐτοῦ, οἱ μουσικοὶ διδάσκαλοι ἀποφεύγοντες τοὺς νεωτερισμοὺς προσπαθοῦσι νὰ συγκρατήσωσι τὰ μουσικὰ μέλη τῶν ὕμνων, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν ἔλαβον παρὰ τῶν ἀμέσων αὐτῶν διδασκάλων.

29. Πιθανῶς, διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν περιστάσεων, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μουσικοὶ χοροί, ἀκόμη καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας, νὰ μὴ ἦσαν πολυτελεῖς καὶ πολυμελεῖς, καθὼς ἦσαν ἄλλοτε. Ἐν τούτοις ἡ ἐκκλησιαστικὴ γενικῶς μέριμνα ἐστρέφετο κυρίως καὶ κατὰ πρωτεύοντα λόγον εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου κειμηλίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματῳδίας [19]),

---

[19]) Ὁ μακαρίτης Γεώργιος Παχτῖκος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκκλ. μουσικὴν τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων μεταξὺ ἄλλων λέγει· «Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκέκτηντο τέλειον μουσικὸν σύστημα, τελείαν γραφὴν καὶ ἐκτέλεσιν πολύτεχνον... Αἱ ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν ἐκπεμπόμεναι μελῳδίαι τῆς βυζαντινῆς τέχνης, περιφρουρηθεῖσαι φιλοστόργως ἐν τοῖς κόλποις τῆς Μητρὸς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διεφυλάχθησαν κατὰ τὸ ἐνὸν ἀλώβητοι καὶ μέχρι σήμερον διά τε τῆς βυζαντινιζούσης παρασημαντικῆς καὶ διὰ τῆς κοινῆς καὶ ὁμοφώνου ὅλων τῶν ὀρθοδόξων ἑλλήνων φωνητικῆς παραδόσεως» (Ἐν Μουσικῇ, ἔτος Α', 1912, σελ. 105 — 106).

κειμηλίου τόσης μεγάλης ἀξίας καὶ σπουδαιότητος [20]. Οἱ πατριάρχαι τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς ὑπεστήριζον τὰ κατάλληλα ψαλτικὰ πρόσωπα τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας.

30. Αὕτη εἶχε καταλλήλους διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν ψάλτας, κληρικοὺς καὶ τούτους ὄντας, οἵτινες ἦσαν γνῶσται ἄριστοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς στενογραφικῇ καὶ συμβολικῇ γραφῇ. Ἐκ τῶν ψαλτῶν τούτων κατὰ παράδοσιν ἀλληλοδιάδοχον μετεδίδετο ἑκάστοτε ἡ μάθησις τῆς μουσικῆς τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, κατά τε τὴν ἐκτέλεσιν καὶ κατὰ τὴν γραφήν, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μουσικοὺς διδασκάλους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ μουσικοὶ οὗτοι διδάσκαλοι ἐδίδασκον, συνήθως καὶ κατὰ κανόνα, ὅπως αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν τὴν μουσικήν, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς γενικῶς ἐκκλησιαστικοὺς ψάλτας [21].

31. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τούτου ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρὸ τῆς ἁλώσεως μέχρις Ἰωάννου τοῦ Τραπεζουντίου, Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ σημαδογραφία τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν δὲν παρήλλαξεν, ἐπιτρέπεται νὰ διατυπωθῇ ἡ γνώμη ὅτι εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν μέλος οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῶσιν· οὔτε δὲ καὶ δυνατὸν ἦτο νὰ ἀναμιχθῶσι μὲ τὰ ἀρχαῖα γνωστὰ μέλη ξένα στοιχεῖα ἐξωτερικῆς ἐντελῶς μουσικῆς. Καὶ εἰς τοῦτο δὲ ἐβοήθησεν ἡ γραφή· ἐπειδὴ δι' αὐτῆς δὲν ἠδύναντο νὰ γραφῶσι καὶ νὰ σημανθῶσι τὰ ἐξωτερικὰ μέλη· οὔτε τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη ἦτο δυνατὸν ἐπίσης νὰ γραφῶσι δι' ἄλλης σημαδογραφίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν ἀφ' ἑτέρου καὶ ἕνα ἄλλον σοβαρὸν καὶ σπουδαιότατον παράγοντα, οἷος ἦτο ἡ συντηρητικότης [22] καὶ

---

20) Ἡ σπουδαιότης τῆς μουσικῆς ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνέκαθεν αὕτη ἐξυπηρέτησε κυρίως τὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία ὅπως πρὸ τῆς ἁλώσεως, οὕτω καὶ μετ' αὐτὴν ἐξήσκει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ βίου ἐν γένει τοῦ λαοῦ. (Πρβλ. καὶ Μουσικῆς Βιβλιοθήκης τομ. Α΄, Πρόλογος, σελ. ξα΄, § 41 κ. ἑ.).

21) Πάντες οἱ τῆς ἐκκλ. μουσικῆς τὴν μάθησιν ποθοῦντες ἐλάμβανον τὴν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἄγουσαν, ὅπου τοῖς ἦτο δυνατὸν νὰ μαθητεύσωσι παρὰ τοῖς πατριαρχικοῖς μουσικοῖς διδασκάλοις. Ἐπὶ ἱκανὰ δὲ ἔτη διδασκόμενοι τὴν μουσικὴν καὶ τελειοποιούμενοι εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῆς, ἐπανέκαμπτον εἰς ἃς θέσεις καὶ προωρίζοντο ὡς ἱεροψάλται, ἐφωδιασμένοι μὲ τὸ πιστοποιητικὸν τῆς σπουδῆς καὶ μαθήσεως τῆς ἐκκλ. ᾀσματῳδίας, ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ διδάξαντος τὴν μουσικὴν διδασκάλου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας ἦτο συνήθης κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ κατόπιν αἰῶνας· περισσότερον δὲ παντὸς ἄλλου μαθήματος, τὸ τῆς μουσικῆς διδάσκεται τελεσφόρως καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τῶν πατριαρχικῶν μουσικῶν διδασκάλων τοῦ Φαναρίου.

22) Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μελοποιοὶ οὐδέποτε εἰργάζοντο ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰ προγενέστερα αὐτῶν μουσικὰ πρότυπα, ἀλλ' ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀντιγραφεῖς καὶ συνεχισταὶ καὶ φορεῖς τῆς παλαιοτέρας πάντοτε μουσικῆς παραδόσεως. Ἐπὶ

ὁ φανατισμὸς ἐν γένει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν, μάλιστα δὲ τῶν πατριαρχικῶν ψαλτῶν εἰς τὸ νὰ διακρατῶσι τὸ ἀρχαῖον βυζαντινὸν μέλος ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ νὰ μὴν εὐνοῶσιν ἄλλα ξένα μουσικὰ συστήματα. Τόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ φανατικότης τῶν μουσικῶν διδασκάλων τούτων εἰς τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς ἡμῶν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ κάμωσι χρῆσιν ξένων στοιχείων, καθόσον ἐφρόνουν καὶ ἔτρεφον ἀκράδαντον πίστιν ὅτι διὰ τοῦ ἄλλως φρονεῖν καὶ ἄλλως ἐνεργεῖν παραβλάπτεται ἡ ἱερότης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ μέλους.

32. Διὰ τοὺς σοβαροὺς τούτους λόγους δεχόμεθα ὅτι τὸ μουσικὸν μέλος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ὕμνων δὲν ἔφθασε παρεφθαρμένον οὔτε καὶ μεμιγμένον μὲ ξενικὰ μουσικὰ στοιχεῖα μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Πρωτοψάλτου Ἰωάννου Τραπεζουντίου, ὅστις ἐγένετο εἰσηγητὴς τοῦ νέου ἐπεξηγηματικοῦ τρόπου τῆς γραφῆς τοῦ μουσικοῦ μέλους, καὶ τοῦτο κατὰ προτροπὴν τοῦ δεύτερον πατριαρχοῦντος τότε φιλομούσου Κυρίλλου τοῦ Ε΄ (1752—1757), ὅστις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν συντόμευσιν τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν λόγῳ τῶν καιρικῶν περιστάσεων.

33. Τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον καὶ ἄξιον ἀναγραφῆς εἶνε τοῦτο, ὅτι καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ διατήρησις τοῦ μουσικοῦ μέλους τῆς βυζαντινῆς ᾀσματῳδίας ἀνήκει, κεκτημένῳ δικαιώματι, εἰς τοὺς μουσικοὺς διδασκάλους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ φανατικώτεροι πάντοτε ὀπαδοὶ καὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου μέλους καὶ τῆς ἀρχαιοτέρας αὐτοῦ παραδόσεως [23]. Ἦσαν οὗτοι οἱ μόνοι καὶ ἐπισημότεροι, ἑκάστοτε, μύσται τῆς ἀρχαιοτέρας βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματῳδίας. Χάρις εἰς αὐτοὺς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ᾀσματῳδία μετεβιβάζετο διὰ τῆς φωνητικῆς παραδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐπεμελοῦντο δὲ οἱ μύσται οὗτοι νὰ διατηρῶσι τὴν βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν μεγαλοπρέπειαν ἐν τῇ

τοῦ προκειμένου παραθέτομεν τὴν ὀρθοτάτην καὶ πρὸς τὰ πράγματα ἀνταποκρινομένην γνώμην ὅτι «οἱ κατὰ καιροὺς μελοποιοὶ μακρὰν τοῦ νὰ ἐξωτερικεύωσιν ἐλευθέρως τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν ἰδιορρυθμίαν, διαιωνίζοντες οὕτω τὸ ἐφήμερον ἄτιτλόν των, περιωρίζοντο τοὐναντίον ἑκάστοτε εἰς τὰ πρότυπα τῶν προγενεστέρων των, ἅτινα δημιουργηθέντα μὲ τὴν βραδεῖαν καὶ ἑνιαίαν κατεργασίαν πολλῶν γενεῶν, ἐνέκλειον ὡς ἐκ τούτου αἰώνια ἐκφραστικὰ στοιχεῖα. Ἀπὸ τὰ πρότυπα ταῦτα βαθύτατα ἐμπνεόμενοι καὶ εἰς τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπείκοντες, διέθετον ὅλην αὐτῶν τὴν δημιουργικότητα μᾶλλον εἰς τὸ νὰ συνεχίσωσι, νὰ ζωογονήσωσι καὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν παραδοθεῖσαν τέχνην ἢ εἰς τὸ νὰ νεωτερίσωσι καὶ ἐπαναστατήσωσι» (βλέπε ἄρθρον Κ. Ι. Σφακιανάκη ἐν Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλ. Λεξικόν, τόμ. Γ΄, σελ. 634—636).

[23]) Πρβλ. ἡμετέραν μελέτην «Οἱ μουσικοὶ χοροὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κλπ.», ἐν Ὀρθοδοξίᾳ ἔτους Ζ΄ καὶ Η΄.

θεία λατρεία διὰ τῆς κατὰ παράδοσιν διατηρουμένης βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως.

34. Παρὰ δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν μουσικὸν μέλος διετηρεῖτο παρὰ τῶν μουσικῶν διδασκάλων τῆς πατριαρχικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐκτελέσει ἀρχαϊκὸν καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀρχαιοτέραν παράδοσιν, ἐν τούτοις ἡ ἀρχαία αὐτοῦ γραφὴ ἐθεωρεῖτο συνεπτυγμένη καὶ λίαν δυσμάθητος. Κυρίως ἡ γραφὴ ἀπεδίδετο διὰ τῆς χειρονομίας, ἡ ὁποία καὶ παρίστανε πάντοτε τὸ μέλος ἐν τῇ ἐκτελέσει. Ἡ χειρονομία ὅμως, κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ἂν καὶ μὴ ἐνωρίτερον, ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ παρὰ τοῖς ἐξωτερικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μουσικοῖς. Ἵνα δὲ διατηρήσωσι καὶ διασώσωσι τὰ πλεονεκτήματα τῆς χειρονομίας ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν διαφόρων μουσικῶν μελῶν, οἱ διδάσκαλοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπεδίωξαν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἀρχαίας μουσικῆς γραφῆς, καὶ δὴ κατὰ τρόπον, εἰ δυνατόν, ἀνταποκρινόμενον ἁρμοδιώτερον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκτελουμένης ᾀσματῳδίας. Διὰ τῶν κατὰ καιροὺς χρησιμοποιηθέντων γραφικῶν συστημάτων, οἱ πατριαρχικοὶ μουσικοὶ διδάσκαλοι ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὴν κατάλληλον πάντοτε δέσμευσιν τοῦ μέλους. Στερρῶς δὲ εἴχοντο τῆς γνώμης ὅτι εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διασώσωσι καὶ εἰς τὴν μεταγενεστέραν γενεὰν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν διὰ τῆς γραφῆς τὸ μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτῶν κατὰ παράδοσιν σωζόμενον ἔτι ἀρχαῖον μέλος. Διὰ τοῦτο ἐφρόντιζον ὅπως διὰ τῆς ἐκ παλαιοτέρας γραφῆς ἐξηγήσεως μεταβιβάζωνται τὰ μέλη εἰς νέαν ἑκάστοτε γραφήν.

35. Ἐκεῖνος δὲ ὅστις ἰδιαιτέρως εἰργάσθη καὶ ἐξυπηρέτησε, κατ' ἐξοχήν, τὴν μουσικὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας διὰ τῆς γραφῆς εἶνε Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, Λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οὗτινος 24) τὸ γραφικὸν σύστημα ἐπέτυχε νὰ δεσμεύσῃ τὸ μουσικὸν μέλος ὅπως τοῦτο εἶχε φθάσῃ ἀκουόμενον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ, μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ. Τοῦ μουσικοῦ τούτου μέλους ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ᾀσματῳδίᾳ γίνεται χρῆσις καὶ ἐν τῇ κατόπιν ἐποχῇ.

36. Καθιστῶμεν γνωστὸν καὶ ἰδιαιτέρως τονίζομεν τὸ σημεῖον ὅτι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐκ τῆς γραφῆς ταύτης τοῦ Πέτρου κατ' ἐξήγησιν ἐγένετο μεταφορὰ

24) Ὁ διδάσκαλος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος († 1777) πᾶν ὅ,τι ἔγραψε διὰ τοῦ γραφικοῦ συστήματος αὐτοῦ δὲν εἶνε ἢ μέλος ἀρχαῖον καὶ ἀπότοκον τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς· μετέγραψε δὲ ἅπαν τὸ μουσικὸν ὑλικὸν τῶν ἀρχαίων διδασκάλων· καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου οἱ μεταγενέστεροι μουσικοὶ λαμβάνουσι γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου μουσικοῦ μέλους. (Πρβλ. καὶ ὅσα ὑποστηρίζονται ὀρθῶς ὑπὸ Κ. Παπαδημητρίου, ἐν Πρακτικοῖς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1931, τομ. 6 τευχ. 1 σελ. 56—57).

τῶν παλαιοτέρων μελῶν εἰς τὴν νέαν ἀναλυτικὴν καὶ ἀνεπτυγμένην γραφήν, τὴν γνωστὴν εἰς πάντας, τὴν καὶ νῦν ἰσχύουσαν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ μουσικῷ κόσμῳ, οἱ πατριαρχικοὶ μουσικοὶ διδάσκαλοι ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν ἑκάστοτε προκατόχων αὐτῶν, ἐχρησιμοποίουν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν τῷ ψαλτικῷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ᾀσματῳδίαν μὲ τὴν μουσικὴν ὅπως τὴν παρέδωκεν ἡ ἀρχαιοτέρα προφορικὴ παράδοσις, ἡ καὶ δεδεσμευμένη ἐν τῇ γραφῇ ἐν γένει τοῦ Λαμπαδαρίου Πέτρου Πελοποννησίου καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη ἔφθασε μέχρις ἡμῶν.

37. Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων συνάγεται ὅτι διὰ μέσου τῶν αἰώνων, οἵτινες διέρρευσαν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ᾀσματῳδία διὰ τῆς προφορικῆς πάντοτε διδασκαλίας, ὅσον ἦτο δυνατόν, διετηρήθη καὶ διεσώθη μὲ τὸ συνδεδεμένον μετ᾽ αὐτῆς ἀρχαῖον μουσικὸν μέλος· τὰ μουσικὰ δημιουργήματα τῶν ἑκάστης ἐποχῆς διδασκάλων εἶναι ἐμπνευσμένα πάντοτε ἀπὸ τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν βυζαντινήν, οὕτω καὶ κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον, ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία εἶχεν εἰς ἀδιάλειπτον χρῆσιν τὴν ὀρθόδοξον ᾀσματῳδίαν αὐτῆς ἀμιγῆ καὶ ἁγνοτέραν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διατηρηθεῖσαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὅπου ἔψαλλον μουσικοὶ διδάσκαλοι αὐτῆς κατὰ διαδοχὴν καταλαμβάνοντες τὰ ἀνώτερα ψαλτικὰ ἀξιώματα.

38. Δικαιοῦται κατὰ ταῦτα τοῦ γενικοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως ὅλων ἡμῶν τὸ προγονικὸν τοῦτο λείψανον, ὅπερ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ νῦν χρόνου ἐξυπηρέτησεν, ἄνευ διακοπῆς, τὴν θείαν ἡμῶν λατρείαν, ὡς καὶ τὰς ψυχολογικὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Ἔγραφον ἐν Φαναρίῳ, κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1946.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Πρὸς συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης ἐχρησίμευσαν εἰς ἡμᾶς ὡς πηγαὶ καὶ βοηθήματα τὰ ἑξῆς τύποις ἐκδεδομένα συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης:

Πίτρα, Hymnographie de l' Eglise Grecque, Paris, 1867.

Μουσικὴ Βιβλιοθήκη, Τομ. Α΄, Προλεγόμενα, ἐν Κων)πόλει, 1868.

Κωνσταντίνου Βαλιάδου, Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκλ. μουσικῆς, ἐν Νεολόγῳ ἔτους Δ΄, 1870.

Χριστίου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν τῶν Βυζαντινῶν, ἢ ἐπὶ μέρους: Περὶ τῆς ἁρμονικῆς Μανουὴλ τοῦ Βρυεννίου καὶ τοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Κωνστ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, τομ. Γ'.

Μ Παρανίκα, Περὶ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐν Φιλολογ. Συλ. Κων)πόλεως Περιοδικῷ, τομ. Η', 1873—1874.

Γ. Ι. Παπαδοπούλου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλ. μουσικῆς. Ἐν Ἀθήναις 1890.

Γ. Δ. Παχτίκου, Μουσικὴ ἐν Κων)πόλει, ἐτῶν Α' Β' Γ', 1912, 1913, 1914.

Ἠλία Βουτιερίδη, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τομ. Α', Ἀθῆναι, 1924.

Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, τόμ. Γ', ἐν ἄρθρῳ Βυζαντινὴ μουσική.

Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἔτους 1931 τομ. 6.

Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Αἱ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν ἐκκλ. βιβλίων γενόμεναι ἀπόπειραι, ἐν Νέᾳ Σιών, ἔτος ΚΘ', 1937, τόμ. ΛΒ', τευχ. Ε'.

Α. Λ. Βουδούρη, Οἱ μουσικοὶ χοροὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐν Ὀρθοδοξίᾳ ἔτους Ζ' καὶ Η'.

Προσέτι δὲ πηγὰς εἴχομεν τὰ πορίσματα ἡμῶν ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ζητήματος ἐπὶ τῇ βάσει ἀφ' ἑνὸς μὲν παλαιῶν μουσικῶν χειρογράφων τῶν μουσικῶν διδασκάλων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς μουσικῆς πράξεως τῶν πατριαρχικῶν ψαλτῶν τῆς ἰσχυούσης ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς αὐτόθι χοροστασίας ἡμῶν.

Α. Λ. Β.

ΠΡΟΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΝ

Η ΤΑΣΙΣ πρὸς ἀμοιβαίαν κατανόησιν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλοεκτιμήσεως μεταξὺ τῶν δύο ἱστορικῶν καὶ μεγαλειτέρων Ἐκκλησιῶν, τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου καὶ τῆς ἐν Δύσει Καθολικῆς, ἐγκαινιασθέντα, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ τελευταίου Πάπα Πίου τοῦ ΙΑ′ καὶ ἐνζήλως συνεχιζόμενα ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ Ποντίφηκος, δεόντως δὲ ἐκτιμώμενα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ, ἀποκτῶσιν εὐρυτέραν ὁσημέραι παρὰ τοῖς πιστοῖς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διάδοσιν καὶ εὑρίσκουσι περισσοτέρους καὶ θερμοτέρους πάντοτε ἐκεῖ θιασώτας καὶ κήρυκας.

Ἤδη, μετὰ τὸ περὶ Ἱεροῦ Φωτίου ἄρθρον καὶ ἐλλογιμωτάτου Τσέχου καθηγητοῦ F. Dvornik, ὅπερ εὐμενεστάτην ἔσχε ἀπήχησιν πανταχοῦ, μετὰ χαρᾶς ἐλάβομεν γνῶσιν καὶ ἑτέρου ἄρθρου, διαπνεομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἰδόντος τὸ φῶς ἐν τῷ Περιοδικῷ «Le Lien», Ὀργάνῳ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνοκαθολικῶν.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ σοβαροῦ καλάμου τοῦ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Louvain καὶ Δρος τῆς Φιλοσοφίας, ἐλλογ. κ. Georges Dumont, ὅστις ἀρτίως μορφωθεὶς καὶ ἐν τῇ Θεολογίᾳ προετίμησε ὡς λαϊκὸς νὰ ἀφιερώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Διερχόμενος ἐξ Αἰγύπτου, ἔνθα προέβη εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν ὅπως δημοσιεύσῃ τὸ ἄρθρον του τοῦτο.

Ἀντιλαμβανόμενος τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσαρμογὴν ὡς μίαν ἀνάγκην ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐπιβαλλομένην αὐτῇ καὶ ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς προωθήσεως καὶ προαγωγῆς τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, ἀφιεροῖ τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης του εἰς τὸν γενικὸν τῆς τοιαύτης ἀναπροσαρμογῆς χαρακτηρισμόν, διαπιστώνων δὲ τὸν ἐξ ἐθνικιστικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, λόγων προκληθέντα καὶ ὑφιστάμενον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διχασμόν, ἐνθουσιωδῶς ὁμιλεῖ περὶ τῶν ὅσων ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ κέκτηται περὶ τὸ δόγμα, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν λειτουργικὸν ῥυθμὸν θησαυρῶν καὶ τονίζει τὴν διακρίνουσαν τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς εὐρεῖαν κατανόησιν ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἑνότητος.

Τὸ δεύτερον μέρος ἀρχίζει μὲ τὴν τολμηρὰν—ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ αὐστηροῦ μέχρι σήμερον συντηρητικισμοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας—ἰδέαν ὅτι ***διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας καμμία θυσία δὲν εἶνε πολὺ μεγάλη***, ἐπιλέγει δὲ ὅτι ἐὰν οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπλησίαζον τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, οὐχὶ τόσον μὲ τάσεις πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ βίου αὐτῶν, ὅσον μὲ πνεῦμα ὅπως κατανοήσωσιν αὐτάς, θὰ ἀνεκάλυπτον παρ' αὐταῖς μίαν θρησκευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν νοοτροπίαν πάντη νέαν δι' αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἐπωφελῆ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν.

Ἄρθρον ὑπὸ τοιούτου πνεύματος διαπνεόμενον, εὐνόητον ὅτι καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν οἰκοδομεῖ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερον δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον προσλαμβάνει. Διὸ καὶ πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἐπὶ τῶν νέων τάσεων, τῶν διαγραφομένων ἐν Δύσει, εὐχαρίστως παρέχομεν τοῦτο κατὰ μετάφρασιν ἐν τοῖς κατωτέρω.

δ. Χ. Κ.

Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ, ἥτις εἶνε εἷς ἐκ τῶν νόμων τῆς ζωῆς, πάντοτε ἐφηρμόσθη ὑπὸ τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Ἀλλ' ἡ λέξις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ καὶ αἱ συνώνυμοι ταύτῃ, οὐδέποτε ἴσως ἔσχον τόσας ἐπιτυχίας ὅσας σήμερον. Τὸ στόμα ἀδυνατεῖ, ἀλλοίμονον, νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἄφθονον τῆς καρδίας. Ματαίως ἐξῆραν τὴν ἀμοιβαίαν μεταξὺ τῶν λαῶν κατανόησιν καὶ ἠθέλησαν νὰ ἀναπροσαρμόσωσι τὰς διεθνεῖς σχέσεις· τὰ διάφορα συμφέροντα συγκρούονται μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε σφοδρότητος καὶ ἐμφανίζονται νέαι ἑκάστοτε ἰδιορρυθμίαι. Ἀναθεωροῦνται αἱ νομοθεσίαι διὰ μεγαλειτέραν δικαιοσύνην μεταξὺ τῶν πολιτῶν, καὶ ἐν τούτοις ὁ ἐργάτης δὲν καθίσταται σεβαστότερος, οὔτε ὁ πλούσιος δικαιότερος. Πρόκειται περὶ τῆς ἱδρύσεως ἑνὸς σχολείου, ζητεῖται νὰ ἀνακαινισθῇ ὁλόκληρος ἡ παιδαγωγική, ἄνευ ἐμφανοῦς ἀποτελέσματος ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ χαρακτῆρος τῶν παίδων. Γίνεται πᾶν τὸ δυνατὸν διὰ νὰ προσαρμόσωσι τὰς ἀντιλήψεις τοῦ παιδός, τὰς ὀρέξεις του, τὰ ἀναγνώσματά του, τὴν ἐνδυμασίαν του, τὴν τροφήν του, τὰς διασκεδάσεις του, τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς του, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνατομίαν του πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ συρμοῦ, ἀλλὰ αἱ θυσίαι αὐταὶ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας δὲν φαίνονται νὰ ἀναπτύσσωσι σημαντικῶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς: ἡ ὁμοιομορφία δὲν σκοτώνει τὸν ἐγωϊσμόν. Ἓν μόνον πρᾶγμα παραμελεῖ τις γενικῶς νὰ προσαρμόσῃ πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἄλλου καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ἰδία αὐτοῦ καρδία, καὶ ἀγνοεῖται δυστυχῶς ἡ ἰσοπέδωσις εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἀγάπης. Μέσα εἰς τὸν παρόντα ἐκτροχιασμὸν ἀναμένει κανεὶς τὴν σωτηρίαν ἀπὸ ὀργανώσεις καὶ ἀπὸ μεταρρυθμίσεις ἐπιφανειακάς, διότι δὲν θέλει νὰ ἐνεργήσῃ προσωπικῶς. Ἴσως φοβεῖται μήπως χαθῇ γινόμενος τὰ πάντα τοῖς πᾶσι, ὡς θέλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ εἶνε βεβαίως εὐκολώτερον νὰ καταστήσῃ τις εὐκαμπτοτέρους τοὺς κανονισμοὺς παρὰ τὰ πρόσωπα.

Ἡ θέλησις τῆς προσαρμογῆς ἐξεδηλώθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Θεὸς ἐνσαρκούμενος προσηρμόσθη πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ εἶνε δίκαιον, εἰδικῶς διὰ τὴν ἐποχήν μας, ἐποχὴν μεγάλης ἱεραποστολικῆς ἐξαπλώσεως, νὰ ὁμιλῇ τις περὶ προσαρμογῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, μένων τελείως ἑνιαῖος, διακρίνεται ἐν τῇ ὁρατῇ

πραγματοποιήσει αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐκφράσει τῆς αἰωνίου ἀληθείας, ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἀγάπης πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὅλων τῶν ψυχῶν καὶ ὅλων τῶν σωμάτων. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων, ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀποβῇ οὗτος ἰδιοτελής, ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν διαφόρων λειτουργιῶν, τὸ πνεῦμα τῆς κοινότητος τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ὑποτάσσεται τοῦτο εἰς τὸ μεριστικὸν ἔνστικτον τῆς φυλῆς, ἡ πρωτοτυπία ἑκάστου χριστιανοῦ, ὃν διαπνέει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πάντα ταῦτα ἀντὶ νὰ εἶναι ἀφορμαὶ διαιρέσεως, τοὐναντίον ἀπαρτίζουσι τοὺς ὅρους μιᾶς βαθείας ἑνότητος, σταθεροτέρας ἐκείνης ἥτις θὰ προέκυπτε ἐκ τῆς ἑνοποιήσεως τῆς γλώσσης ἢ ἄλλων μεθόδων τεχνικῶν.

Αἱ συμπληρωματικαὶ αὗται ἰδιότητες τῶν μελῶν εἶνε ἐν χρόνῳ ἐκπροσωπήσεις ὄψεων τῆς αἰωνίου καὶ παγκοσμίου προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ προάγουσι τὴν αὔξησιν τοῦ ὁρατοῦ Σώματός Του, ὅ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὅπερ ἠθέλησε δι᾽ Αὐτὸν ἡ Θεία Πρόνοια καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε ὁλόκληρος ἡ γῆ. Ἡ Ἐκκλησία εἶνε ἓν φαινόμενον ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικόν, ἀκολουθεῖ ἕνα νόμον περιοριζόμενον ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ καὶ ὁ νόμος αὐτὸς οὐδεμίαν ἐπιδέχεται λογικὴν ἁπλοποίησιν. Ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ, Θεοῦ σαρκωθέντος, διὰ τὸν χριστιανὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρότυπον: ἕκαστος ἅγιος δὲν πραγματοποιεῖ παρὰ μέρος τῆς ἀπολύτου τελειότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦτο ἰσχύει δι᾽ ἑκάστην χώραν καὶ δι᾽ ἑκάστην φυλήν. Ὁ Ἰησοῦς, ὅστις κατὰ τὸ ἱστορικὸν Αὐτοῦ Σῶμα ἦτο Ἰουδαῖος, κατέστη κατὰ τὸ Μυστικόν Του Σῶμα Ἕλλην καὶ Λατῖνος καὶ σήμερον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνσαρκοῦται εἰς ὅλας τὰς φυλὰς καὶ ἀφομοιώνει εἰς Ἑαυτὸν ὅλους τοὺς πολιτισμούς.

Δυνάμεθα ἤδη νὰ εἴπωμεν, εἰς τὸ 1946, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶνε περισσότερον Ἰταλική, οὔτε Γαλλική, οὔτε Γερμανική, οὔτε Ἀγγλικὴ ἀπὸ ὅσον εἶνε Ἀραβική, Κινεζικὴ καὶ Ἀμερικανική. Ἐὰν εἶνε ἀκόμη πολὺ Λατινικὴ καὶ Ἑλληνική, ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς τύπους της, ὡς καὶ ἐν τῇ πλειονοψηφίᾳ τῶν μελῶν της, εἶνε βέβαιον ὅτι εἰς τοὺς θησαυροὺς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ρώμης, τείνει νὰ προσθέσῃ αὕτη βαθμηδὸν τὴν σοφίαν τῶν Κινέζων, τὴν Ἰνδικὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν καθαρὸν πραγματισμὸν τοῦ Νέου Κόσμου, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀνθρωπίνους ἀξίας. Ἐὰν τὰ τέκνα της, ἐπιπεφορτισμένα διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς προσαρμογῆς, φαίνωνται συχνάκις ὀκνηρὰ καὶ ἀδέξια, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αὕτη δὲν ἀκολουθεῖ πορείαν ὀλιγώτερον ἀσφαλῆ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Αἱ ἀδιακόπως ἐπαναλαμβανόμεναι προτροπαὶ τῶν Ὑπάτων Ποντιφήκων διὰ μίαν καλλιτέραν κατανόησιν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος θὰ καταλήξωσιν ἀσφαλῶς εἰς

ἧτταν τῶν ἀντιστάσεων τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῶν καθημερινῶν ταπεινῶν ἡμῶν συνηθειῶν.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ λοιποῦ μέρους τοῦ κόσμου, μοὶ φαίνεται ὅτι εἶνε ἀναχρονιστικὸν τὸ νὰ ὁμιλῇ τις περὶ προσαρμογῆς τῆς Ἐκκλησίας ***ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ***. Τὸ πρόβλημα ἐνταῦθα εἶνε λελυμένον, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀπὸ τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἤρξατο ἡ προσαρμογή· καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, καὶ μετ' Αὐτὸν οἱ Ἀπόστολοι εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔρριψαν τὰς βάσεις ταύτης. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε οἱ διάδοχοι τῶν πρώτων χριστιανῶν, εἶνε ἀκόμη συγκεντρωμένοι πέριξ ἀποστολικῶν θρόνων, ἔχουν κληρονομήσῃ ἀρχαιοτάτας παραδόσεις, εἰς ἃς μένουσι εὐλαβῶς προσηλωμένοι. Οἱ πρόγονοι αὐτῶν μάλιστα εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μετὰ πολλῆς εὐκαμψίας καὶ αὐταπαρνήσεως ἔκαμαν ὥστε νὰ προσαρμοσθῇ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐν τῇ Δύσει. Οὗτοι ἔχουσι μείνῃ πιστοὶ εἰς τοὺς πρώτους πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἀνατολῆς καίτοι δὲ ἔχουσι τούτους μεταφράσῃ εἰς πλείονας γλώσσας, ἐν τούτοις ἔχουσι φυλάξῃ τοὺς τύπους τῶν προσευχῶν τῶν πατέρων των. Αἱ διάφοροι αὐτῶν Ἐκκλησίαι ἔχουσιν ἐξελιχθῇ ἑκάστη κατὰ ἕνα ἴδιον νόμον· καὶ ὡς ὀργανώσεις ἔχουσιν αὗται προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν των καὶ πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας των, οὐχὶ εἰς βάρος μεταγενεστέρων ἐξελίξεων καὶ βελτιώσεων.

Οἱ θεσμοὶ εἶνε καλοὶ καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη. Ἡ οἰκία εἶνε σταθερά, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι φαίνονται φοβερὰ ἀπροσάρμοστοι οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ. ***Οἱ χριστιανοὶ δὲν παρέχουσι ἱκανῶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶνε μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος. Κεχωρισμένοι ἐξ ἀφορμῶν πολιτικῶν, συνηθέστατα κατὰ τὰς ἐθνικάς των διακρίσεις, δύνανται νὰ φαίνωνται, εἰς τοὺς ἔξωθεν παρατηρητάς, ὡς φροντίζοντες μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ ἔθνους των, τῆς χώρας των, τοῦ παρελθόντος των, τοῦ τυπικοῦ των καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐπιρροῆς των παρὰ ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ ὅλου χριστιανικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ ὁποίου εἶνε οὐσιώδη κύτταρα.***

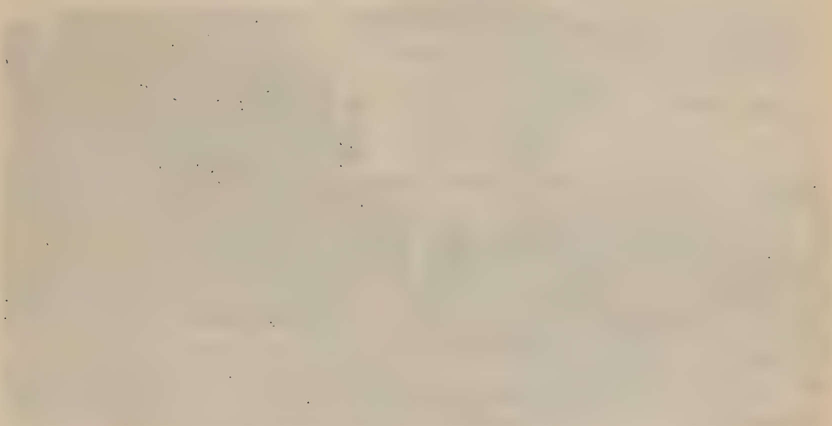
Ζῶντες ἐν ἀπομονώσει καὶ εἰς μίαν συνεχῆ ἄμυναν, πολλοὶ δὲν τρέφονται ἐπαρκῶς διὰ τοῦ κοινοῦ αἵματος καὶ ἔχουν μίαν πνευματικὴν ὑγιείαν ἠλαττωμένην. Ἐκεῖνο ὅπερ φαίνεται εἰς ἡμᾶς σχεδὸν γενικὸν παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις εἶνε συχνότατα ἀληθὲς ἐξ ἴσου καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀνήκουσι εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἴτε εἶνε λατῖνοι, βυζαντῖνοι, χαλδαῖοι, μαρωνῖται, ἀρμένιοι, σῦροι ἢ κόπται, συχνότατα αἱ αὐθόρμητοι ἀντιδράσεις των, οἱ ἀνεξέλεγκτοι λόγοι των, αἱ πρῶται κινήσεις τῆς καρδίας, κατὰ βάθος ὅ,τι ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς τὸ μυχιέστερον καὶ τὸ ἀτομικώτερον, προδίδει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐνστίκτου τῆς ὁμάδος ὑπεράνω τῆς

προσχωρήσεως εἰς τὸν παγκόσμιον Ἰησοῦν. Ὄχι ὅτι ἡ ὁμολογία τῆς πίστεώς των δὲν εἶνε εἰλικρινής, ἀπόλυτος, ἀλλὰ δὲν ἐπιβάλλεται ἀκόμη ἐπὶ ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς. ***Δὲν πιστεύω ὅτι ἡ Δύσις ἔχει περισσότερον ἢ ἡ Ἐγγὺς Ἀνατολὴ τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος,*** ἂν καὶ ἐνταῦθα αἱ διαιρέσεις εἶνε πλέον καταφανεῖς. Αἱ αὐταὶ διαιρέσεις θὰ παρετηροῦντο ἀναμφιβόλως καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐὰν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐδαφικῆς δικαιοδοσίας δὲν ἡπλοποίει τὰς μεταξὺ καθολικῶν σχέσεις: δὲν ὑπάρχει δηλ. ἐν ἑκάστῃ περιφερείᾳ παρὰ εἷς ἐπίσκοπος καὶ μία διοίκησις, ἐξ ὧν ἐξαρτῶνται ὅλοι οἱ κάτοικοι. Ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἀντιθέτως, ἀντιπαρατίθενται εἰς τὸν αὐτὸν τόπον παραλλήλως πλείονες ἱεράρχαι καθολικοί, ἀνταποκρινόμενοι εἰς διαφόρους ἐθνικὰς κοινότητας, αἱ ὁποῖαι συγκατοικοῦσι χωρὶς νὰ συγχωνεύωνται, ζηλοτύπως ἐχόμεναι τῆς ὁμαδικῆς προσωπικότητός των. Ἡ κατάστασις αὐτη πιθανὸν νὰ ἀρέσκῃ ἢ νὰ ἀπαρέσκῃ, τὸ γεγονὸς ὅμως εἶνε ὅτι αὕτη ὑφίσταται: ὅ,τι ἡ ἱστορία ᾠκοδόμησε ἐπὶ αἰῶνας, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι τοῦτο πλημμελές, ἀξίζει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ μὴ καταλύηται διὰ μονοκονδυλιᾶς. Ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας εἶνε πολὺ συγκεχυμένη καὶ ἐπιτρέπει ἀρκετὰς παρεξηγήσεις. Μοὶ φαίνεται ὀρθώτερον ὅτι ἀντὶ νὰ οἰκτείρωμεν ἀνωφελῶς αὐτὴν πρέπει μᾶλλον νὰ τὴν ἀντιμετωπίζωμεν μετὰ θάρρους καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐτῇ τὸ ὄφελος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξαγάγῃ τις ἐξ αὐτῆς διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων.

(Τὸ δεύτερον μέρος εἰς τὸ προσεχές)

G. DUMONT

Μετάφρ.: ΔΙΑΚ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Ὁ ἐν Φαναρίῳ Ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Μουχλιωτίσσης.

Ὁ αὐτὸς Ναὸς κατὰ νυκτερινὴν ἄποψιν.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΟΥΧΛΙΩΤΙΣΣΑ

«ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑΝ ΤΩΝ ΜΟΓΓΟΛΙΩΝ, ἢ Μουγουλίων, κοινῶς Παναγίαν τοῦ Μουχλιοῦ, ἢ Μουχλιώτισσαν, κειμένην ὑπεράνω τοῦ μετοχίου τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀνίδρυσεν ἡ Μαρία ἡ Παλαιολογίνα, νόθος θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, λήγοντος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐκαλεῖτο ἡ Μαρία αὕτη Δέσποινα τῶν Μουγουλίων, διότι συνεζεύχθη Χάνην Μογγόλον, καλούμενον ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους Ἀπαγᾶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου, ἐπανῆλθε καὶ κατῴκησε ἐνταῦθα. Ἠγόρασεν ἐν τῇ συνοικίᾳ, κατὰ πρῶτον τότε καλουμένῃ Φ α ν ά ρ ι, καὶ ἐπιλεγομένῃ «τὰ Π α ν α γ ί ο υ», πᾶσαν τὴν περιοχὴν μετὰ τῶν περιβόλων, ἀμπελώνων καὶ οἰκημάτων, «ἐπὶ τιμήματι ὑπερπύρων εὐστάθμων τετρακισχιλίων». Ταῦτα ὅλα μετεποίησεν εἰς μονὴν γυναικείαν. Εἰκάζω ὅμως, ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐγγράφου, τοῦ ἔτους 1351, ἀφηγουμένου τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅτι ἡ Δέσποινα Μαρία δὲν ἀνήγειρε ναὸν ἐκ βάθρων, ἀλλ' ἀνεκαίνισεν ἢ ἐλάμπρυνε τὴν πρὸ αὐτῆς αὐτόθι σωζομένην ἐκκλησίαν, ἐπικεκλημένην τῆς Παναγιωτίσσης. Ἀφιέρωσε τῇ Μονῇ ταύτῃ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, πολύτιμα σκεύη, βιβλία, κτήματα. . . . .

. . . .

Μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐδωρήθη τῷ Χριστοδούλῳ, ἀρχιτεκτονήσαντι τὸ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τέμενος τοῦ κατακτητοῦ. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἕως τότε ἦτο μονή, καὶ πιθανὸν ὅτι ὁ Χριστόδουλος ἔλαβεν εἰς κατοχὴν αὐτοῦ οὐχὶ τὴν ἐκκλησίαν μόνην, ἀλλὰ πάντα τὰ ἀνήκοντα τῇ μονῇ διότι ἡ μικρὰ αὕτη ἐκκλησία δὲν ἦτο ἀμοιβὴ ἀνταξία τοῦ ἀνεγείραντος τὸ μέγα τοῦτο τέμενος. Κατὰ τοὺς ἡμετέρους χωρογράφους, τὸ βασιλικὸν δωρητήριον ἐσώζετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ὅταν ὁ Σουλτὰν Σελήμ, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος τῷ 1520ῷ, ἐμελέτα ν' ἁρπάσῃ πάσας τὰς εἰσέτι ἐν Βυζαντίῳ σωζομένας ἐκκλησίας. Οἱ Χριστιανοὶ κατέδειξαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπουργοὺς τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καὶ οὕτως ἀνεστάλη τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἡ εἰς τέμενος μεταβολή.

Ἡ ἐκκλησία αὕτη καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν εἶχεν ἐκτενῆ περίβολον.

Εἶναι κτίριον ἐρυμνότατον, μετὰ θόλων στερρῶν· ὁ τροῦλος καὶ τὸ κτίριον ὅλον, εἶναι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἁρμονίας».

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ, Βυζαντιναὶ Μελέται τοπογραφικαὶ καὶ ἱστορικαί, σελ. 388-389.

Η ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ

ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΤΗ ΠΕΜΠΤΗ, 13η Φεβρουαρίου, ἀφίκετο ἀεροπορικῶς, προερχομένη ἐξ Ἀθηνῶν, ἡ Ἀντιπροσωπεία τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπαρτιζομένη ἐκ τοῦ Ἀγγλικανοῦ Λόρδου Ἐπισκόπου Worcester, William Wilson Cash, τοῦ Σουηδοῦ Ἐπισκόπου Wäxjö, κ. Yngve Brilioth, τοῦ ἱερέως τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ἐπισκοπελιανῆς Ἐκκλησίας καὶ καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Berkeley, Δόκτορος κ. Edward Hardy καὶ τοῦ βοηθοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀγγλικανοῦ ἱερέως κ. Oliver Tomkins.

Τὴν Ἀντιπροσωπείαν ὑπεδέχθη ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ ἡ ὁρισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου καὶ Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου, τοῦ πανοσιολ. Ὑπογραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰακώβου καὶ τοῦ ἐντιμολ. καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Παναγιωτίδου. Ἅμα τῇ ἀφίξει τῆς Ἀντιπροσωπείας ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ἐχαιρέτησεν αὐτὴν ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, δηλώσας ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς ἐνταῦθα παραμονῆς αὐτῶν θὰ ὦσι ξένοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀπὸ μέρους τῆς Ἀντιπροσωπείας ἀπήντησεν εὐχαριστῶν ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος Wäxjö κ. Yngve. Μετὰ τὸ πέρας τῶν διατυπώσεων, ἡ Ἀντιπροσωπεία ὁδηγήθη δι' αὐτοκινήτων εἰς τὰ ἐκ τῶν προτέρων καθορισθέντα δι' αὐτὴν καταλύματα, ἐν τῷ ἐν Πέραν Ξενοδοχείῳ Πάρκ Ὀτέλ.

Τὴν ἑπομένην, Παρασκευήν, 14ην Φεβρουαρίου, περὶ ὥραν 10ην πρωϊνήν, ἡ Ἀντιπροσωπεία, ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ τοῦ πανοσιολ. Ὑπογραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰακώβου καὶ τοῦ διὰ τὸ ἔργον τῆς Διερμηνείας τεθέντος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀγγλομαθοῦς κ. Δημητρίου Κίκη, ἀφίκετο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἀφοῦ εὐθὺς ἀμέσως εἰσῆλθε καὶ προσεκύνησεν εἰς τὸν πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναόν, ὡδηγήθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνοδικῶν συνεδριῶν, ἔνθα καὶ παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον.

Ὁ σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς, Προεδρεύων τῆς Ἁ-

γίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, προσφωνῶν τὴν ξένην Ἀντιπροσωπείαν ἀπὸ μέρους τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου εἶπε τὰ ἀκόλουθα:

Μετ' ἰδιαιτέρας ὅλως χαρᾶς ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ὑποδέχεται σήμερον ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ὀρθοδοξίας Κέντρῳ Ὑμᾶς, τιμίους ἀπεσταλμένους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τὴν ἁγιότητα τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐλεύσεως καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστροφῆς Ὑμῶν.

Τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπίσκεψιν Ὑμῶν ταύτην χαιρετίζομεν οὐ μόνον ὡς ἐκδήλωσιν τῶν πρὸς τὸν Πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Θρόνον ὑμετέρων αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς σημαντικὸν σταθμὸν ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλας σχέσεσι τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ καθόλου ἐν τῷ διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἐπιδιωκομένῳ ἱερῷ καὶ ἁγίῳ ἔργῳ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἑνὸς Ἀρχηγοῦ καὶ Τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν πάσαις ταῖς ἐκφάνσεσι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Τὴν ἀνάγκην εὐρυτέρας ἐν τῇ ζωῇ τῶν λαῶν προσαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τούτων βαθύτατα αἰσθανόμενος καὶ ὑπὸ πνεύματος στενῆς πρὸς τοῦτο μεταξὺ τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν συνεργασίας ἐμφορούμενος ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος, αὐτὸς μὲν δι' ἐπὶ τούτῳ Ἐγκυκλίου αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1920ῳ ἀπολυθείσης, ἐκάλει πάσας τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας εἰς σύμπηξιν Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, μετὰ προθυμίας δὲ μετέσχε τῆς Παγχριστιανικῆς Κινήσεως, πᾶσαν τὸ ἐφ' ἑαυτῷ παρασχὼν συμβολὴν καὶ στήριξιν ἐν τῷ ἁγίῳ ἔργῳ.

Χαιρετίζοντες Ὑμᾶς μετ' ἰδιαζούσης ἀγάπης καὶ τιμῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τοῦ Σεπτοῦ Προκαθημένου αὐτοῦ, Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Μαξίμου, προσαγορεύομεν Ὑμᾶς διὰ τοῦ «ὡς εὖ παρέστητε» καὶ εὐχόμεθα ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν Ἁγίαν Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν τῷ τιμίῳ Αὐτοῦ αἵματι περιποιησάμενος, εὐλογῇ δαψιλῶς τὰς κοινὰς πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ Ἁγίου Αὐτοῦ θελήματος προσπαθείας, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Παναγίου Ὀνόματος Αὐτοῦ.

Εἰς ταῦτα, ἀπαντῶν ἀπὸ μέρους τῆς ξένης Ἀντιπροσωπείας, ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος Wäxjö εἶπε τὰ ἀκόλουθα:

Εἴμεθα ἐξαιρετικῶς συγκεκινημένοι κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην στιγμήν, καθ' ἣν εὑρισκόμεθα ἐν μέσῳ ὑμῶν, κομίζοντες τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Μάξιμον καὶ τὴν περὶ Αὐτὸν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον.

Ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τὴν γενομένην ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν καὶ τὴν γενναίαν φιλοξενίαν, ἐλπίζομεν δὲ ἀργότερον νὰ ἔχωμεν τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἀναπτύξωμεν ἐν λεπτομερείαις τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπισκέψεώς μας ταύτης.

Παρακαλοῦμεν ὅπως ὑποβάλητε τὰ εὐλαβῆ ἡμῶν σέβη πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα μετὰ τῶν εἰλικρινεστέρων μας εὐχῶν ὑπὲρ τῆς ταχείας ἀποκαταστάσεως τῆς πολυτίμου Αὐτῆς ὑγιείας.

Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, ἰδιαιτέρως ὁμιλήσας ὁ Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Worcester, διεβίβασε τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας κ. Τζώφφρεϋ πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα—ἐπιδοὺς καὶ σχετικὴν πρὸς Αὐτὴν ἐπιστολὴν—καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος Wäxjö διεβίβασεν ὁμοίως τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης καὶ τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ γενομένην κατάλληλον εἰς ταῦτα ἀπάντησιν τοῦ σεβ. Προεδρεύοντος τῆς Ἁγ. καὶ Ἱ. Συνόδου καὶ δήλωσιν ὅτι εὐθὺς ἀμέσως μέν, ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ αἰθούσῃ, θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ πρώτη ἐπικοινωνία τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Συνοδικῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, μετὰ δὲ τὴν συνεδρίαν θὰ εὐαρεστηθῶσιν οἱ ξένοι νὰ παρακαθήσωσιν εἰς τὸ πρὸς τιμὴν αὐτῶν παρὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου παρατιθέμενον γεῦμα, ἡ Ἀντιπροσωπεία καὶ τὰ μέλη τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς συνῆλθον εἰς τὴν πρώτην συνεδρίαν αὐτῶν.

Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς συνεδρίας προσαγορεύων τοὺς ξένους ὁ Πρόεδρος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος ἀπηύθυνε, ἐν προσφωνήσει, τὰ ἀκόλουθα:

«Μετ' ἀφάτου χαρᾶς ὑποδεχόμεθα σήμερον ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἱστορικῷ τούτῳ χώρῳ τὴν τετιμημένην Ἀντιπροσωπείαν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς νέας ταύτης ὀργανώσεως, προελθούσης ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς συγχωνεύσεως τῶν δύο προγενεστέρων Ὀργανώσεων «Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ «Ζωῆς καὶ Ἐργασίας», ἀπεδέχθη κατ' ἀρχὴν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Κατὰ τοσοῦτον δὲ μᾶλλον ἐνέκρινε καὶ ἐπηυλόγησε τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν ἐνεργειῶν τῆς νέας ταύτης παγκοσμίου ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως, καθ' ὅσον πρὸ χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν Φώτιος ὁ Μέγας, Πατριάρχης τῆς πόλεως ταύτης, συνέλαβε τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκπληκτικὴν ἰδέαν τῆς συνεργασίας ὅλων τῶν θρησκευόντων λαῶν. Ἡ συνεργασία αὕτη συνιστᾶ-

το παρὰ τοῦ σοφοῦ Ἱεράρχου, παρὰ τὸ «διατείχισμα τοῦ σεβάσματος, ὃ διΐστησι τὰ ἔθνη». Ἐπρόκειτο δὲ καὶ τότε, κατὰ καλὴν σύμπτωσιν, περὶ ἀνθρωπιστικῶν πράξεων.

Ὑπὸ τῶν αὐτῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων ἐμφορουμένη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία εἶχεν ἀπολύσῃ, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1920, ἐγκύκλιον πρὸς ὅλας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἱδρύσεως Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς τότε συσταθείσης Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Ἰδιαιτέρως ἐν τῇ ἐπισκέψει ταύτῃ διαβλέπομεν ἓν μέσον πρὸς σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς πολιᾶς Ἀνατολῆς καὶ τῶν μὴ Καθολικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Προκειμένου περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πλὴν τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ παρουσίας τοῦ Ἕλληνος κληρικοῦ Θεοδώρου, ὡς Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας, ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ «πολυφήμου καὶ πολυσόφου» Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως πρὸς τὸν Πριμᾶτον τῆς Ἀγγλίας Abbot κατὰ τὸ 1616. Κατὰ τὸ 1670 - 77 ὁ λίαν πεπαιδευμένος ἱερεὺς τῆς ἐνταῦθα Βρεττανικῆς Πρεσβείας καὶ τῆς Levant Company John Covel συνῆψε πολλὰς σχέσεις μετὰ τῶν Πατριαρχῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ ὀφφικιάλου Ρεφερενδαρίου καὶ εἶτα Λογοθέτου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰωάννου Θαλασσηνοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξ οἰκειότητος πολλῆς εἶχε μετατρέψῃ ὁ Covel εἰς John Siedman, κατὰ τὴν ἀλληλογραφίαν των. Κατὰ τὸ 1701 ὁ Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀγγλίαν, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν ἐπὶ διαφόρων θεολογικῶν ζητημάτων μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Tenisson καὶ τοῦ προμνησθέντος Covel, καθὼς καὶ μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ Καγκελαρίου τοῦ Κολλεγίου τοῦ Cambridge, ἀναγορευθεὶς καὶ διδάκτωρ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ 1869, ἐπὶ τῆς δευτέρας πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Στ΄, νέα ἀλληλογραφία διεξήχθη μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Archibalde Cambell, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐνταῦθα ἀνεγερθέντος Ἀγγλικανικοῦ ναοῦ μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπῆλθε συνεννόησις ὡς πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν ἐν οἷς εὕρηνται ἴδια αὐτῶν κοιμητήρια. Ἐπὶ τῶν δύο πατριαρχειῶν Ἰωάκεὶμ τοῦ Γ΄ ἔτι περισσότερον ἐκαλλιεργήθησαν αἱ σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐνισχύσεως τῶν σχέσεων τούτων ὑπῆρξαν ἡ συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰς Συνδιασκέ-

ψεις τοῦ Lambeth Palace τοῦ 1920 καὶ 1930 καὶ ἡ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1939 ἱστορικὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸ Πατριαρχεῖον μας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντεβουρίας Cosmo Lang.

Αἱ ἐπικοινωνίαι καὶ ἐπαφαὶ καὶ ἐπισκέψεις αὗται μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν, ὡς καὶ ἐκεῖναι αἱ γενόμεναι πρὸς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, κατὰ τὰ διάφορα Παγχριστιανικὰ Συνέδρια, διηύρυναν τὸ ἔδαφος τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ.

Διακαῶς ἐπιθυμοῦμεν καὶ ὁλοψύχως εὐχόμεθα ὅπως αἱ ἐπικοινωνίαι αὗται προλειάνωσι τὸ ἔδαφος «τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως». «Τὸ τῆς ἑνώσεως ἔργον θεῖον καὶ ἐράσμιόν ἐστι, κατὰ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ τὸν Β', τί γὰρ ἡδύτερον τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τῶν χριστιανῶν;»

Χαιρετίζομεν λοιπὸν τὰ προσφιλῆ μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς προαγγέλους καὶ προδρόμους τῆς στενωτέρας προσεγγίσεως τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ θεωροῦμεν τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἡμέραν ὡς ἕνα σταθμόν, ὁ ὁποῖος βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ἀπώτερον καὶ τελικὸν σταθμόν, ὅπου θὰ συναντηθῶσι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν».

Ἀπαντῶν ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος Wäxjö ἔλεξε τὰ ἀκόλουθα:

«Εἴμεθα λίαν συγκεκινημένοι δι' ὅσα ἀπηύθυνε πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ μέρους τῆς ὑμετέρας σεβασμίας Ἐπιτροπῆς ὁ σεβ. Πρόεδρος αὐτῆς Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως. Θεωροῦμεν προνόμιον καὶ εὐτύχημα ἡμῶν ὅτι ἔχομεν ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ νὰ ἐκθέσωμεν καὶ ἀναλύσωμεν τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ μέρους τῆς Προσωρινῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καλοῦμεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως παράσχῃ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ στήριξιν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα νὰ καταστῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνεργωτέρα ἡ ὑπὲρ τῶν σκοπῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Αἱ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν διαφοραὶ εἶνε ἡ τραγῳδία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Πρὸ παντὸς εἰς τὴν σημερινὴν δύσκολον ἐποχὴν αὐτὴ εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας. Εἶνε καθαρὰ ἡ πίστις ἡμῶν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ πραγματοποιηθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν».

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος ἐξῆρε τὰς ἀπὸ ἡμίσεος αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν γενομένας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς συνεργασίας τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποπείρας διὰ μέσου διαφόρων ὀργανώσεων, ὀνομαστὶ μνημονεύσας τῆς Ὀργανώσεως τῶν Νέων, τῆς Ὀργανώσεως Διεθνοῦς Ἱεραποστολῆς, τῆς Ὀργανώσεως Συνεργασίας τοῦ κόσμου διὰ τῆς Φιλίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν δύο Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων «περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ «περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας», ὑπογραμμίσας τὴν εἰς τὰ δύο ταῦτα Παγχριστιανικὰ Συνέδρια συμμετοχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν πολύτιμον συμβολὴν τοῦ Ἀντιπροσώπου αὐτοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ. Συναφῶς ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος ἐτόνισεν ὅτι θὰ εἶχε νὰ ἀναφέρῃ πλεῖστα ὅσα ὀνόματα προσώπων κατ' ἐξοχὴν διακριθέντων διὰ τὴν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν συμβολὴν αὐτῶν, περιωρίσθη δὲ ἵνα ποιήσηται μνείαν τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἐπισκόπου Brend, Προέδρου τῆς Ὀργανώσεως «περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως», τοῦ Σουηδοῦ Ἐπισκόπου Οὐψάλης Nathan Söderblom, ἐνεργῶς ἐργασθέντος ὑπὲρ τῆς Ὀργανώσεως «περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας», καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Δόκτορος Temple, τονίσας ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπὲρ πάντα ἄλλον ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐστήριξε τὰ δύο Παγχριστιανικὰ Συνέδρια.

«Τὰ δύο Συνέδρια, συνεχίζει ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος, νῦν συνηνώθησαν εἰς τὴν νέαν ὀργάνωσιν, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Συνηνώθησαν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀπορροφηθῶσιν ἀπὸ τὴν νέαν ὀργάνωσιν Βεβαίως τὸ Καταστατικὸν τῆς νέας ὀργανώσεως δὲν ἔχει ἀκόμη συνταχθῇ εἰς τὴν ὁριστικήν του μορφήν. Τοῦτο θὰ πράξῃ ἡ πρώτη γενικὴ συνέλευσις τοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ συγκληθῇ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1948 ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῆς Ὁλλανδίας. Ἡ ἐπιθυμία ἡμῶν εἶνε νὰ ἴδωμεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συμμετέχον τῆς Συνελεύσεως ταύτης ὡς μία τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Ἤδη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῆς ὁποίας ἐπεκοινωνήσαμεν, ἐδήλωσε συμμετοχήν, οἵαν ἐλπίζομεν νὰ δηλώσωσι καὶ αἱ λοιπαὶ Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μὲ τὸ μέγα κῦρός του, τὰς πολιὰς παραδόσεις καὶ τὴν μακραίωνα πεῖραν, δὲν θὰ ἀρνηθῇ, εἴμεθα βέβαιοι, νὰ πλουτίσῃ τὸ ἡμέτερον Συνέδριον. Ἴσως περαιτέρω θὰ ἔχω εὐκαιρίαν νὰ παράσχω πλείονας διαφωτίσεις ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἔργου καὶ τὸν κανονισμὸν τοῦ Συνεδρίου, τοῦ ὁποίου τὴν ὁριστικὴν μορφὴν θὰ δώσῃ ἡ Συνέλευσις τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1948, ἐπιθυμῶ ὅμως ἀπὸ τοῦδε νὰ διασαφηνίσω ἰδιαιτέρως ἓν σημεῖον: ἑκάστη τῶν μετεχουσῶν τοῦ Συνεδρίου Ἐκκλησιῶν δὲν ἔχει νὰ θιγῇ κατ' οὐδὲν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ δόγματα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς. Ἑκάστη Ἐκκλησία εἶνε ἀνεξάρτητος

ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ἡ συμμετοχὴ θὰ γίνῃ μόνον ἐπὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου, καὶ θὰ γίνῃ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην εἰλικρινῆ προσπάθειαν διὰ νὰ λάμψῃ τὸ φῶς τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς. Μερικώτερον, ὁ σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου εἶνε νὰ ἐμφανίσῃ τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας ὡς μέτωπον ἑνιαῖον, νὰ βοηθήσῃ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὰς ἀδυνάτους Ἐκκλησίας καὶ γενικῶς νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ἐπωφελούμενον ὅλης τῆς πείρας τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Αὐτὸ εἶνε τὸ βαθύτερον πνεῦμα τῶν σκοπῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἔχει κάθε ἀξίαν ἡ εἰς αὐτὸ συμμετοχή.

Καλοῦντες, κατὰ ταῦτα, τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως συμμετάσχῃ εἰς τὸ Συμβούλιον, τολμῶμεν νὰ παρακαλέσωμεν τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον ὅπως τὸ ταχύτερον ἀποφανθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διὰ νὰ ἔχωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν γνώμην αὐτῆς κατὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Προπαρασκευαστικῆς τοῦ Συνεδρίου τοῦ 1948 Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θὰ συνέλθῃ τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον ἐν Ἀμερικῇ. Θὰ ἐθεωροῦμεν ἑαυτοὺς ἰδιαιτέρως εὐτυχεῖς ἐὰν τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὁμοῦ μὲ τὰς εὐλογίας του διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἱεροῦ ἔργου, θὰ ἦτο δυνατόν, ἴσως εἰς ἡμᾶς αὐτούς, νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν γνώμην του, διότι τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ μεγάλην δι' ἡμᾶς ἐνθάρρυνσιν καὶ θὰ καθοδηγήσῃ τὰς περαιτέρω ἐνεργείας ἡμῶν».

Ἐν συνεχείᾳ ὡμίλησεν ὁ Λόρδος Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Wercester εἰπὼν τὰ ἀκόλουθα :

«Ἐπιθυμῶ καὶ ἐγώ, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας νὰ προσθέσω ὀλίγα τινά. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία μετέχει εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς μέλος ἐνεργὸν καὶ ἔνθερμον. Ἡ Α. Χάρις ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας, ἀνοθέτων εἰς ἐμὲ τὴν ἐντολὴν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦ Συμβουλίου, ἐτόνισεν ὅλην τὴν σημασίαν αὐτοῦ. Εἶμαι πολὺ εὐτυχὴς ἀκούων τὴν στιγμὴν ταύτην ὅτι ἡ ἰδέα τῆς θρησκευτικῆς συνεργασίας προῆλθε πρὸ χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν ἀπὸ ἕνα Ὀρθόδοξον Ἕλληνα Πατριάρχην. Ὡσαύτως ὁ Ἕλλην Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Θεόδωρος ἦτο εἷς τῶν ἐνθέρμων εἰσηγητῶν τῆς ἰδέας ταύτης. Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἔργου τῆς συνεργασίας τοῦ νέου Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ταύτας συνεζητήσαμεν ἐν τῇ εἰδικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Συμβουλίου. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντίληψις εἶνε σαφὴς καὶ καθαρά. Δὲν πρόκειται περὶ ὀργανώσεως ἡ ὁποία ἐπέχει θέσιν Ἐκκλησίας ὑπεράνω τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἑκάστη μετέχουσα Ἐκκλησία εἶνε ἀνεξάρτητος καὶ ἡ συνεργασία ἀφορᾷ κυρίως τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα. Εἶνε ἡ συνεργασία, ἡ ὁποία διεμορφώθη διὰ τῶν διαφόρων συνεδρίων τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, ἀπὸ τοῦ 1910, ὁπότε συνεκλήθη

ἐν Ἐδιμβούργῳ, τὸ πρῶτον, ἡ ὀργάνωσις Διεθνοῦς Ἱεραποστολῆς, ἧς προσωπικῶς ἀπὸ 20ετίας μετέχω. Τότε ἐγένετο ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς συνεργασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐμπνευσμένη ἐκείνη ἀπόπειρα καὶ αἱ κατόπιν προσπάθειαι δίδουν τώρα τοὺς καρποὺς των. Ἐπὶ τόσα ἔτη ἐζητοῦμεν μεθόδους διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Εὕρομεν ὅτι ὑπάρχει κοινὸν ἔδαφος ἐργασίας. Ἐπείσθημεν ὅτι πολλὰ πράγματα εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τῆς συνεργασίας, παρὰ μεμονωμένως ἀπὸ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἧς ἀποτελῶ μέλος, ἐπλουτίσθη ἀπὸ τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖραν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν».

Περαιτέρω, ὁ Ἐπίσκοπος Wercester ἀνέλυσε πῶς αἱ ἐν ἔτει 1937 κεχωρισμένως ὑφιστάμεναι ὀργανώσεις, ἡ «περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως», ἡ «περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ ἡ τῆς Διεθνοῦς Ἱεραποστολῆς, τῇ ἐπιμόνῳ προσπαθείᾳ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Δρος Temple, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς εἶπε, πολλὰ ὀφείλει ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, συνηνώθησαν εἰς τὸ νέον Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐτόνισεν ὅτι εἶνε ἐξόχως συγκινητικὸν τὸ γεγονὸς ὅτι σήμερον εἰς πάσας τὰς χώρας ὑπάρχουσιν ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιτευχθείσης χριστιανικῆς συνεργασίας, παρετήρησεν ὅτι τὰ ἔτη τοῦ πολέμου συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἀνακοπῇ ἡ πρόοδος τῆς συνεργασίας, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ παρὰ τὴν μεσολαβήσασαν κατ' ἀνάγκην ἀποκοπὴν ἰδίᾳ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὀργανώσεων ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ κέντρα ἡ ἤδη ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ γενομένη ἐργασία συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ παρὰ ταῦτα σημαντικὴ δρᾶσις τῆς ὀργανώσεως, διαθεσάσης περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον Ἀγγλικῶν Λιρῶν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ναῶν, σχολῶν, νοσοκομείων καὶ ἄλλων χριστιανικῶν ἱδρυμάτων.

Καὶ κατέληξεν ὁ Ἐπίσκοπος λέγων: «Μετ' ἐλπίδων ἀναμένομεν ὅτι θὰ ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα τῆς πληρεστέρας χριστιανικῆς συνεργασίας. Ὅ,τι ἔχομεν νὰ κάμωμεν εἶνε μεγαλείτερον ἀπὸ ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐγένετο. Καὶ αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται νὰ συντονισθῇ ἡ κοινὴ προσπάθεια».

Ἐν συνεχείᾳ ὡμίλησεν ὁ Ἀμερικανὸς Ἐπισκοπελιανὸς ἱερεὺς αἰδεσ. κ. Edward Hardy εἰπὼν τὰ ἀκόλουθα: «Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσω τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν Ἀμερικανῶν μελῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὅσον καὶ ἂν γεωγραφικῶς εὑρισκόμεθα μακράν, ἔχομεν πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν τόπον αὐτόν. Θὰ ἤμεθα πολὺ εὐτυχεῖς ἐὰν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ἀπὸ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἀθηναγόρας νὰ κάμνῃ ὅ,τι ἐν Εὐρώπῃ κάμνει ὁ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Γερμανός. Ὡς ἱερεὺς τῆς Ἐπισκοπελιανῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα τῆς τιμῆς καὶ ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας μου πρὸς τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον».

Εἰς τὰ λεχθέντα ταῦτα ὑπὸ τῶν ξένων ἀντιπροσώπων ἀπαντῶν ἀπὸ μέρους τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς τῶν Πατριαρχείων ὁ Πρόεδρος αὐτῆς σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ἐδήλωσεν ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐγκαίρως ἐνημερωθὲν ἐκ τῶν σχετικῶν ἐκθέσεων τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων, ὅστις εἶνε καὶ εἷς τῶν πέντε Προέδρων τῆς Προσωρινῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συμβουλίου, καὶ ἐν βαθείᾳ πάντοτε ἐκτιμήσει τοῦ ἔργου τῆς χριστιανικῆς συνεργασίας, ἀπεφάσισεν ἤδη κατ' ἀρχὴν νὰ συνεχίσῃ τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν νέαν ὀργάνωσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπιθυμοῦν δέ, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς προκαθημένης τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐνεργωτέρα ἡ συμμετοχὴ τῆς ὅλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, δι' ἐγκυκλίου γράμματος προῆλθεν εἰς σχετικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐπὶ μέρους ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀναμένει δὲ ἤδη τὰς ἀπαντήσεις αὐτῶν, ὁπότε θὰ καθορισθῶσι λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς ὅλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἀποστολὴ τῶν ξένων μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως ἤκουσε τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην.

Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπὴ τῶν Πατριαρχείων ἀνέλυσε τὴν ἄποψιν τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τεθέντων ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς αἰδεσ. κ. Oliver Tomkins διαφόρων ἐρωτημάτων πρακτικῆς φύσεως.

Ληξάσης οὕτω τῆς πρώτης ἐπικοινωνίας παρετέθη, ἐν συνεχείᾳ, τὸ πρὸς τιμὴν τῶν ξένων ἐπίσημον γεῦμα τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Εἰς τοῦτο παρεκάθησαν τὰ μέλη τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ὡς καὶ τὰ μέλη τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς τῶν Πατριαρχείων, ἀντηλλάγησαν δὲ κατ' αὐτὸ προπόσεις ἐνδεικτικαὶ τοῦ ὅλου κρατήσαντος πνεύματος χριστιανικῆς ἐγκαρδιότητος.

Μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς 14ης τοῦ μηνός, οἱ ξένοι, ἐν συνοδείᾳ τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς τῶν Πατριαρχείων, ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν Μονὴν τῆς Χώρας καὶ τὴν Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ἐν ᾗ καὶ κατάλληλος ἐγένετο δεξίωσις ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς θεοφιλ. Ἐπισκόπου Παμφίλου κ. Γερασίμου.

Τὸ Σάββατον, 15ην Φεβρουαρίου, ἡ Ἀποστολὴ τῶν ξένων, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐφορίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, σεβ. Μητροπολίτου Δέρκων κ. Ἰωακεὶμ καὶ τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, διεπεραιώθη εἰς Χάλκην, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ἡ Ἀποστολὴ ἐγένετο δεκτὴ κατὰ τὴν τάξιν τῆς Σχολῆς, ἐν τῷ ἐπισήμῳ δὲ Γραφείῳ τῆς Σχολαρχίας, παρόντων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς ὁ Σχολάρχης σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος προσεφώνησε τοὺς ξένους ὡς ἀκολούθως:

Σεβασμιώτατοι καὶ Αἰδεσιμώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ἡ παλαίφατος καὶ ἱστορικὴ αὕτη Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, μετὰ πολλῆς χαρᾶς χαιρετίζει τὴν παρουσίαν Ὑμῶν ὑπὸ τὴν ἱερὰν στέγην αὐτῆς. Ἡ ἡμετέρα Σχολή, ἡ ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος ἑστία τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς ἐπιστήμης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, πολλάκις εἶχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν τιμήν, ὅπως ὑποδεχθῇ ἐπισήμους ἐπισκέπτας ἐκ τοῦ Δυτικοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Τὴν σημερινὴν ὅμως ἐπίσκεψιν Ὑμῶν ἰδιαιτέρως αἰσθάνεται, διὸ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς ἀδελφικῶς δι' ἐμοῦ προσαγορεύει ὑμᾶς: «ὡς εὖ παρέστητε, ἀγγελιαφόροι τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ ἔλευσις Ὑμῶν, ἐν μέσῳ ἡμῶν, δὲν εἶνε μία τυπικὴ ἐπίσκεψις φιλοφροσύνης. Εἶνε μία ἐλπιδοφόρος καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀποστολικὴ περιοδεία, ἐκ τῆς Δύσεως τὴν φορὰν ταύτην πρὸς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐξ ἀποφάσεως διαχριστιανικῆς καὶ πρὸς παγκοσμίους διαχριστιανικοὺς εἰρηνευτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς ἀποβλέπουσα. Διὰ τοῦτο, ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς, βαθυτάτην εὑρίσκει τὴν ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας ὅλων ἡμῶν.

Ἡ παρουσία Ὑμῶν, τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἐν τῇ Πόλει τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς προσκλητήριον σάλπισμα πρὸς *πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν*. Πρὸς ἐπιστράτευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν καλοῦνται αἱ ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, νὰ διαθέσωσι τὰς ὅσας κέκτηνται ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, ἐναντίον ἀγῶνος καταχθονίου, τὸν ὁποῖον διεξάγουσιν, ὑπούλως ἢ φανερῶς, οἱ διάφοροι ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, οἱ ὑπονομευταὶ τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καλοῦνται συγχρόνως, ὅπως διαθέσωσι τὸν χρυσὸν ἢ τὴν καλάμην πρὸς θεμελίωσιν καὶ δημιουργίαν ἑνὸς νέου κόσμου, τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου τῆς εἰρήνης, ὅπως θέλει αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ τὸν ἐπιθυμεῖ ἡ ἁγνὴ ἀνθρωπίνη καρδία.

Εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐπιστράτευσιν ἡ ἡμετέρα Σχολὴ δὲν θὰ προσκομίσῃ ὀγκώδεις θεολογικὰς συνθέσεις, ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, οὐδὲ θεολογικὰ σχεδιαγράμματα. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ δώσῃ ὃ ἔχει. Θὰ προσκομίσῃ διάθεσιν θερμήν, πρό-

θυμόν καὶ ὁλόψυχον προσχώρησιν. Θὰ προσκομίσῃ, ὡς συμβολὴν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, τὸ πνεῦμα τῆς Παραδόσεως, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει καὶ ὁδηγεῖ τὰς πνευματικὰς αὐτῆς ἐργασίας, θὰ προσκομίσῃ αὐτὴν τὴν Ἱερὰν καὶ Καθολικὴν Παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ὡς πολύτιμον παρακαταθήκην κατέχει καὶ φυλάττει ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.

Ἐὰν ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶνε ἡ norma normans τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶνε ὁ ἕτερος κανών, ὁ ὁποῖος ὑποδεικνύει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πῶς νὰ νεωτερίζῃ αὕτη ἀρχαΐζουσα, πῶς τ. ἔ. προσαρμόζουσα τὴν ζωὴν αὐτῆς πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας, τίνι τρόπῳ δέον νὰ ὁδηγῆται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος.

Κατανοοῦμεν ὅτι ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ἔχει νὰ διανύσῃ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις εἶνε μακρός, εἶνε δύσκολος, ἴσως δὲ καὶ ἔν τινι τρόπῳ ἀχάρακτος ἀκόμη καὶ μάλιστα ἐν ταῖς λεπτομερείαις.

Ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, εὑρισκομένη εἰς κατάστασιν σχηματισμοῦ, φυσικὸν εἶνε νὰ εὑρίσκηται πολλάκις πρὸ διλημμάτων καὶ νὰ ἀντιμετωπίζῃ δυσκολίας, δυσκολίας προερχομένας ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπὶ μέρους, Ἐκκλησιῶν, δυσκολίας ἐκ τῆς ὁμολογίας καὶ πράξεως, ἴσως δὲ καὶ δυσκολίας ἐκ προλήψεων καὶ προκαταλήψεων αἰώνων. Πλήν, τὸ καθ' ἡμᾶς, δὲν ὑπάρχει δυσκολία ἡ ὁποία νὰ μὴ ὑπερπηδᾶται μὲ τὴν καλὴν διάθεσιν, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν πίστιν· τὴν βαθεῖαν καὶ ἐνσυνείδητον πίστιν ὅτι εἶνε θέλημα τοῦ Θεοῦ ἵνα πάντες ὦμεν ἓν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὅτι πάντες ἀποτελοῦμεν ἓν σῶμα, τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὗτινός ἐσμεν μέλη. Καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ, ὀφείλομεν πάντες, καὶ μάλιστα ἡμεῖς οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐργαζώμεθα, νὰ κοπιῶμεν διὰ τὴν διεύρυνσιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ μυστικοῦ τούτου σώματος τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἡμετέρα Σχολὴ ἄριστα κατανοεῖ καὶ βαθύτατα συναισθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν τῆς κατὰ Χριστὸν συνεργασίας πρὸς προαγωγὴν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν ἐν τῷ κοινωνικῷ πεδίῳ. Οἰκειοῦται τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ δίδει τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι, ὅση αὐτῇ δύναμις, θὰ προσφέρῃ τὴν συμβολὴν αὐτῆς. Τό γε νῦν ἔχον οἱ τρόφιμοι τῆς Σχολῆς ταύτης αἰσθάνονται ἑαυτοὺς συνδεδεμένους μὲ τοὺς ἁπανταχοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς αὐτῶν ἐν τῇ προσευχῇ.

Εἰς τὸ ἥσυχον καὶ ἀθόρυβον τοῦτο περιβάλλον προσευχόμεθα καὶ θὰ προσευχώμεθα ἀδιαλείπτως «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως», ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Χριστὸν τῆς ἐκτροχιασθείσης ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως τῶν ἀνθρώ-

πων, διότι πιστεύομεν ὅτι ἁγιότης τῶν ἐπὶ μέρους σημαίνει ἁγιασμὸν καὶ τοῦ ὅλου, ἁγία δὲ ὁλότης ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλεστέραν ἑνότητα. Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην, τὴν ὁποίαν προσφυῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς διετύπωσεν καὶ ὁ ἐλλογιμώτατος ἀδελφὸς κ. Oliver Tomkins εἰς περισπούδαστον ἄρθρον του, ἀποδεχόμεθα καὶ προσυπογράφομεν. Per unam sanctam ad unam sanctam.

Τὴν ἁγιότητα καὶ τὴν ἑνότητα ταύτην, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐχὴν καὶ ἐπιθυμίαν πάσης ὀρθοδόξου καρδίας, εἴθε ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ καταστήσῃ συντόμως πραγματικότητα.

Εἰς ταῦτα, ἀπὸ μέρους τῶν ξένων, ἀπήντησεν, διερμηνεύοντος ἀγγλομαθοῦς Κυπρίου μαθητοῦ, ὁ Λόρδος Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Worcester, ἐκφράσας διὰ μακρῶν τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἀποστολῆς ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει γενικῶς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν τῆς Χάλκης Σχολήν, δοὺς δὲ διαφωτίσεις ὡς πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἱερότητα, ἣν ἔχει ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ συνεργασία πάντων τῶν ἑκασταχοῦ χριστιανῶν θεολόγων.

Μετὰ τὴν παρατεθεῖσαν ἐν τῇ Σχολῇ μοναστηριακὴν τράπεζαν, ἐγένετο ἡ δευτέρα ἐπικοινωνία τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς μετὰ τῆς ξένης Ἀντιπροσωπείας, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας οἱ ξένοι ἐπεσκέφθησαν τὸν ἱερὸν Ναόν, τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὰ λοιπὰ διαμερίσματα τῆς Σχολῆς καὶ ἀπῆλθον μετὰ τιμῶν ἐξ αὐτῆς.

Τῇ Κυριακῇ, 16ῃ Φεβρουαρίου, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῶν ξένων παρέστη ἐπισήμως ἐν τῷ τελεσθέντι ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐτησίῳ μνημοσύνῳ τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν. Μετὰ μεσημβρίαν ὁ Λόρδος Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Worcester προέστη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐν τῷ ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ ἐκπροσωπῶν τὴν ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Πατριαρχικὴν Ἐπιτροπήν, παρέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος μετὰ τοῦ διερμηνεύοντος κ. Δημητρίου Κίκη.

Τῇ πρωΐᾳ τῆς Δευτέρας, 17ης Φεβρουαρίου, οἱ ξένοι ἀφίκοντο εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς ἐπικοινωνίαν. Ὡς ἀποκρυστάλλωσις τῶν μέχρι τοῦδε ἀνταλλαγέντων, αἰτήσει τῆς Ἀντιπροσωπείας τῶν ξέ-

νων, κατηρτίσθη τὸ κάτωθι κείμενον, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀνακοίνωσιν αὐτῆς περὶ τῶν ἐνταῦθα πεπραγμένων, θὰ ὑποβάλῃ ἡ Ἀποστολὴ τῶν ξένων εἰς τὴν Προσωρινὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀποστολὴ ἐγένετο δεκτὴ ἐν Φαναρίῳ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ διεξήγαγε συνομιλίας μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς Παγχριστιανικῆς Κινήσεως Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀποτέλεσμα τῶν συσκέψεων τούτων ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐκ νέου ἐπεβεβαίωσε τὴν κατ' ἀρχὴν συνεργασίαν μετὰ τῆς Κινήσεως, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν συνεργασίας χριστιανικῆς εἰς ὅλα τὰ καλὰ ἔργα.

Ἡ ἐπὶ τῆς Παγχριστιανικῆς Κινήσεως Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἔλαβε γνῶσιν τῆς προσκλήσεως, ὅπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετάσχῃ ὡς μέλος, ἀποστέλλον ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πρώτην Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, συγκληθησομένην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1948 ἐν Ἀμστελοδάμῳ, καὶ νὰ συμπράξῃ ἐν τῇ προπαρασκευαστικῇ τῆς Συνελεύσεως ταύτης ἐργασίᾳ.

Ἡ Ἀποστολή, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς συνεργασίας πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν, συμπεριλαμβανομένων πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἐξέφρασε τὴν ἐγκάρδιον αὐτῆς χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐπιβεβαιώσει τῆς κατ' ἀρχὴν συνεργασίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὑπομνησθέντων ἐν συνεχείᾳ καὶ τῶν τεχνικῶν σημείων, ἐφ' ὧν ἐγένετο συνεννόησις, ὡς ἐν ταῖς παρελθούσαις ἐπικοινωνίαις, ὁ Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπῆς, σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος, κηρύττων τὸ πέρας τῆς τρίτης ταύτης καὶ τελευταίας ἐπικοινωνίας, προσεφώνησε τὰ μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀφοῦ ἐδήλωσεν ὅτι, κατὰ τὴν τάξιν, πάντα τὰ γενόμενα ἡ ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπὴ θὰ ὑποβάλῃ τῇ Αὐτοῦ Θειοτάτῃ Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ διὰ τὰ περαιτέρω, ἐξέφρασε τὴν πολλὴν χαρὰν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸ ἐπισκέψεως τῶν ἐκλεκτῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου καὶ ἐξῆρε τὴν σημασίαν καὶ τὴν

ὠφελιμότητα τῆς γενομένης ἐπικοινωνίας οὐ μόνον χάριν τῶν σκοπῶν τοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ὡς ἐπικοινωνίας χριστιανικῆς.

Ἀπαντῶν ἀπὸ μέρους τῶν ξένων Ἀντιπροσώπων, ὡμίλησεν ὁ Σουηδὸς Ἐπίσκοπος τῆς Wäxjö κ. Yngve Brilioth, ἐξέφρασεν ἐν πρώτοις, ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν, βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν Ἱερὰν αὐτοῦ Σύνοδον καὶ τὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχήν, τὴν γενναίαν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἐτόνισε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν συγκίνησιν διὰ τὴν διάθεσιν, μεθ' ἧς ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἤκουσαν ὅσα οὗτοι ἀπὸ μέρους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου εἶχον νὰ ἀναφέρωσι. Ἐξῆρε τὰς ἐνθουσιώδεις ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Κέντρου τῆς Ὀρθοδοξίας, τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν ὅσα ἐπεσκέφθησαν θὰ ἔχωσιν ἀπερχόμενοι ἐντεῦθεν, καὶ τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν, ἣν ᾐσθάνθησαν ἐκκλησιασθέντες τὴν Κυριακὴν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ καὶ παρευρεθέντες εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν. Καὶ κατέληξεν εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς πολυτίμου ὑγιείας τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς δόξης τοῦ Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδρίας οἱ ξένοι, ἀποχαιρετήσαντες τοὺς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἀπῆλθον ἐκ Φαναρίου, μετὰ μεσημβρίαν δέ, ἐκδραμόντες εἰς τὸν Ἄνω Βόσπορον, ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Δέρκων.

Τοῦ ἀεροπλάνου, τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνοντες θὰ κατηυθύνοντο εἰς Κύπρον οἱ ξένοι, λόγῳ τῆς κακοκαιρίας, ἀντὶ τῆς Τρίτης 18ης Φεβρουαρίου, ἀναχωρήσαντος τῇ Τετάρτῃ, 19ῃ Φεβρουαρίου, οἱ ξένοι ἐπέβησαν αὐτοῦ, προπεμφθέντες ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Περγάμου, τοῦ ἐντιμολ. καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Παναγιωτίδου καὶ τοῦ διερμηνεύοντος κ. Δ. Κίκη, ἐπαναλαβόντες καὶ αὖθις τὴν βαθεῖαν ἐπὶ πᾶσιν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ

Ἡ ἀσθένεια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἐφελκύσασα ἀμέριστον ἔκτοτε τὴν συμπάθειαν καὶ θερμὰς τὰς εὐχὰς πάντων τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, ἐσυνεχίσθη δυστυχῶς καὶ κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τοῦ ἀρξαμένου ἔτους.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, μετ᾽ ἀγρύπνου ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσα πάντοτε τὴν πορείαν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀσθενείας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 14ης Ἰανουαρίου, διασκεψαμένη εὐρύτερον περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιτέρας παρακολουθήσεως τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ σεπτοῦ Ἀσθενοῦς, κατήρτισε εἰδικὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπήν, εἰς ἣν καὶ ἀνέθετο τὴν ἄμεσον παρακολούθησιν τῆς ὑγιείας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, διὰ τῆς καταλλήλου ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν θεραπόντων ἰατρῶν καὶ τῆς λήψεως τῶν ἑκάστοτε ἐνδεικνυομένων μέτρων.

Εἰσηγήσει τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς συνεκλήθη, τῇ 17ῃ Ἰανουαρίου, παρὰ τῷ σεπτῷ Ἀσθενεῖ μεῖζον Ἰατρικὸν Συμβούλιον, τῇ συμμετοχῇ καὶ Καθηγητῶν Ἰατρῶν τῆς Πόλεως ἡμῶν, οἵτινες ἐξετάσαντες λεπτομερῶς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ἀνεκοινώσαντο τὰ πορίσματα αὐτῶν τῇ Συνοδικῇ Ἐπιτροπῇ, προέβησαν δὲ καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ κάτωθι ἰατρικοῦ δελτίου :

«Διὰ τοῦ παρόντος ἰατρικοῦ δελτίου πιστοποιεῖται ὅτι εἰς τὴν σήμερον συγκληθεῖσαν σύσκεψιν ἡμῶν, διεπιστώθη βελτίωσις τῆς ἀδιαθεσίας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, Ἥτις καὶ βαίνει πρὸς ἴασιν».

Τῇ 17ῃ Ἰανουαρίου 1947.

Καθηγητὴς **Ἀκὴλ Μουχτάρ**, Παθολόγος,
Καθηγητὴς **Μαζχὰρ Ὀσμάν**, Νευρολόγος,
Καθηγητὴς **Φαχρεττὶν Κερίμ**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Βασίλειος Κῶνος**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Γεώργιος Ζηλανάκης**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Εὐάγγελος Φουντόπουλος**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Κενὰν Τουνακάν**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Ὀδυσσεὺς Μαυρίδης**, Νευρολόγος,
Ἰατρὸς **Νικόλαος Βαβάκης**, Παθολόγος,
Ἰατρὸς **Ἰορδάνης Χουδαβερδῆς**, Παθολόγος.

Ἐν ταῖς ἀκολούθοις ἡμέραις, συνῳδᾶ σχετικῇ ὑποδείξει τοῦ Ἰατρικοῦ Συμβουλίου, συστήσαντος ὡς ὠφέλιμον ὅσον καὶ ἐπιβεβλημένην τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθόλου περιβάλλοντος καὶ τοῦ τόπου τῆς μέχρι νῦν θεραπείας τοῦ σεπτοῦ Ἀσθενοῦς, ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατερχομένη ἐκ Χάλκης ἐφησυχάσῃ ἐν ἰδιαιτέρῳ παρὰ τὴν Χαλκηδόνα θερέτρῳ. Οὕτω δέ, τὴν 17ην Φεβρουαρίου, τῇ συνοδείᾳ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Εἰρηνουπόλεως, Προικοννήσου καὶ Λαοδικείας, τοῦ Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας, τοῦ Ἄρχοντος Μεγ. Λογοθέτου, τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ θεράποντος Αὐτῆς ἰατροῦ, διεπεραιώθη δι᾽ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου εἰς τὸ νέον Αὐτῆς κατάλυμα, ἔνθα καὶ ἤρξατο συνεχιζομένη ἡ θεραπεία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὑπὸ τῶν θεραπόντων Αὐτῆς Ἰατρῶν, ἐντιμ. κ. κ. Βασιλείου Κώνου καὶ Εὐαγγέλου Φουντοπούλου.

Τὴν Πέμπτην, 27ην Φεβρουαρίου, συνεκλήθη νέον Ἰατρικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἐξηκρίβωσε σημειωθεῖσαν ἐν τῷ μεταξὺ βελτίωσιν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, καὶ ἐξέδωκε τὸ κάτωθι δελτίον:

> «Εἰς τὸ σήμερον συνελθὸν Συμβούλιον διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος κυρίου Μαξίμου διεπιστώθη ὅτι ἐπῆλθε βελτίωσις ἐκ τῆς ἐφαρμοσθείσης μέχρι σήμερον θεραπείας. Ὅθεν ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως ἵνα ἐξακολουθήσῃ ἡ αὐτὴ θεραπεία».

Τῇ 27ῃ Φεβρουαρίου 1947.

Καθηγητὴς ***Φαχρεττὶν Κερίμ***,
Ἰατρὸς ***Κενὰν Τσυνακάν***,
Ἰατρὸς ***Ἰορδάνης Χουδαβερδῆς***,
Ἰατρὸς ***Γεώργιος Ζηλανάκης***,
Ἰατρὸς ***Ὀδυσσεὺς Μαυρίδης***,
Ἰατρὸς ***Εὐάγγελος Φουντόπουλος***,
Ἰατρὸς ***Κ. Χατζησπύρογλου***,
Ἰατρὸς ***Βασίλειος Κῶνος***.

Τὴν οὕτως ἐξελισσομένην ὑγιεινὴν κατάστασιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ περισσῆς συμπαθείας παρακολουθεῖ σύσσωμος ἡ ἐνταῦθα σεβασμία Ἱεραρχία, ὁ εὐαγὴς Κλῆρος καὶ ὁλόκληρος ὁ Διορθόδοξος κόσμος, μετὰ θερμῶν δὲ προσευχῶν ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς ὑγιείας Αὐτοῦ, περιβάλλει τὸν Πατριάρχην αὐτοῦ τὸ ἐνταῦθα εὐσεβὲς πλήρωμα, ὅπερ μὲ ἀμείωτον προσοχὴν παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τῆς ἀσθενείας τοῦ σεπτοῦ Πρωθιεράρχου,

ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Η Πρώτη τοῦ Ἔτους καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

— Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διαμεινάσης, λόγῳ τῆς ἀσθενείας Αὐτῆς, καὶ καθ' ὅλον τὸν μῆνα τοῦτον, ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Πατρ. καὶ Σταυρ. Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ νενομισμένη τῆς Παραμονῆς τῆς Α' τοῦ Ἔτους ἑορτὴ δὲν ἐτελέσθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Οἴκῳ.

— Κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν τῆς Α' τοῦ Ἔτους, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγάλης Πρωτοσυγκελλίας, ὅστις εἶτα ἐδέξατο τὰ ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἔτει συγχαρητήρια τῶν προσελθόντων ἐπισήμων.

— Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ καταλλήλως διεβιβάσθησαν αἱ πατριαρχικαὶ εὐχαριστίαι καὶ εὐχαὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ὑποβαλοῦσι τὰ συγχαρητήρια αὐτῶν ἐντιμ. Προξένοις τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισήμοις.

— Τὴν 5ην τοῦ μηνός, παραμονὴν τῶν Θεοφανείων, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος ὅστις ἐτέλεσε καὶ τὸν μικρὸν Ἁγιασμόν.

— Τὴν 6ην τοῦ μηνός, κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν τῶν Θεοφανείων, ἐχοροστάτησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος, τελέσας ἅμα καὶ τὸν Μέγαν Ἁγιασμόν.

Τὰ Ὀνομαστήρια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

Τὴν 21ην τοῦ μηνός, ἑορτὴν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ἐπὶ τοῖς σεπτοῖς Ὀνομαστηρίοις τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, μὴ ἑορτασθεῖσιν ἐπισήμως λόγῳ τῆς ἀσθενείας Αὐτῆς, ἐτελέσθη ἐν τῇ Ἱερᾷ Πατρ. καὶ Σταυρ. Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν Χάλκῃ, ἀρχιερατικὴ Λειτουργία ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου, Τοποτηρητοῦ τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας, εἰς ἣν παρέστησαν πάντες οἱ σεβ. Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, τὸ Σῶμα τῶν Ὀφφικιάλων καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἅμα τῷ πέρατι τῆς Θείας Λειτουργίας οἱ Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς προσῆλθον παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι, ἐφησυχαζούσῃ εἰς τὰ Ἰδιαίτερα Αὐτῆς Δώματα, καὶ ὑπέβαλον τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σέβη καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ προσελθόντες ὑπέγραψαν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀνοιγὲν βιβλίον.

Ἡ Ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Τὴν Πέμπτην, 30ὴν τοῦ μηνός, ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ ἡμέραν κατ' ἐξοχὴν τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Παιδείας, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐτελέσθη ἡ νενομισμένη λειτουργία, ἱερουργούντων τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, Λαοδικείας κ. Μαξίμου καὶ Σάρδεων κ. Μαξίμου. Παρέστησαν, ἐκ τῶν ἐπισήμων, ὁ ἐντιμ. κ. Μιχαὴλ Μελᾶς, Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα, μετὰ τοῦ ἐντιμ. κ. Γ. Βαρσάμη, Ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος, οἱ Διευθυνταὶ καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων τῆς Πόλεως μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων αὐτῶν, πλεῖστοι ἐκ τῶν Διδασκάλων τῶν ὁμογενῶν ἐνταῦθα σχολῶν καὶ πλῆθος λαοῦ. Τὸν Θ. Λόγον ἐκήρυξεν

ὁ ἐπὶ τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου τῶν Πατριαρχείων, πανοσ. Διάκ. κ. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης.

Ἐπηκολούθησε δὲ τὸ νενομισμένον Τρισάγιον ὑπὲρ τῶν ἀοιδίμων προστατῶν τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν ἀπ' αἰώνων Διδασκάλων τοῦ Γένους, τελεσθέν, κατὰ τὴν τάξιν, ὑπὸ τοῦ προεξάρχοντος σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου.

Μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Αἰμιλιανοῦ.

Τὴν Κυριακήν, 26ην τοῦ μηνός, ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τὸ τεσσαρακονθήμερον μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Αἰμιλιανοῦ. Τὴν ἐπιμνημόσυνον Λειτουργίαν ἐτέλεσαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Προύσης κ. Πολύκαρπος, Προικοννήσου κ. Φιλόθεος καὶ Λαοδικείας κ. Μάξιμος. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος, παρέστησαν δὲ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος, πλεῖστοι ἐκ τῶν Καθηγητῶν συναδέλφων τοῦ ἀοιδίμου Ἱεράρχου, πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν του καὶ πλῆθος λαοῦ. Ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἐπιμνημοσύνου τελετῆς, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, μεταβὰς εἰς τὸν ἐν Βαλουκλῆ τάφον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας, ἀνέγνω Τρισάγιον.

Μνημόσυνον τῶν ἀοιδίμων Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου.

Τὴν Κυριακήν, 12ην Ἰανουαρίου, ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων Διευθυντῶν καὶ Διδασκάλων τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου. Τῆς ἐπιμνημοσύνου ταύτης Λειτουργίας προέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, ἐκφωνήσας ἅμα καὶ τὸν ἐπιμνημόσυνον Λόγον. Παρέστησαν τὸ Καθηγητικὸν Σῶμα καὶ αἱ μαθήτριαι τῆς Σχολῆς καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν παλαιότεραι καὶ νέαι ἀπόφοιτοι αὐτῆς.

Ἀναχωρήσεις.

— Τὴν 12ην τοῦ μηνὸς ἀνεχώρησε δι' Ἑλλάδα ὁ ἀπό τινος παρεπιδημῶν ἐνταῦθα σεβ. Μητροπολίτης Βιζύης κ. Χριστοφόρος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἀπεχαιρέτησεν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσ. Δευτερεύων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Ἰσίδωρος·

— Τὴν 14ην τοῦ μηνὸς ἀνεχώρησε δι' Ἀγγλίαν, ἔνθα μετετέθη, συμπληρώσας τὴν ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν τριετῆ ἐκκλησιαστικὴν θητείαν αὐτοῦ, ὁ τέως Πρωθιερεὺς τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῆς Παροικίας πανοσ. κ. Hutchinson. Τῷ αἰδεσ. Πρωθιερεῖ, ἀποχαιρετήσαντι καταλλήλως τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, τὰς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ Πατριαρχικὰς εὐχὸς διεβίβασεν, ἐπὶ τοῦ ἀεροδρομίου, ὁ πανοσ. Τριτεύων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Αἰμιλιανός.

Συγχαρητήρια — Εὐχαί.

— Τῷ ἑορτάσαντι σεβ. Μητροπολίτῃ Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλῳ (23 τοῦ μηνός), ἀπουσιάζοντι εἰς Ἑλλάδα, αἱ πατριαρχικαὶ εὐχαὶ διεβιβάσθησαν τηλεγραφικῶς.

— Τῷ ἐντιμ. Γενικῷ Προξένῳ τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα κ. Μιχαὴλ Μελᾷ, ὑποστάντι ἐγχείρησιν, τὰς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ Πατριαρχικὰς εὐχὰς διεβίβασεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος.

— Τὰ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Ἐπιφανείων τῶν Ἀρμενίων Πατριαρχικὰ Συγχαρητήρια πρὸς τὸ ἐνταῦθα Ἀρμενικὸν Πατριαρχεῖον διεβιβάσθησαν ὑπὸ τοῦ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Μελετίου, μεταβάντος τῇ συνοδείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου κ. Εὐθ. Μαυρίδου.

ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Βενιαμίν.

Συμπληρωθέντος ἔτους ἀπὸ τῆς εἰς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Βενιαμίν, ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐπιμνημόσυνος Λειτουργία, ἱερουργούντων τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων κ. Ἰωακείμ, Χαλδίας κ. Κυρίλλου καὶ Λαοδικείας κ. Μαξίμου. Κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν παρέστησαν τὰ μέλη τῆς ἐνταῦθα παρεπιδημούσης Ἀντιπροσωπείας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ Ὀφφικιάλοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πλῆθος εὐσεβοῦς λαοῦ. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ πανοσ. Μέγας Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος. Ἅμα τῷ πέρατι τῆς Θ. Λειτουργίας ὁ ἐκ τῶν ἱερουργησάντων Ἀρχιερέων σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος μετέβη εἰς Βαλουκλῆ καὶ ἀνέγνω Τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Καθ᾿ ἁπάσας τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς τοῦ μηνὸς ἐν τῷ πανσ. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησε, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπουσιαζούσης λόγῳ τῆς ἀσθενείας Αὐτῆς, ὁ Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος.

Θάνατος ἱερέως.

Τὴν 2αν Φεβρουαρίου ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ ἐπὶ 40ετίαν εὐδοκίμως ἔν τε τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἱερατεύσας ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος Ἰωαννίδης. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία αὐτοῦ ἐτελέσθη, τῇ 3ῃ τοῦ μηνός, ἐν Πριγκήπῳ ἔνθα ἀπό 20ετίας ἱεράτευσεν ὡς προϊστάμενος τῆς αὐτόθι κοινότητος.

Τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου Ἰωαννίδου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εὐσεβοῦς λευΐτου, τοῦ προθύμως διακονήσαντος τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου, εἴη ἡ μνήμη αἰωνία.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι.

Ἐπὶ τῇ μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Δωδεκαημέρου ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ὁ Προεδρεύων Αὐτῆς σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς ηὐχήθη τοῖς σεβ. ἁγίοις συνοδικοῖς Ἀρχιερεῦσι τὰ εἰκότα, ἀπὸ μέρους τῶν ὁποίων ἀπήντησεν, εὐχαριστῶν καὶ ἀντευχόμενος, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Προύσης κ. Πολύκαρπος.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοί.

Ληφθέντα, ἀνεγνώσθησαν, συνοδικῶς συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τῶν Μακ. Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Μόσχας καὶ Βελιγραδίου, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Βουλγαρίας καὶ Πολωνίας, τοῦ Καθολικοῦ Ἰβηρίας, τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου

καὶ πλείστων ἄλλων ἐγκρίτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων, εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν ὡσαύτως, διὰ γραμμάτων, μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ Παλαιοκαθολικῶν ἐν Ἑλβετίᾳ.

Πλήρωσις Μητροπόλεων Ρόδου καὶ Κώου.—Κανονικαὶ ψῆφοι.

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 16ης Ἰανουαρίου, τοῦ σεβ. Ἁγίου Προεδρεύοντος ἀνακοινωσαμένου ὅτι ἐπιστάσης ἤδη τῆς ηὐλογημένης ὥρας ὅπως ἡ Ἐκκλησία προέλθῃ εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν δύο ἐν Δωδεκανήσῳ Μητροπόλεων Ρόδου καὶ Κώου ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν ἐκτιμήσει βαθείᾳ τῶν λόγων, οἵτινες συντρέχουσιν εἰς τὴν ἄμεσον πλήρωσιν τῶν δύο τούτων Μητροπόλεων, παρέσχε τὴν Πατριαρχικὴν Αὐτῆς ἄδειαν ἵνα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τελεσθῶσι κανονικαὶ ψῆφοι, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὁμοφώνως ἐνέκρινεν ὅπως προέλθῃ αὐθημερὸν εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῶν.

Οὕτω, τοῦ σεβ. Ἁγίου Προεδρεύοντος εἰσηγησαμένου τὴν πλήρωσιν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, Μητροπολίτης Ρόδου ἐξελέγη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Αὐστραλίας, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἱλαρίωνος Βασδέκα καὶ Ἐπιφανίου Καλαφάτη.

Τοῦ σεβ. Ἁγίου Προεδρεύοντος, εἰσηγησαμένου, ἐν συνεχείᾳ, τὴν πλήρωσιν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, Μητροπολίτης Κώου ἐξελέγη ὁ πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἐμμανουὴλ Καρπάθιος, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν πανοσιολ. Ἀρχιμ. Δωροθέου Βερνάρδου καὶ Ἀλεξάνδρου Γεωργιάδου.

Αἱ ὡς ἄνω ἐκλογαὶ ἀνεκοινώθησαν τηλεγραφικῶς τοῖς ἐκλεγεῖσιν, ὡς καὶ τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμονι, Πατριαρχικῷ Ἐξάρχῳ ἐν Δωδεκανήσῳ, ᾧτινι ἐπὶ τῇ λήξει τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἐξεφράσθησαν αἱ εὐχαριστίαι καὶ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἐπιτυχεῖ καὶ καρποφόρῳ διεξαγωγῇ τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐντολῆς.

Αἱ ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθόδοξοι Ρωσσικαὶ Παροικίαι.

Τῶν Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Ὀρθόδοξον Ρωσσικὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ἐξαρχίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Εὐλογίου, ᾧ πεπιστευμένη ἦν ἡ ἐπ᾽ αὐτῶν ποιμαντορικὴ μέριμνα, ἀπροστατεύτων διαμεινασῶν, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 28ης Ἰανουαρίου, μετὰ σχετικὴν μελέτην καὶ εἰσήγησιν τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνέκρινεν ἵνα ἡ ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου τοῦ Β΄, ἐν ἔτει 1931, συσταθεῖσα Ὀρθόδοξος Ρωσσικὴ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ἐξαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξακολουθήσῃ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους διέπουσα τὰ κατ᾽ αὐτὴν ἐλευθέρως καὶ τηροῦσα ἀμετάβλητον καὶ ἀπαραμείωτον τὴν αὐθυπαρξίαν καὶ τὴν ἄμεσον ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐξάρτησιν αὐτῆς, τοῦ ἔργου τῆς πνευματικῆς φροντίδος καὶ διοικήσεως αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν καὶ προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀνατιθεμένου τῷ σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ κ. Βλαδιμήρῳ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις τῆς νήσου Καλύμνου.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 4ης Φεβρουαρίου, κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως τῆς Κα-

νονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνέκρινεν ὅπως ἡ συνεπείᾳ καιρικῶν περιστάσεων καὶ προσωπικῶν λόγων ἀποσπασθεῖσα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λέρου καὶ προσαρτηθεῖσα τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Κώου νῆσος Κάλυμνος προσαρτηθῇ καὶ αὖθις τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Λέρου.

Ἡ ἐν Πάτμῳ Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμων, συνῳδᾷ τῇ ἀνατεθείσῃ αὐτῷ, ὡς Πατριαρχικῷ Ἐξάρχῳ Δωδεκανήσου, συνοδικῇ ἐντολῇ, ἐπεσκέφθη δὶς τὴν ἐν Πάτμῳ Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἔνθα προελθὼν εἰς ἐπιτόπιον μελέτην τῶν κατὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ συσκεφθεὶς ἐν ἰδίαις μετὰ τῆς Ἀδελφότητος τῆς Μονῆς συνάξεσι περὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν ζητημάτων, ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ μακρὰν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἔκθεσιν, δι' ἧς ἀναλύων πάντα τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν Ἱερὰν Μονὴν ζητήματα, εἰσηγεῖται τὴν λῆψιν τῶν ἐνδεικνυομένων περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν μέτρων.

Ἡ ὡς ἄνω ἔκθεσις, ἀναγνωσθεῖσα συνοδικῶς, παρεπέμφθη τῇ Κανονικῇ Ἐπιτροπῇ πρὸς μελέτην καὶ εἰσήγησιν.

Καθαίρεσις ἱερέως.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 23ης Ἰανουαρίου, καθῄρεσεν ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ κληρικοῦ σχήματος καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν τάξιν τὸν Ἀρχιμ. Πολύκαρπον Κωνσταντινίδην, τέως Ἱερατικῶς Προϊστάμενον τῆς Κοινότητος Εὐαγγελιστρίας, Προπόδων Ταταούλων.

"ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΑΡΙΟΝ"

Ὑπὸ Ἀρχιμ. ΕΜΜ. ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ.

Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ τριτόμου «Ἐξομολογηταρίου», περιλαμβάνων τὰς «θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ ἔργου τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως», ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1940. Τὸ σύγγραμμα τοῦ καλοῦ ἐργάτου τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχιμ. Ἐμμ. Καρπαθίου, νῦν Μητροπολίτου Κώου, κάμνει ἓν σοβαρὸν καὶ σταθερὸν βῆμα εἰς τὸν πρακτικὸν θεολογικὸν κλάδον, καίτοι δὲν πρόκειται περὶ ἐγχειριδίου. Ἂς ἐπιτραπῇ ἡ μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ διατύπωσις παρατηρήσεών τινων ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ «Ἐξομολογηταρίου», μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξυπηρετηθῇ καὶ προαχθῇ τὸ ὑψηλὸν καὶ ἱερὸν ἔργον τῆς ἱ. Ἐξομολογήσεως.

Τὸ θεωρητικὸν μέρος τοῦ συγγράμματος, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ Μυστήριον, εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐξομολόγου, εἶνε καλῶς καὶ μετ' ἀκριβείας διατετυπωμένα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια. Τὸ Γ' κεφ., «περὶ τοῦ ἐξομολογουμένου Χριστιανοῦ», ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν Πνευματικόν, ἀρκοῦν κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, τὰ ἀπὸ 110—142 σελίδων λεγόμενα. Διότι τὰ ἄλλα ἐξεταζόμενα σημεῖα τοῦ κεφ. τούτου εἶναι χρήσιμα διὰ τὸν ἐξομολογούμενον καὶ ὄχι τὸν ἐξομολογοῦντα. Ἐκ τοῦ Δ' κεφ. τὰ περὶ ἁμαρτίας θὰ ἦσαν ἄψογα ἐὰν εἰς ὡρισμένας σελίδας δὲν ἔδιδεν ὁ συγγραφεύς, ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ καλάμου του, μορφὴν μᾶλλον κηρύγματος. Αἱ σελ. 165—206, περὶ τῆς «Διακρίσεως τῶν ἁμαρτημάτων», ταξιθετήσεως κτλ., εἶνε ἐκτάκτως καλά, μελετημένα, ψυχολογημένα, μὲ ἐπιστημονικὴν ἀνατομίαν ἐκτεθημένα.

Κατορθώνει ὁ συγγραφεύς, παρὰ τὴν αὐστηρὰν συντηρητικότητά του, νὰ ἐξέρχηται, ἔστιν ὅτε, ἀπὸ τὴν κακῶς ἐννοουμένην καὶ ἀτελέσφορον προσήλωσιν εἰς τὰς κεκτημένας συνηθείας. Εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς συντηρητικότης ἐπιβάλλεται διὰ τὸν καλὸν Ὀρθόδοξον κληρικόν, ἀλλὰ εἰς τὴν μεθοδολογίαν; εἰς τὸ σύστημα; Ἡ δουλικὴ ἐξάρτησις ἐκ τῶν οὐδόλως ἐξυπηρετούντων τὴν οὐσίαν τύπων, ἀδικεῖ τὸ Μυστήριον, ὡς περισφίγγουσα αὐτὸ εἰς στενὰ καὶ πεπαλαιωμένα πλαίσια, μὴ δυνάμενα ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἐνεστώσας τῆς ἱ. Ἐξομολογήσεως ἀπαιτήσεις· Νομίζω «ὁ τελετουργικὸς τύπος τοῦ Μυστηρίου...» β' κεφ., περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ συγγρ. εἰς τὰς 206—212 σελ., εἶνε ἀνεφάρμοστος καὶ ἄσκοπος εἰς τὰς λεπτομερείας του. Ἐν τῇ πράξει πρὸ πολλοῦ σχολάζει ὁ τύπος οὗτος. Μία σύντομος θερμὴ προσευχὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ Μυστηρίου, ἀποσκοποῦσα νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν προσερχόμενον, ὥστε ὡς ἐνώπιον Θεοῦ ν' ἀποκαλύψῃ τὰ κρύφια τῆς καρδίας του διὰ τοῦ θείου φωτισμοῦ, καὶ ἑτέρα προσευχή, ἐξαγομένη ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησιν, ζητοῦσα τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἄρτι ἐπιστραφείσης ψυχῆς ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος, θὰ ἤρκουν. Ἡ δὲ συγχωρητικὴ εὐχὴ θὰ ἀναγνωσθῇ ὡς ἐπισφράγισμα τοῦ Μυστηρίου, ὁσάκις δίδεται «λύσις».

Τὸ Στ' κεφ. τοῦ «Ἐξομολογηταρίου» ὁμιλεῖ περὶ «γενικῶν διαγνωστικῶν ἐρωτήσεων». Αἱ σελ. 229—244 περιλαμβάνουν σωρείαν ἀλληλοπεριεχομένων ἐρωτήσεων. Αἱ πολλαὶ ἐρωτήσεις, δίκην λεπτολόγου ἀνακρίσεως, δυσχεραίνουν τὴν ἱ. ἐξομολόγησιν. Ὀλίγαι θεμελιώδεις ὑποδείξεις, θὰ ἐβοήθουν καλύτερον καὶ πρα-

κτικώτερον τὸν Πνευματικὸν καὶ θὰ τῷ ἔδιδον τὴν κλεῖδα τῆς εἰσόδου εἰς τὰ ἄδυτα καὶ μετ' ἐπιστήμης προχωρῶν ὁ Πνευματικὸς θὰ εὕρισκε τὴν καρδίαν ἀνοικτήν, δὲν θὰ τὴν παρεβίαζε.

Ἡ ὑπόμνησις τοῦ συγγραφέως πρὸς τοὺς Πνευματικοὺς καὶ Ἐπισκόπους, ὅπως προσέξωσιν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ὑποψηφίων ἱερέων, εἶνε ψυχολογημένη καὶ ἀξία ἐξάρσεως. Ἡ πρόχειρος κρίσις καὶ ἡ ἐπιπολαία διευκόλυνσις τῶν θελόντων νὰ εἰσπηδήσουν εἰς τὸν ἱερὸν Κατάλογον τοῦ Κλήρου, «ἀπεριτμήτῳ καρδίᾳ καὶ ἀνίπτοις χερσὶ» κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, φέρει τὴν Ἐκκλησίαν εἰς δύσκολον θέσιν καὶ δυσχεραίνει τὸ ἁγιαστικὸν αὐτῆς ἔργον.

Χωρὶς νὰ εἰσέρχωνται αἱ παροῦσαι γραμμαὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐρωτηματολογίου ὅπερ ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ ν' ἀπευθύνηται εἰς διαφόρους κατηγορίας καὶ τάξεις ἐξομολογουμένων, ὑποδεικνύουν αὗται τροποποίησιν μεθοδολογίας. Θὰ ἦτο ἀσυγκρίτως προτιμοτέρα ἀντὶ σωρείας ἐρωτήσεων ἀνακριτικῶν, γνωστῆς ἄχρις ὥρας μεθόδου, νὰ ἐξετίθεντο ποῖαι κακίαι ἢ κίνδυνοι ἁμαρτιῶν περικυκλοῦν ὡρισμένας κατηγορίας ἐπαγγελμάτων, φύλου καὶ ἡλικίας, ὥστε νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Πνευματικοῦ ἐπὶ τοιούτων ἢ τοιούτων σημείων. Αὐτὴν τὴν μέθοδον ἀκολουθοῦν οἱ εἰδικῶς ἀσχολούμενοι καὶ βοηθητικὰ ἐγχειρίδια συγγράψαντες θεολόγοι τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας.

Μετ' ἰδιαιτέρας δεξιοτεχνίας πραγματεύεται ὁ φιλόπονος καὶ μελετηρὸς συγγραφεὺς τὸ ὄντως δύσκολον κεφάλαιον τῶν ἐπιτιμίων καὶ τὴν ποιοτικὴν διαβάθμισιν τῶν ἐλατηρίων τῆς ἁμαρτίας. Οὐδεὶς ἀμερόληπτος δικαιοῦται ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν φιλότιμον ἐργασίαν καὶ ἰδεολόγον προσπάθειαν τοῦ συγγρ. πρὸς βελτίωσιν τοῦ Μυστηρίου δι' ἀναδείξεως καὶ προπαρασκευῆς Πνευματικῶν. Ἐὰν τὸ ὅλον ἔργον—ὑπολείπονται δύο ἄλλοι τόμοι πρὸς συμπλήρωσιν—ἐξεδίδετο εἰς ἕνα τριμερῆ τόμον οὐχὶ ἐκτάσεως πέραν τῶν ἑξακοσίων σελίδων, θὰ ἐγίνετο εὔχρηστον ἐγχειρίδιον. Καθ' ἡμᾶς θὰ ἤρκει ἡ διπλασία τοῦ Α´ τόμου ἐπέκτασις, ἂν ἀπεφεύγοντο οἱ πλατειασμοὶ καὶ αἱ ἐπαναλήψεις. Γίνονται ἴσως πρὸς περισσοτέραν διασάφησιν, πλὴν κουράζουν καὶ ἀδικοῦν τὴν συγγραφικὴν ἱκανότητα τοῦ πονήσαντος.

Ἂς μείνῃ ἥσυχος ὁ σ. διότι ὁ σκοπός του ἐκπληροῦται κατὰ μέγα μέρος. Ἡ πρόθεσίς του ὑπῆρξε «νὰ πληρώσῃ, ὅσον ἔνεστιν, ἐν γενικαῖς βεβαίως γραμμαῖς, τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι ἁπλῶς ὡς ὁδηγός, ἀλλ' ὡς φίλος, ὡς σύμβουλος καὶ ὡς συμπαραστάτης εἰς τὸ πολυδαίδαλον, ἀλλὰ καὶ τόσον ὑψηλὸν ὑπούργημα τοῦ σώζειν ψυχάς». Εἶνε δὲ ἄξιος παντὸς ἐπαίνου διὰ τὸ ἐκ 365 μεγάλων σελ. πόνημά του. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀπὸ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν δὲν ἐγράφη ἔργον εἰδικῶς διὰ τοὺς Πνευματικοὺς μὲ τόσην πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ παραπομπάς, γνώμας ἐγκύρους Πατέρων καὶ νεωτέρων, ἡμετέρων τε καὶ ξένων, τὸ «Ἐξομολογητάριον» τοῦ σεβ. κ. Ἐμμ. Καρπαθίου ἀναπληροῖ κενὸν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν φιλολογίᾳ.

Ἀρχιμ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γ. ΚΑΝΤΩΝΗΣ

Πνευματικὸς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale

İmtiyaz sahibi ve Umum neşriyat Müdürü : ADALAR MİTROPOLİTİ DOROTEOS YEORGİADİS

Mahal İdare: Büyükada, Kanarya sok., No. 16, İstanbul.

Basım tarihi : 12/5/947.